

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VATAN
KAVRAMINA İLİŞKİN ALGILARININ METAFORLA
BELİRLENMESİ

Yasin DURAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Caner ALADAĞ

Konya - 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
COĞRAFYA EĞİTİMİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VATAN
KAVRAMINA İLİŞKİN ALGILARININ METAFORLA
BELİRLENMESİ

Yasin DURAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Caner ALADAĞ

Konya - 2018

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasin DURAN
	Numarası	158308031009
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algularının Metaforla Belirlenmesi

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

..13/07/2018
Yasin DURAN

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasin DURAN
	Numarası	158308031009
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Caner ALADAĞ
	Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi başlıklı bu çalışma .13.../.07../2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	Ünvanı Adı Soyadı	İmza
Danışman	Dr. Öğr. Üyesi Caner ALADAĞ	
Jüri Üyesi	Prof. Dr. Adnan PINAR	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Taner ÇİFÇİ	

ÖNSÖZ

Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimler Enstitüsü yüksek lisans programı çerçevesinde hazırlanan bu araştırmanın konusu “Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi” dir.

Araştırma, beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, problem ve araştırmanın önemi üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde ilgili kavramlar tartışılmış ve bu konular ile ilgili önceki çalışmalar incelenmiştir. Üçüncü bölümde yönetime ait araştırma deseni, araştırma evreni ve örnekleme ile veri toplama aracının geliştirilmesi, verilerin toplanması ve analizi konuları; dördüncü bölümde ise bu çalışmaya ait bulgu ve yorumlar ve son olarak da sonuç ve öneriler üzerinde durulmuştur.

Bu çalışmanın seçiminde, hazırlanmasında ve şekillenmesinde bilgisini, deneyimini ve hoşgörüsünü benden hiçbir zaman esirgemeyen ve yetişmemde büyük emeği olan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Caner ALADAĞ’a, araştırmanın her safhasında sorduğum her soruyu sabırla cevaplayan ve bana destek olan Prof.Dr. Tahsin TAPUR ve Dr. Öğr. Üyesi Baştürk KAYA’ya, bölümümüzün saygıdeğer hocaları Prof.Dr. Adnan PINAR, Dr. Öğr. Üyesi Adnan Doğan BULDUR ve Dr. Öğr. Üyesi Recep BOZYİĞİT’e teşekkür ederim.

Çalışmada kullanılan verilerin toplanması aşamasında içtenlikle yardımcı olan okul idarecilerine, coğrafya öğretmeni arkadaşlarıma ve öğrencilerine teşekkür ederim.

Son olarak benim bugünlere gelmemde en büyük paya sahip olan, çalışmanın hazırlanması esnasında maddi ve manevi yardımlarını yanımda her zaman hissettiğim aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Yasin DURAN

Konya - 2018

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasin DURAN
	Numarası	158308031009
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Caner ALADAĞ
	Tezin Adı	Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi

ÖZET

Bu araştırma, ortaöğretim öğrencilerinin (n=463) vatan kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel algıları, metaforlar aracılığıyla ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın örneklemi, Konya ili İsmil Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve Karatay Fen Lisesi, Afyonkarahisar ili Dazkırı Anadolu Lisesi, Gaziantep ili Nuriye-Vasıf Onat Kız Anadolu Lisesi, İstanbul ili Gazi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Aksaray ilinde bulunan Taşpınar Anadolu Lisesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 11. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırma verileri “Vatan ... gibidir/benzer. Çünkü; ...” ifadesinin öğrenciler tarafından tamamlanmasıyla elde edilmiştir. Veriler nitel araştırma teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğrenciler vatan kavramına ilişkin olarak toplam 77 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından 12 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Söz konusu bu 12 kavramsal kategori, okul türü (Anadolu Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi, Fen Lisesi ve Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi) bakımından önemli farklılıklar göstermiştir. Araştırmanın sonucunda, öğrencilerin genel manada vatan kavramını zihinlerinde doğru olarak yapılandırdıkları gözlenmiştir.

Anahtar sözcükler: vatan, metafor, olgubilim, ortaöğretim, algı.

Öğrencinin	Adı Soyadı	Yasin DURAN
	Numarası	158308031009
	Ana Bilim Dalı	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı
	Bilim Dalı	Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Caner ALADAĞ
	Tezin İngilizce Adı	Determining the Perceptions of the High School Students about the Concept of Homeland through the Metaphors

SUMMARY

This research was conducted to reveal the mental perceptions of high school students (n = 463) about the concept of homeland through metaphors. The sample of the research is the 11th grade students who are studying at Konya İsmil Anatolian Religious Vocational High School, Konya Karatay Science High School, Afyonkarahisar Dazkırı Anatolian High School, Gaziantep Nuriye-Vasıf Onat Girls' Anatolian High School, Istanbul Gazi Vocational and Technical Anatolian High School and Aksaray Taşpınar Anatolian High School in 2017-2018 education year. The data of the research was obtained by students' completing the statements like "Homeland is like / similar to a .... Because; ...." The data were analyzed using qualitative research techniques. According to the findings of the study, students produced a total of 77 valid metaphors about the concept of homeland. These metaphors were then grouped under 12 different conceptual categories in terms of their common characteristics. These 12 conceptual categories showed significant differences in terms of school types (Anatolian high school, Anatolian religious vocational high school, science high school and vocational and technical high school). As a result of the research, it was observed that the students constructed the concept of homeland correctly in their minds.

Keywords: homeland, metaphor, phenomenology, high school, perception.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI	i
YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU	ii
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET	iv
SUMMARY	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ.....	x
TABLolar LİSTESİ	xi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
1. BÖLÜM.....	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	2
1.2. Problem.....	3
1.3. Araştırmanın Önemi	3
1.4. Varsayımlar.....	4
1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	4
1.6. Tanımlar.....	5
2. BÖLÜM	6
İLGİLİ LİTERATÜR	6
2.1. Algı Kavramı	6
2.1.1. Algı Çeşitleri	8
2.1.1.1. Simgesel Algı	8
2.1.1.2. Görsel Algı	8
2.1.1.3. Duygusal Algı	8
2.1.1.4. Seçici Algı.....	9

2.1.2.	Algılama Sürecini Etkileyen Faktörler	9
2.1.2.1.	Algılayan Bireyin Özellikleri	9
2.1.2.2.	Algılanan Nesnenin Özellikleri	10
2.1.2.3.	Algılama Ortamı	10
2.2.	Metafor Kavramı	10
2.2.1.	Metafor Kavramının Kökeni	11
2.2.2.	Metafor Kavramının Anlamı ve Tarihsel Temelleri	11
2.2.3.	Metafor Kavramının Yerine Kullanılabilen Kelimeler	15
2.2.3.1.	Mecaz	15
2.2.3.2.	İstiare	16
2.2.3.3.	Teşbih (Benzetme)	17
2.2.3.4.	Deyim Aktarması	17
2.2.3.5.	Somutlaştırma	18
2.2.3.6.	Mecazımürsel (Ad Aktarması / Metonimi)	18
2.2.3.7.	Kinaye	19
2.2.3.8.	Alegori	19
2.2.3.9.	Analoji	19
2.2.3.10.	Teşhis ve İntak	20
2.2.4.	Modern Metafor Teorisinde Metafor Türleri	20
2.2.4.1.	Yönelim Metaforları	21
2.2.4.2.	Ontolojik Metaforlar	22
2.2.5.	Metaforların Öğrenmedeki Yeri ve Önemi	23
2.3.	Vatan Kavramı	24
2.3.1.	Vatan Sevgisi ve Bir Değer Olarak Vatanseverlik	30
2.3.2.	Coğrafya Dersi Öğretim Programında Vatan Kavramı	32
2.4.	İlgili Araştırmalar	35

3. BÖLÜM	40
YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırma Deseni	40
3.2. Araştırma Evreni ve Örneklem	40
3.3. Verilerin Toplanması	42
3.4. Verilerin Analizi	43
3.4.1. Adlandırma Aşaması	44
3.4.2. Tasnif Etme Aşaması.....	44
3.4.3. Kategori Geliştirme Aşaması	46
3.4.4. Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması.....	46
3.4.5. Verileri Bilgisayar Ortamına Aktarma Aşaması	47
3.5. Araştırmada Alınan Etik Önlemler	47
4. BÖLÜM	49
BULGULAR VE YORUMLAR	49
4.1. Öğrencilerin Vatan Kavramına Dair Sahip Oldukları Metaforlara Ait Genel Bulgular	49
4.2. Öğrencilerin Vatan Kavramına Dair Sahip Oldukları Metaforların Oluşturduğu Kavramsal Kategoriler	52
<i>Kategori 1. Aidiyet Bağının İfadesi Olarak Vatan</i>	54
<i>Kategori 2. Bir Bünyenin İfadesi Olarak Vatan</i>	57
<i>Kategori 3. Birleştirici Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan</i>	59
<i>Kategori 4. Gereksinimin İfadesi Olarak Vatan</i>	61
<i>Kategori 5. Hayat Kaynağının İfadesi Olarak Vatan</i>	63
<i>Kategori 6. Kimliğin İfadesi Olarak Vatan</i>	64
<i>Kategori 7. Kutsallığın İfadesi Olarak Vatan</i>	66
<i>Kategori 8. Sağlık ve Bölünmezliğin İfadesi Olarak Vatan</i>	67

<i>Kategori 9. Sevdanın İfadesi Olarak Vatan</i>	69
<i>Kategori 10. Sığınma Yerinin İfadesi Olarak Vatan</i>	71
<i>Kategori 11. Tutunulacak Bir Yer İfadesi Olarak Vatan</i>	72
<i>Kategori 12. Uğruna Ölmeye Değer Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan</i>	75
4.3. Kavramsal Kategorilerin Öğrencilerin Okumakta Oldukları Okul Türüne Dayalı Farklılıkları.....	76
5. BÖLÜM.....	79
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	79
5.1. Sonuç ve Tartışma	79
5.2. Öneriler	88
KAYNAKÇA	89
EKLER	101
EK-1: ARAŞTIRMA İZİN YAZISI	101
EK-2: TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU	104
ÖZGEÇMİŞ.....	105

KISALTMALAR VE SİMGELER LİSTESİ

AIHL	: Anadolu İmam Hatip Lisesi
DLT	: Dîvânu Lugâti't-Türk
EBA	: Eğitim Bilişim Ağı
KKK	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı
KPSS	: Kamu Personeli Seçme Sınavı
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
MTAL	: Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi
ÖABS	: Öğretmenlik Alan Bilgisi Sınavı
TDK	: Türk Dil Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
VSE	: Vatan Sevgisi Eğitimi
YEĞİTEK	: Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü
YÖK	: Yükseköğretim Kurulu
YSE	: Yurt Sevgisi Eğitimi
<i>f</i>	: Frekans
%	: Yüzde

TABLolar LİSTESİ

Tablo-1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları.....	41
Tablo-2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okul Türüne Göre Yüzde Dağılımları	42
Tablo-3: Çalışma Verilerinin Analiz Edilmesi Sürecinde İzlenen Aşamalar.....	44
Tablo-4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin “Vatan” Kavramına Dair Sahip Oldukları Metaforlar ve Onları Temsil Eden Öğrenci Sayısı ile Yüzdeleri (Alfabetik Sıra)	50
Tablo-5: 6 ve Üstünde Öğrenci Tarafından Üretilen Başat Metafor İmgeleri	52
Tablo-6: Öğrencilerinin “Vatan” Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor İmgelerine Ait Kavramsal Kategoriler	53
Tablo-7: Aidiyet Bağının İfadesi Olarak Vatan	54
Tablo-8: Bir Bünyenin İfadesi Olarak Vatan	57
Tablo-9: Birleştirici Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan	60
Tablo-10: Gereksinimin İfadesi Olarak Vatan	61
Tablo-11: Hayat Kaynağının İfadesi Olarak Vatan.....	63
Tablo-12: Kimliğin İfadesi Olarak Vatan.....	64
Tablo-13: Kutsallığın İfadesi Olarak Vatan	66
Tablo-14: Sağlamlık ve Bölünmezliğin İfadesi Olarak Vatan	68
Tablo-15: Sevdanın İfadesi Olarak Vatan	69
Tablo-16: Sığınma Yerinin İfadesi Olarak Vatan.....	71
Tablo-17: Tutunulacak Bir Yer İfadesi Olarak Vatan.....	73
Tablo-18: Uğruna Ölmeye Değer Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan.....	75
Tablo-19: 12 Kavramsal Kategorinin Okul Türü Bakımından Karşılaştırılması	76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil-1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Yüzdesel Dağılım Grafiği .	41
Şekil-2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okumakta Oldukları Okul Türüne Göre Yüzdesel Dağılım Grafiği.....	42
Şekil-3: 12 Kavramsal Kategorinin Öğrencilerin Okumakta Oldukları Okul Türüne Göre Karşılaştırılması Grafiği	77

1. BÖLÜM

GİRİŞ

*“Bu memleket tarihte Türk’tü,
hâlde Türk’tür ve
sonsuz dek Türk olarak yaşayacaktır.”*
M. Kemal ATATÜRK¹

İnsanların idrak, bilgi ve tecrübeleri farklıdır. *Locke* ‘un “önceki bir idrake dayanmayan hiçbir düşünce yoktur.” ifadesinde olduğu gibi herkes, aynı kavram, olay veya olguyu farklı şekilde idrak eder. Hatta, aynı kişinin değişik yer ve zamanlardaki idrakleri de farklı olmaktadır (Karaağaç, 2002: 27). Dilde kullanılan kelimeler, temel anlam olarak belli bir anlama sahiptir. Temel anlamı olan kelime cümle içerisinde farklı sözcüklerle birlikte kullanıldığında yeni anlamlar kazanabilmektedir (Yıldızlı, 2011: 2). Bu yüzdendir ki, kelimelerin bir cemiyette ortak olarak kullanılan gerçek ve mecaz anlamları yanında, her kişide farklı olan çağrışım alanları vardır. Kelimelerin bu anlamlarında bir ortaklık yoktur; fakat gerçek ve mecaz anlamları zenginleştiren ve canlı tutan, bu çağrışım alanlarıdır (Karaağaç, 2002: 27). Bu noktadan hareketle, sözcüklerin ve cümlelerin anlamının incelenmesi insanların dünyayı nasıl algıladıkları hakkında önemli ipuçları verebilmektedir.

Anlam bilimin, üzerinde en çok durulan ve araştırılan konularından biri olan metaforlar ise gerek dünyada gerek ülkemizde birçok araştırmacı tarafından incelenmekte ve konu hakkında çalışmalar yapılmaktadır (Yıldızlı, 2011: 3).

Metafor sözcüğü, *meta*: öte, aşırı ve *pherein*: taşımak, yüklemek kelimelerinden oluşan birleşik isimdir ve “bir yerden başka bir yere götürmek” manasına gelir (Hardal, 2016: 103). Hangi metafor ile düşündüğümüze göre dünya bize kendini gösterecek ve aynı zamanda kendisini gizleyecektir (Akder, 2009: 40). Metaforların kullanımı, kişilerin genel olarak dünya görüşünü yapılandıran bir düşünme biçimi anlamına gelir. Bu dünya görüşünü yapılandıran düşüncelerin tespitinde, özellikle soyut kavramların (eğitim, ülkü, vatan vb.) açıklanmasında, metafor kullanımının sıkça kullanıldığı görülmektedir.

---

¹ (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2013).

Vatan, uğruna hayatlar feda olunan mukaddes bir ülke demektir (Gökalp, 1976: 85).

Bir coğrafyanın nasıl vatan hâlini alacağını Arık (1990) şöyle ifade etmiştir:

“Bir memleketin coğrafyası, ilk bakışta ne kadar aşığı ne kadar zavallıdır! Bu coğrafya ister esrarlı dağlar ister yalçın kayalar ister cennet gibi ovalar ister kuş uçup kervan geçmez bozkırlar olsun: İnsanın, hayvanın çiğnediği bir ölü âlemdir. Fakat bir gün gelir, insan ve hayvanın aynı kayıtsızlıkla çiğnediği bu coğrafya bütün varlığıyla canlanır, şahlanır ve geçilmez uçurum, aşılmaz sınır olur. İnsan o vakit, "Boştur, verimsizdir, sarptır, çöldür." diye horladığı, kayıtsızca çiğnediği bu toprakların her adımına, anaların ve illerin özene özene hazırladığı zekâlarını, yiğitlerini hesap aramadan kurban verir. Çiğnenen şey, baş tacı olmuştur; cansız ve tarafsız coğrafya vatan olmuştur (Arık, 1990: 11-12).”

Yapılan tanımlama ve ifadeler incelendiğinde vatan kavramı sadece bir milletin üzerinde yaşadığı yer değil, birçok yüce hislerin bir araya gelmesinden oluşmuş mukaddes bir fikirdir. Bu fikrin kişilerin zihinlerinde nasıl tezahür ettiğinin tespiti için metaforlar uygun bir ölçme aracıdır.

Vatan algısının öğrencilerin zihinlerinde doğru şekilde yapılandırılabilmesi için aileden başlamak üzere eğitim hayatı öneme sahiptir. Çünkü eğitimin en başta gelen görevleri, toplumun kültürel mirasını gelecek kuşaklara aktarmak, bireylere toplum değerlerini ve toplum hayatında üstlenecekleri rolleri öğretmek, akılcı ve ideal düşünmenin yolunu öğretmek onların doğal ve toplumsal çevreyi bilimsel ilkeler doğrultusunda değerlendirmelerine ışık tutmaktır (Aladağ, 2003: 1).

1.1. Araştırmanın Amacı

İnsanların hayatlarını sürdürebilmeleri için çeşitli bilgi, beceri ve değerlere ihtiyaçları vardır. Bu bilgiler de devletlerinin kendi belirledikleri amaçlar doğrultusunda her türlü eğitim kurumunda öğrencilere kazandırılmaktadır (Yörü, 2007: 3). Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel orta öğretim kurumlarında kültür dersleri arasında yer alan coğrafya derslerinde öğrencilere kazandırılmak istenen kazanım ve davranışlar da hazırlanan öğretim programları vasıtasıyla sağlanmaktadır (Aladağ, 2003: 3). Bilindiği gibi coğrafya dersi öğretim programıyla öğrencilerin “vatan bilinci” kazanması beklenmektedir.

Bu araştırmanın amacı; ortaöğretim öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel algılarını, metaforlar aracılığı ile ortaya çıkarmaktır. Bu amaç

çerçevesinde öğrencilerin vatan kavramına ilişkin geliştirecekleri metaforların ortak özellikleri dikkate alındığında hangi kavramsal kategoriler etrafında toplandığının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

1.2. Problem

Metaforun veri toplama aracı olarak kullanıldığı araştırmalarda, metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki bağ belirlenerek devamında katılımcıların kendi ürettikleri metaforları için mantıksal bir dayanak veya bir gerekçe sunmaları beklenmektedir. Bu noktadan hareketle, bu araştırmada cevabı aranan sorular şunlardır:

1. Ortaöğretim öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları metaforlar nelerdir?
2. Bu metaforlar, ortak özellikleri bakımından, hangi kavramsal kategoriler altında toplanabilir?
3. Bu kavramsal kategoriler okul türü bakımından farklılık göstermekte midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

Coğrafya, bazı araştırma konuları bakımından fen bilimlerine, bazılarında ise sosyal bilimlere yaklaşan pozitif bir bilim dalıdır. Uyguladığı düşünce sistemini ilkeleri ile şekillendirir ve coğrafi mantıkla yorumlayarak toplumun sosyal, ekonomik ve teknik sorunlarını çözümlenmeyi kolaylaştıran öneriler getirmektedir (Aladağ, 2003: 5). Ord. İnsanların hayatlarını sürdürdükleri vatanlarının doğal, beşerî ve ekonomik özelliklerini en iyi şekilde tanımaları gerekmektedir (Yılmaz ve Zeybek, 1997: 318). Çevremizde bulunan ve olup biten her şey, coğrafyanın konusunu teşkil ettiğine göre coğrafya herkes için büyük bir önem taşımaktadır (Aladağ, 2003: 5). Bu noktadan hareketle coğrafya derslerinin eğitim sistemimiz içindeki yeri ve vatan bilinci oluşturmadaki önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır.

Her milletin bir arada yaşamasını sağlayan değerler, bu millete mensup insan topluluklarının toplumsal birlik ve beraberliğini oluşturmaktadır. Vatanına ve milletinin taşıdığı değerlere sahip çıkmak; bu değerleri her türlü tehlikelere karşı korumak ve bu mirası gelecek nesillere taşımak, kişilerin en temel vazifesini oluşturmaktadır.

Vatan sadece bir toprak parçasının ifadesi değil, içinde kişilerin anılarını barındıran, anlamlar üreten ve onların iç dünyasını gösteren bir değerdir. Vatan algısının zihinlerde gelişmesindeki temel kaynaklardan birisi de şüphesiz coğrafya öğretimidir.

Bu araştırma, ortaöğretim öğrencilerinin vatan algılarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu çalışma, ortaöğretim öğrencilerine yönelik bu alanda yapılacak ilk çalışma olacağından araştırma sonucunda ortaya çıkan sonuçların -özellikle vatan sevgisinin öğrencilere kazandırılmasında önemli bir yeri olan- ortaöğretim coğrafya eğitimi ile ilgili daha sonra yapılacak araştırmalara da yol gösterici olması umut edilmektedir. Bu araştırma;

1. Bölgesel ve küresel krizlerin eksik olmadığı bu coğrafyada vatan kavramının giderek daha önemli bir kavram hâlini alması nedeniyle güncel,
2. Ortaöğretim öğrencilerinin vatan kavramına yönelik algılarının belirlenmesinde metaforların kullanıldığı bir çalışma olması yönüyle özgün,
3. Öğrencilerin vatan kavramına yönelik zihinsel algılarının belirlenmesi yönüyle gerekli,
4. Zihinsel algıları ortaya çıkaran metaforlardan yola çıkarak elde edilen bulguların araştırmacılara ve eğitimcilere bir veri kaynağı olması açısından işlevsel olacağı düşünülebilir.

1.4. Varsayımlar

Araştırmanın varsayımları şunlardır:

1. Araştırma örneklemini oluşturan öğrenciler, 9 ve 10. sınıf coğrafya dersi öğretim programında yer alan kazanım, değer ve becerileri tam olarak edinmişlerdir.
2. Araştırmaya katılan öğrenciler “Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi Çalışmasında Kullanılacak Anket Sorularını” içtenlikle cevaplamışlardır.
3. Araştırma için kullanılan veri toplama aracı ve ulaşılan örneklem, araştırmanın amacına ulaşmasını sağlayacak yeterli nitelik ve niceliğe sahiptir.

1.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın verileri, Konya ili İsmil Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve Karatay Fen Lisesi, Afyonkarahisar ili Dazkırı Anadolu Lisesi, Gaziantep ili Nuriye-Vasıf Onat

Kız Anadolu Lisesi, İstanbul ili Gazi Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi ve Aksaray ilinde bulunan Taşpınar Anadolu Lisesinde 2017-2018 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 11. sınıf öğrencileri ile sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Alegori: Bir duyguyu, düşünceyi, kavramı ya da varlığı başka bir varlık yardımıyla sembolize edip gösterme sanatıdır (Ustaoğlu, 2015: 32).

Analoji: Bilinmeyen, yabancılık çekilen bir olgunun, bilinen benzer olgularla açıklanmasıdır (Ustaoğlu, 2015: 32).

İstiare: Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmadır (Dilçin, 1983: 412).

Mecaz: Edebiyatta bir kelimeyi gerçek anlamı dışında başka bir anlama gelecek şekilde kullanma sanatıdır (Pala, 2007: 264).

Mecazımürsel (Metonimi): Bir sözün, kullanıldığı yerde gerçek anlamını düşünmeye bir engel bulunması şartıyla, benzerlik dışında tam bir ilgi yüzünden, kendi anlamı dışında kullanılmasına mecazımürsel denilmektedir (Bilgegil, 1989: 169).

Metafor: Bir kavram, olgu veya olayı aynı nitelikleri taşıyan başka bir kavram, olgu veya olayla kıyaslayarak tanımlamanın bir yoludur (Cambridge Dictionary, 2018).

Ortaöğretim Kurumu: Ortaokul veya imam-hatip ortaokulundan sonra dört yıllık eğitim ve öğretim veren, resmî ve özel örgün eğitim okul ve kurumlarıdır (Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği, 2013, Madde-4).

Vatan: Yurt, bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası (Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlük, 2018).

Vatanseverlik: Bir insanın kendisinden başlayarak ailesinin, çevresinin, ülkesinin ve milletinin ve dolayısıyla bütün dünyanın farkında olması, onları anlamlı ve değerli bulmasıdır (Yıldırım, 2006: 23).

2. BÖLÜM

İLGİLİ LİTERATÜR

Öğrencilerin sahip oldukları vatan kavramının metaforlar yoluyla ortaya konulması, onların zihinsel algılarının tespitine dayanmaktadır. Bu noktadan hareketle bu bölümde sırasıyla algı, metafor ve vatan kavramlarına ilişkin literatür incelenerek tartışılmaktadır.

2.1.Algı Kavramı

“Algılar gerçektir.”

Elfyn Thomas²

Algı, bilişsel nitelikli olup, doğuştan gelen “genetik” özellikler ve duyuşsal yeterliklerin, içinde bulunulan fiziksel ve psikolojik pek çok uyarıcı ile etkileşimin ürünüdür (Karasar, 2016: 10). Algının sözlük anlamı, *“Bir şeye dikkati yönelterek, duyular yoluyla o şeyin bilincine varma. Bir nesne duyular aracılığıyla algılanır, ancak algı duyuşsal izlenimlerden daha fazla bir şeydir, bilinçli bir farkına varmadır, duyularını bilince ileten bir olay.”* olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 1975). Başka bir tanımda ise algı kavramı *“Çağdaş psikoloji ve epistemolojide, duyuşsal olarak uyarılma sonucunda, evler, arabalar, ağaçlar türünden sıradan nesnelere ilgili kavrayışa”* verilen ad olarak tanımlanır (Ergün, 2015: 18). Algı terimi, Batı dillerinde olduğu gibi (*perception* terimi) dilimizde de “almak” kökünden türetilmiştir (Özer, 2012: 148).

Kişiler, duyuları aracılığıyla çevrelerinden alınanları işleyerek bir ürün ortaya çıkarmaktadırlar (Özarlan, 2014: 6). Bu işlem algılama, çıkan ürün ise algı olarak adlandırılmaktadır (Selçuk, 2010: 188). Algılama sürecinde bireyin içinde yaşadığı doğal alan ile geçmişten gelen ve devamlı yeni yaşantılarla gelişen, adına sosyo-kültürel ortam denilen bir yapay alan söz konusudur (Erinç, 2009).

Algı süreci bir anlamlandırma sürecidir ve çevremizdekileri anlamamız için gerekli bir süreçtir (Burkaz, 2016: 33). Algılama³ kişinin o anda deneyimlemekte olduğu bir olay

² (Aktaran: Saydam, 2012: 25)

³ Algılar iki şekilde oluşur: deneyimsel ve entelektüel algı. Deneyimsel algı, köken olarak kinestetiktir ve bu tür algıları görme, ses, dokunma, koku ve tat alma şeklinde duyularımız ile geliştiririz. Altıncı

ya da olguyu, geçmiş deneyimlerin birikimleriyle birlikte içselleştirerek yeni bir bilişsel bütüne ulaşması şeklinde düşünülmektedir (Özer, 2012: 149). Bu yönüyle algılar; ne gördüğümüzü, nasıl yorumladığımızı, neye inandığımızı, nasıl davrandığımızı bize göstermektedir (Bakan ve Kefe, 2012: 21). Kişiler, gruplar ile toplumların tutum ve davranışları, algılarının etkisiyle geçmişten gelen deneyim ve birikimlerinin sayesinde oluşmaktadır (Özarslan, 2014: 5).

Algılar iki türe ayrılabilir: 1- Dış algı: Dış dünyadaki nesnelere yönelen, onlarla ilişkili olan algı. 2- İç algı: İç dünyanın gerçeklerine (ruhsal durumlar, ruhsal edimler, ruhsal içerikler) yönelen ve onlarla ilgili olan algıdır (Türk Dil Kurumu, 1975). Her ne kadar algının iç-dış olarak ikiye ayrıldığı söylene de algı gerçek anlamında, öznenin kendisinin dışında olanı alması demektir (Ergün, 2015: 20).

Günümüzde zihnimizde depolananlar, gerçeğin soyut temsilleri gibi görünmektedir. Gördüğümüz bir elma beynimizde depolanmaktadır. Bu süreç sonunda elma; elmanın neye benzediği, nasıl koktuğu, tadının nasıl olduğu ve elma ile ilgili bilmeniz gereken diğer bilgilerle birlikte soyutlanmıştır. Duyusal bilgiyi işlerken ve onu bilişsel olarak yorumlarken anahtar nokta, bilginin soyutlanması olarak görünmektedir. Bilgi duyumsal seviyede çok belirgin fakat yorumlama seviyesinde ise genellikle soyuttur. Bu da her bireyin bilincinde farklı öznel bağlantılar oluşturur (Ergün, 2015: 21-22).

Kısa süreli hafızadaki bilgi nesnel gerçek olmaktan çok “algılanan gerçek” tir. Örneğin, “hoş” kavramı algılanan nesnenin hoşluğundan ziyade o kişinin hoş kavramından ne anladığıyla ilgilidir. Çünkü bireylerin zihni deneyimleri, güdülenme ve hazır bulunuşluk düzeyi gibi birçok etkenden etkilenmektedir (Selçuk, 2010: 188). Bu sebeplerle, algılamının sosyal ve psikolojik açıdan öznel bir deneyim olduğu dikkate alınarak, kişiler aynı şeyi görse, duysa, hissetse bile, algılamalarında farklılıklar meydana gelebileceği gerçeği, gözden uzak tutulmamalıdır (Özarslan, 2014: 8).

Algı sadece gözlemlenebilen bir süreçler dizisi olarak değerlendirildiğinde somut bilimsel veri olmaktan fazla bir anlam taşımayacaktır. Bu yüzden algı süreçlerinde

---

duyumuz olarak bilinen entelektüel algının alanı ise bir şeyi bilmek olarak tanımlanır. Entelektüel algının tanımlanması, deneyimsel algıya göre, daha zordur. Aynı zamanda her insanın kendi algı çerçevesi vardır. Bununla birlikte, insanların bilgiyi işleyip depolaması, karmaşık bir inanç, duygu, deneyim ve bağlam ağında gerçekleşir (Stupak, 2001: 236).

deneyimlenen durumların zihinde işlenerek nasıl anlamlı bir insan bilinci hâline gelebildiğini anlayabilmek, insanın öznel ve nesnel tutumlarını daha sağlıklı kavramamıza yardımcı olacaktır (Ergün, 2015: 22).

2.1.1. Algı Çeşitleri

Algının birçok farklı türü olmasına rağmen temel manada algı çeşitleri, simgesel, görsel, duygusal ve seçici algı olarak adlandırılmaktadır.

2.1.1.1. Simgesel Algı

Bireylerin simgeler⁴ karşısında oluşturdukları algıdır ki kişilerin içinde yaşadıkları kültürlerinden etkilenecek oluşturmaktadırlar (Güney, 2015). Örneğin belli bir rengi ve simgesi olan kumaş, bir milletin bayrağıdır. Yine aynı şekilde para, üniforma ve marş da simgesel algılara bir örnek teşkil eder.

2.1.1.2. Görsel Algı

Bireyin görme vasıtasıyla elde ettiği algıdır. Ancak kişiler yaşamlarında aynı anda çok fazla durum ve nesne ile karşılaşmaktadırlar. Burada algılamanın oluşabilmesi için tek başına biyolojik olarak görmek ön şart olsa da tek başına yeterli değildir. Bu yüzden görsel algı bireyin o anki ruh hâline göre çevresindekileri anlamlandırması veya yok saymasıdır (Güney, 2015). Televizyon reklamlarında çoğunlukla hızlı, hareketli, zıtlıklara dayalı, parlak ve tempolu içerik bulunduğu için küçük çocukların aynı reklamları bıkmadan defalarca izlemesi bu duruma örnektir (Selçuk, 2010: 188).

2.1.1.3. Duygusal Algı

Bireylerin dış dünyayı yalnızca duyu organlarını ve mantıklarını kullanarak algılamamaları, aynı zamanda duygusal tutum ve düşüncelerine göre hareket etmeleridir (Güney, 2015). Bir olay ya da nesne algılandığı zaman, onun yalnızca zihinde kalan simge, sembol⁵ ve fiziksel izlenimleriyle yetinilmez, aynı zamanda bu olay veya nesnenin zihinde bıraktığı sevme-sevmeme, iyi-kötü vb. gibi durumlarıyla da değerlendirilir (Akdemir, 2006: 15). Örneğin, bir kişinin başka insanlara sıcak ya da soğuk duygularla

⁴ Bireylerin, düşün, duyu, istek, buyruk ve eylemleriyle, çevrelerinde gördüklerini anlatmak için kullandıkları kimi çizgi, biçim, resim, ses, doğal ve yapay nesne, insan, hayvan, bitki ya da bunlara ilişkin ürün ve organlardan oluşan geleneksel düzen (Türk Dil Kurumu, 1978).

⁵ Bir kavram ya da varlık yerine kullanılan şekil. Terazinin adalet sembolü olarak kullanılması gibi (Ustaoglu, 2015: 33).

yaklaşmasının temelinde çoğu zaman deneyimlediği duygusal nitelikteki tavır ve eğilimler vardır.

2.1.1.4. Seçici Algı

Bireyler algılama süreci sırasında, sahip oldukları kültürel ve ahlaki değerler ile bireysel özelliklerinin etkisinde kalarak algılama eğilimindedirler (Güney, 2015). Sonuç olarak birey için eğitimi, kültürü, inançları, gelenek ve görenekleri yönlendirici özelliktedir. Buna bağlı olarak da her birey dış dünyayı farklı biçimde algılar. Örneğin havalimanında bavul sırası bekleyen farklı milletlere mensup insanların gösterecekleri tepkileri de sahip oldukları kültürel ve ahlaki değerlere bağlı olarak değişecektir.

2.1.2. Algılama Sürecini Etkileyen Faktörler

Bireyler, çevrelerini algılama biçimlerine göre tutum ve davranış sergilemektedir. Algılama kişisel bir süreç olduğundan iletilerin veya gerçeklerin algılanması da kişiden kişiye göre farklılık göstermekte, aynı uyarı farklı kişilerin farklı davranış ve tutum geliştirmelerine sebep olabilmektedir (Özarslan, 2014: 11). Hatta farklı mekân ve zamana göre kişilerin algılamaları farklılık gösterebilmektedir.

Algılamayı etkileyen nedenlerin başında uyarı ile karşılaşmadan daha önce durum ya da nesne ile ilgili deneyimlerinin bulunup bulunmaması gelmektedir. Aynı uyarı ile karşılaşma sıklığının artması da algılamayı etkileyen faktörlerin ön sırada bulunanlarındandır (Özer, 2012: 154). Örneğin, her gün güneş gören kişi fevkalade bir duyguya kapılmaz (Hüseyin, 1987: 20).

Bu kapsamda algılama sürecini etkileyen faktörler (Eren, 2000):

2.1.2.1. Algılayan Bireyin Özellikleri

Algılayan bireyin kişiliği, tecrübeleri, beklentileri, eğitim durumu, alışkanlıkları, sosyal durumu, dikkati ve motivasyonu gibi faktörler algılama sürecini etkileyecektir. Bireyin fizyolojik durumu (örneğin, çölde uzun süre susuz kalmış bir insanın durumu) ve duyu organlarının durumu (örneğin, yaş ilerledikçe insanlarda görme, işitme vb. duyuların zayıflaması) algılama sürecinde önemli rol oynamaktadır.

2.1.2.2. Algılanan Nesnenin Özellikleri

Algılanan canlı ve cansız tüm varlıkların yakınlığı, benzerliği, sürekliliği, şiddeti, simetrisi ve diğer özelliklerine göre kişilerin algıları değişebilmektedir.

2.1.2.3. Algılama Ortamı

Algılama sürecinin gerçekleştiği ortamın fiziksel, örgütsel ve sosyal koşulları da algılama sürecine etki etmektedir. Örneğin, evde veya arkadaş ortamında yapılan bir davranış normal karşılanabilirken iş ortamında normal karşılanmayabilir.

2.2. Metafor Kavramı

“Bir resim 1.000 kelimeye bedelse, bir metafor da 1.000 resme bedeldir.

Çünkü bir resim sadece statik [durağan] bir görüntü sağlarken, bir metafor, bir şey hakkında düşünmek için kavramsal bir çerçeve sağlar.”

Shuell, 1990: 102⁶

Bilmek, dilden dile aktarma yapmaya ilişkindir (Foucault, 2015: 77). İnsan ise düşünen ve konuşan bir varlık olarak sembolleştirme ve bu sembolleri de anlamlı dil birlikleri hâlinde aktarma yeteneğine sahip bir varlıktır (Karamahmet, 2012: 1). Kelime, temel anlam olarak belli bir anlama sahiptir. Temel anlamı olan kelime cümle içerisinde kullanıldığında yeni anlamlar kazanabilir ki bu durum dilin işlevselliğinin ve ifade gücünün bir göstergesidir (Yıldızlı, 2011: 3). Metaforlarla yeni ilgiler üreterek düşünceleri ifade etmek sürekli olarak devam etmekte ve bütün bunlar dil vasıtasıyla özgürce ortaya konulmaktadır (Ekinci, 2016: 164). İnsan, doğası gereği sonsuz bir yaratıcılığa sahip olduğu için bu durum karşılaştığı ve düşündüğü durumları diğer öğelerle ilişkilendirmesine fırsat sunar. Böylece metafor denilen kavram, özünde “ilgili olma” durumunu ortaya çıkarmaktadır (Aydın ve Pehlivan, 2010: 820).

Geçmişte retorik amaçlarla kullanılan metafor günümüzde iletişimin her alanında kullanılmakta ve sosyal bilimlerin birçok alanında konu edildiği görülmektedir (Karamahmet, 2017: 126). Metaforlar; dil araştırmaları serüveninde, ifade ile anlam

⁶ Bu söz, metaforların genel olarak insan hayatındaki önemini ve özellikle de eğitimcilerin kendi uygulamalarını anlama ve açıklamadaki gücünü etkili bir şekilde ortaya koymaktadır (Saban, 2004: 131).

arasındaki ilişkilerin incelenmesinde süreç boyunca birçok araştırmacının dikkatini çekmiş, anlam kavramı konusunda birçok soruna ışık tutabilecek özellikte bir olay olarak kendini göstermiştir (Nesterova, 2011: 23).

Metaforlar, çoğunlukla sözü süslemeye yönelik bir sanattan ibaret görülür; fakat önemleri bundan çok daha fazlasını ifade etmektedir. Metaforların kullanımı, genel olarak dünyayı anlamlandırmamıza yardımcı olan bir düşünme biçimi anlamına gelmektedir. Farklı disiplin alanlarında yapılan çalışmalar göstermiştir ki metaforlar düşünme biçimi, dil ve bilim üzerinde olduğu kadar, insanın kendini ifade edişi üzerinde de biçimlendirici bir etki yaratmaktadır (Morgan, 1980).

2.2.1. Metafor Kavramının Kökeni

Metafor, “aktarma” veya “devretme” anlamına gelen Grekçe *metaphora* kelimesinden gelmektedir (Presmeg, 1998). Metafor sözcüğü, *meta*: öte, aşırı ve *pherein*: taşımak, yüklemek sözcüklerinden oluşmuş birleşik bir isimdir ve “*bir yerden başka bir yere götürmek*” manasına gelir (Hardal, 2016: 103). Bu aldatıcı etimolojiden dolayı metafor kavramı; tarihsel süreç içerisinde farklı araştırmacı, yazar ve filozoflar için farklı anlamlar ifade etmiştir (Onay, 2013: 20-21).

2.2.2. Metafor Kavramının Anlamı ve Tarihsel Temelleri

*“Metaforun özü;
bir tür şeyi başka tür şeye göre anlamak ve tecrübe etmektir”⁷*

Bu bölümde metafor kavramının sahip olduğu çeşitli anlamları ve tarihsel süreç içinde metafor kavramının kullanımı incelenmiştir.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte “metafor” kavramını “meczaz” olarak, “meczaz” kavramını ise “1. Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz. 2. Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma” olarak tanımlamıştır (Türk Dil Kurumu, 2018).

Herhangi bir kavram, olay ya da olgunun, “metafor” etiketini hak edebilmesi için üç sorunun yanıtının aranması gerekir: (a) metaforun hedef ve kaynağı nedir ve biz nasıl

---

7 (Lakoff ve Johnson, 2015: 30).

bilebiliriz? (*Metaforun konusu*), (b) metaforun hedef ve kaynak alanı hangisidir ve biz nasıl bilebiliriz? (*Metaforun kaynağı*), (c) metaforun kaynak alanından hedef etki alanına (*konusuna*) hangi özellikler eşlenebilir ve seçimi nasıl kararlaştırılmıştır? (Forceville, 1994, 2002). Bu ilişkiyi Saban (2004: 132) şu örnekle açıklamaktadır: “Öğretmen bahçıvan gibidir.” veya “Öğretmen bahçıvana benzer.” dediğimizde, *metaforun konusu* (öğretmen), *metaforun kaynağı* (bahçıvan) ve metaforun *kaynağından* (bahçıvan) *konusuna* (öğretmen) atfedilmesi düşünülen özellikler (“*Nasıl ki bahçıvan yetiştirdiği fidanlarla ayrı ayrı ilgilenirse öğretmenin de sınıfındaki öğrencilerin bireysel farklılıklarını dikkate almalıdır.*”). Dolayısıyla, herhangi bir metafor ilişkisinde, metaforun kaynağı, metaforun konusunu farklı bir bakış açısıyla anlamada ve açıklamada bir filtre görevi görmektedir.

Metafor kullanımı, genel olarak dünyayı kavrayış biçimimizi etkileyen düşünme ve görme şekli olarak da değerlendirilebilmektedir. Yani metaforlar, insanların düşünme biçimi, dili ve bilimi üzerinde olduğu kadar, kendimizi günlük temelde ifade ettiğimiz üzerinde de biçimlendirici bir etki yaratmaktadır (Yıldırım Becerikli, 1999: 20). Bu sayede dünya hangi kelime veya hangi metafor ile düşündüğümüze göre bize kendisini gösterecek ve aynı zamanda kendisini gizleyecektir (Akder, 2009: 40). Çünkü çok fazla ya da çok az benzerlik ya da farklılığın olduğu yerde metaforla verilmek istenilen mesaj anlaşılabilir (Çelikten, 2006: 270).

Yabancılaşma çekilen bir olgunun bize tanıdık gelen bir olguya benzetilerek açıklanması; bilinenden bilinmeyene doğru kimi kez aynı zaman dilimi içinde, kimi kez zihinlerde uzun bir sürece tekabül eden yeni bir algıyı ifade etmektedir. Bu süreç görme ve düşünme biçimi olarak dünyayı kavramamıza yarayan imge ve kavramlar üretmektedir (Besceli, 2013: 3). Bu noktada metaforlar, yeni bir olguyu anlama ve açıklamaya yönelik olarak zihinde daha önce var olan kavramlarla bağ kurmayı sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle metaforlar “bilinmeyen bir şeyi”, “bilinen başka bir şeyle” anlatmaktadır (Uyan Dur, 2016: 124). Bu sayede bir gerçeğin özelliklerinden hareketle, başka bir gerçeği anlayıp tecrübe ederken çoğu zaman metaforlardan yararlanmaktayız (Darıcı, 2014: 14).

Metaforun tek işlevi bir kavramı etkili bir şekilde ifade etmek değildir. İnsan zihni soyut verileri tek başına yeteri kadar anlamlandıramaz. Soyut bir kavram muhakkak ki beyne somutlaştırılarak yansımaktadır (Kutluay, 2009: 1). Bu yönüyle metafor, bir kavramı açıklamak, belirgin kılmak ve somut olarak şekillendirmek amacına da hizmet

etmektedir (Koca Sarı, 2012: 1). Bu süreçte metafor bir şeye gönderme yapmakla kalmaz, aynı zamanda onu bir yönüyle tanımlar (Batı, 2012: 4). Örneğin bir fotoğrafta, akbaba görüntüsü ölüm kavramı ile eşleştirilebilirken, başka bir fotoğrafta güvercin barış kavramı ile eşleştirilebilir. Bu metaforunda akbaba ve güvercin kavramı, ölüm ve barışı temsil etmektedir (Diker, 2010: 41).

Metaforlarla anlatım biçimi, ilkçağ filozoflarınca kullanılmaya başlamış ve bu gelenek günümüze değin sürmüştür. Başka bir ifadeyle felsefe tarihinde birçok filozof kendini daha iyi ifade edebilmek için metafor sanatından yararlanmışlardır (Kutluay, 2009: 4). Sokrates öncesi filozoflar “varlık nedir?” sorusunu sormuşlardır. Bu filozoflar bir taraftan felsefi düşüncüyü mitolojik düşünceden ayırmaya yönelik adımlar atarken; diğer taraftan da mitolojiye özgü eski dil alışkanlıklarının devamı olarak “varlık nedir?” sorusuna metaforlar yoluyla cevap aramışlardır. Platon’dan itibaren ise metafor⁸, retorik’in içine yerleştirilmiştir (Karamahmet, 2012: 34).

Aristoteles⁹, “*Poetika*”da metaforu “*bir sözcüğe kendi anlamının dışında başka bir anlam yüklenmesidir. Bu yükleme, cinsin anlamının türe, türün anlamının cinse verilmesi veya türün anlamının [andırışmaya¹⁰ göre] başka bir türe verilmesi*” olarak tanımlamıştır (Aristoteles, 2017: 74). Aristoteles’in *Retorik* ve *Poetika* adlı metinlerinde, metaforu sözcük sorunu olarak değerlendirerek, kavramı gerçeğe uygun olarak ele almaktadır. Metaforu da bir terimin gerçek anlamından sapma olarak tanımlamaktadır. Aristoteles’in bu tutumu, daha sonraki dönemlerde de Batı felsefesi tarafından kabul görmüş ve metafor kavramına karşı Aristotelesçi bir yaklaşım takip edilmiştir (Karamahmet, 2012: 35).

⁸ Platon, “mağara” metaforunda, “idealar teorisini” bir takım maddî semboller vasıtasıyla anlatmaktadır (Keklik, 1987: 27). Bu metaforunda, doğduğundan beri mağara içinde yaşayan bazı insanlar, sadece mağaranın sonundaki duvara bakmak zorundadırlar. Mağaranın girişinde ise bir ateş parıldamakta ve ışığın önünde bazı nesnelere geçirilirken, bunların gölgeleri duvara yansımaktadır. Şayet bir insan doğumundan itibaren bütün hayatınca sadece bu gölgelere bakacak olursa -ki bunlar, maddî nesnelere temsil etmektedir- o takdirde gölgelerin (yani maddî nesnelere) gerçek olduğuna inanacaktır. Fakat bu insanlar şayet mağaradan çıkarılsa ve gölgelere (=nesnelere) sebep olan ideaları görseler, o zaman gerçek olan şeylerin idealar olduğunu anlayacaklardır (Keklik, 1984: 2).

⁹ Aristoteles, *Politika* adlı eserinde “devlet” hakkındaki düşüncelerini anlatırken metaforlardan yararlanmışlardır. Birbirinin zıddı olan demokrasi ve oligarşi devlet biçimlerini yine birbirinin, tam zıddı olan Güney Rüzgarları ile Kuzey Rüzgarlarına benzetmektedir (Keklik, 1987: 27). Yine bu konuda yaptığı bir metaforunda demokrasiyi mûsikideki yumuşak ses tonlarına; oligarşiyi ise, sert seslere benzetmektedir (Keklik, 1984: 19).

¹⁰ “Andırışma” kavramı, Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte “ortak yönleri bulunan iki şey arasındaki benzeşme, analogi” olarak tanımlanmaktadır.

Aristotelesçi yaklaşımda metafor kavramı, kısaltılmış bir benzetme olarak kabul edilmektedir. Bir güzel söz (edebî) sanatı olarak metafor, arasında ilişki bulunan iki nesne veya olgunun benzetilmesidir. Bu şekilde iki farklı kavram, aralarındaki benzerlik, ilgi ve sebebiyet gibi ilişkilerin tespit edilmesiyle özdeş kılınmaktadır.

Hristiyan Orta Çağ felsefesinde de metaforların kullanımı konusunda örnekler bulunmaktadır. Örneğin, Augustinus, “*La Cite de Dieu*” adlı eserinde, bir milleti oluşturan “fertlerin”, alfabedeki “harfler” gibi olduğunu söylemektedir. Thomas Aquinas, “devlet başkanı” ve “gemi kaptanı” arasında benzerlik kurmuştur (Keklik, 1987: 27).

Türk-İslâm filozoflarının metaforlardan, anlaşılması zor olan bazı meseleleri, somut örnekler sayesinde nispeten kolay anlaşılmasını sağlamak için faydalandıkları görülmektedir. Örneğin, Farabi, ideal bir toplum ve devlet düzeni tasavvur ederek, erdemli bir devlet içinde her şeye rağmen toplum ahengini bozabilecek bazı kimselerin çıkabileceğini söylemekte ve böyle kimselerin, tıpkı buğday tarlalarındaki “delice otlarına” benzediğini belirtmektedir (Keklik, 1987: 29). Yine aynı şekilde Gazali de eserlerinde metaforlardan yaygın şekilde faydalanmıştır. Gazali’nin eserinde geçen bir metafor örneğinde, insan vücudunda kalbin, aynı idarecinin tebaasını yönlendirdiği gibi diğer organlara yön verdiğini belirtmiştir (Gazâlî, 2012: 9-10). Son bir örnek olarak, Mevlâna Celaleddin-i Rumi, “*Mesnevi*” isimli eserinde insan ile akıl arasındaki ilişkiler konusunu “Akıl, insan için, kol ve kanat gibidir. Adamın akli yoksa kendine başka bir akıllı kılavuz etmesi gerekir. Akıl anahtarı olmaksızın, bu kapıyı açmak boşunadır.” şeklinde metaforik hâle getirmiştir (Kutluay, 2009: 15).

Johnson’a göre (1998) Batıda sonraki süreçte, Thomas Hobbes ve John Locke ‘un metafora karşı bakış açıları oldukça olumsuz gelişmiştir. Thomas Hobbes “*Leviathan*” metni, John Locke ise “*İnsan Anlağı Üzerine Bir Deneme*” metniyle, metaforların sadece duyguları harekete geçirerek anlamı olmayan, deneyimden uzak ve yanlış fikirler ürettiğini öne sürmüşlerdir (Aktaran: Karamehmet, 2012: 35).

Bu olumsuz görüşler ise özellikle Friedrich Nietzsche ile birlikte değişmeye başlamıştır. Nietzsche, dilin tam anlamıyla bir retorik olduğunu söylemektedir (Ayık, 2009: 71). Bu sayede, kavrama, yaratma ve bilgi üretme süreçlerinin metaforlar üzerine oturduğunu ifade etmiştir (Karamehmet, 2012: 36).

Jacques Derrida, Nietzsche’nin izinden giderek, anlam sorununa metafor üzerinden cevap aramaya çalışmıştır (Yılmaz, 2007: 22). Derrida, metafor sorununun sadece

gösterge teorisinden değil, aynı zamanda değer teorisinden türediğini ileri sürmektedir (Karamehmet, 2012: 54).

1970’li ve 80’li yıllar ise metaforlarla ilgili çalışmalarda bir dönüm noktası olmuştur. Metaforun; felsefe, dil, edebiyat, iletişim, yorum bilim araştırmalarının merkezine yerleşmesine neden olan “kavramsal metafor teorisi”, Lakoff ve Johnson tarafından “*Metaphors We Live By*” adıyla 1980 yılında yayınlanan kitapla ortaya konmuştur (Şahan, 2014: 2). Klasik görüşte bir söz sanatı olan metaforlar, modern görüşte artık kavramsal sistemin bir parçası olarak ele alınmaya başlanmıştır (Özcan, 2010: 9).

Geleneksel görüşü yıkan yeni görüşe göre metaforlar, dilin yaratıcı özelliğinin temelidir. Buna göre metafor hem dilde hem de düşüncede önemli bir rol oynamaktadır. Kavramsal metafor teorisi, metaforik anlamla gerçek anlam arasındaki farklılıkları yıkmaya eğilimindedir. Çünkü bu görüşü benimseyenler için anlam, ifadenin derin bir şekilde okunması olarak değil, insan zihninde yapılandırılmış bir kavram olarak ele alınmıştır. Dilin gerçek anlamını ifade etmeyen diğer anlamları (metaforik, mecazî vb.) anlam açısından herhangi bir problem oluşturmamaktadır (Koca Sarı, 2012: 19). Modern metafor teorisinin ortaya koyduğu kavram türleri bakımından metaforlar ise ayrı bir bölümde incelenmiştir.

2.2.3. Metafor Kavramının Yerine Kullanılabilen Kelimeler

Bu bölümde metafor kavramının yerine literatürde kullanılan kelimeler ve söz sanatları incelenmiştir.

Edebiyat, dil bilimi ve felsefe gibi alanları kapsayan literatürde, metafor kavramının karşılığında bazen "istiare" (Bilgegil, 1989; Saruhan, 1994), bazen “deyim aktarması” (Yaylagül, 2006), bazen de "mecaz" (Coşkun, 2006) ve telmih (Şahan, 2014: 1) kavramlarının kullanıldığına rastlamak mümkündür.

Metafor kavramının yerine kullanılan kelimelerin kısaca açıklanmasının, metafor kavramının içeriği ve kapsamının anlaşılmasında yerinde olacağı düşünülmektedir.

2.2.3.1. Mecaz

Edebiyatta bir kelimeyi gerçek anlamı dışında başka bir anlama gelecek şekilde kullanma sanatıdır. Amacı, söze canlılık, güzellik, çarpıcılık ve etkinlik vermektir (Pala,

2007: 264). Bir sözcüğün temel anlamı yerine mecazi anlamının kastedilmesi için bu iki anlam arasında bir ilgi bulunması gerekmektedir.

Mecaz, başlı başına bir söz sanat olmaktan çok, değişik adlarla anılan sanatların ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır. Nitekim istiare, teşbih, kinaye, mecazımürsel, teşhis ve intak gibi sanatlar bir kısmı kelime, bir kısmı ise fikir mecazları üzerine kurulmuş sanatlardır (Pala, 2007: 264). Bu açıklamalar ışığında, Türkçe literatürde metafora anlamca en yakın olanın “mecaz” ifadesi olduğu söylenebilir.

2.2.3.2. İstiare

Bir şeyi kendi adının dışında, türlü yönlerden benzediği başka bir şeyin adıyla anmaya istiare denir. İstiare, benzetmenin temel iki ögesinin yani benzeyen ile kendisine benzetilenden birinin söylenmemesiyle yapılmaktadır (Dilçin, 1983: 412). Örneğin, cesur bir insana aslan, kurnaz bir kimseye tilki demekle istiare yapılmış olur (Karaalioğlu, 1983: 371).

Türk edebiyatında en çok kullanılan sanatlardan birisi de istiaredir. Bu nedenle birçok çeşitlere ayrılmıştır (Pala, 2007):

a. *Açık İstiare*: Bir şeyi kendi adıyla değil, herhangi bir bakımdan benzetildiği başka bir şeyin adıyla anmaktır (Karaalioğlu, 1983: 371). Mehmet Akif Ersoy, “*Vurulup tertemiz alnından uzanmış yatıyor / Bir hilâl uğruna ya Rab, ne güneşler batıyor*” dizelerinde “hilâl” ifadesi ile “Türk bayrağını”, “güneş” ifadesi ile “Türk askerini” kastetmektedir.

b. *Kapalı İstiare*: Yalnızca benzetilenin söylendiği istiaredir. Ancak bu tür istiarede çoğu zaman benzetilen ile birlikte benzeyenin bir özelliği de söylenmiş olur. Örneğin, İstiklâl Marşımızın, “*Çatma kurban olayım çehreni ey nazlı hilâl*” dizesinde şair, Türk bayrağını (benzeyen) yüzünü çatmış bir kişiye (kendisine benzetilen) benzetmesine rağmen insan açıkça ifade etmemiştir.

c. *Temsili İstiare*: Teşbihin temel öğeleri olan benzeyen ve benzetilenden biri yanında birden fazla gösterilerek yapılan istiaredir. Bu tür istiarede zihin önce hayaller ile oyalanır, sonra gerçeği düşündürmesi sağlanır. Örneğin;

*“Feminin rengi aks edip tenine
Yeni açmış güle misâl olmuş
İn'itaf ile bak ne âl olmuş,
Serv-i simin safâlı gerdenine.*

*Bu letâfetle ol nihâl-i revân
Giriyor göz yumunca rü'yâma,
Benziyor, aynı kendi hülyama,
Bu tasavvur dokundu sevdâma...
Âh böyle gezer mi hiç cânân?...
Gül değil arkasında kanlı kefen...
Sen misin sen misin ey garib vatan! (Göçgün, 1999: 401)”*

dizelerinde Namık Kemal - Vâveylâ (Nevha 1) ‘da, vatani, fiziksel özellikleri ile tasvir edilen bir kadına benzetmiştir.

Kavramsal açıdan "metafor" ve "istiare" terimleri arasında keskin ayrışmalar olmasa da asıl farklılaşmanın, bu terimlere yüklenen anlamlarda olduğunda şüphe yoktur. Bu noktada terime bizim edebiyat ve düşünce dünyamızda, “istiare” terimi umumiyetle, belli kaidelere indirgenmiş bir belagat imkânı olarak bakılırken; “metafor” terimi Batıda, özellikle felsefi plânda düşünülmüş, etki ve kullanım alanı genişletilerek neredeyse “hakikatin kendisi” ya da ‘bilgisi’ olacak dereceye yükseltilmiştir (Demir, 2009: 88-89).

2.2.3.3. Teşbih (Benzetme)

Aralarında ilgi bulunan iki şeyden, zayıf olanı kuvvetli olana benzetme sanatıdır (Pala, 2007: 393). Teşbihin tarafları olarak adlandırılan bu iki unsurdan biri benzeyen, diğeri kendisine benzetilendir. Teşbihte iki unsurun ortak oldukları niteliklere ya da özelliklere benzetme yönü denir. Bazı durumlarda da bu benzetme, benzetme edatı kullanılarak yapılır (Ustaoğlu, 2015: 25). Benzetme edatı kullanmaksızın, benzeyen ve kendisine benzetilenden oluşan teşbihe, “teşbih-i belîğ” adı verilir (Karaalioğlu, 1983: 795). Namık Kemal’in Hürriyet Kasidesinde yer alan aşağıdaki dizeleri bu türe örnektir:

*“Hakîr olduysa millet şânına noksan gelir sanma
Yere düşmekle cevher sâkit olmaz kadr ü kıymetden (Göçgün, 1999: 7)”*

2.2.3.4. Deyim Aktarması

Geçmiş eski retorik alanına kadar uzanan ve Aristoteles'te de bahsedildiğini gördüğümüz deyim aktarması, bugüne değin yazın ve şiir incelemelerinde olduğu gibi dilbilim kaynaklarında da sık sık sözü edilen bir söz sanatı olmuştur (Ustaoğlu, 2015: 27).

Örneğin, benzetme olayı bakımından incelendiklerinde, çok özgün ve anlatılacak olayı çok canlı bir biçimde, adeta bir görüntüleme oluşturacak yolda dile getiren pek çok

deyimle karşılaşılır: *Yangından mal kaçırır gibi, koyun kaval dinler gibi dinlemek...* gibi (Aksan, 2007: 111).

2.2.3.5. Somutlaştırma

Deyim aktarmalarının bir diğer türüne “somutlaştırma” adı verilmektedir (Ustaoğlu, 2015: 27). Bu türde, soyut, anlatılması güç kavram, durum ve olayların somut kavramlardan yararlanılarak, bir oyun sahnesinde canlandırılırcasına dile getirilmesi söz konusudur. Her dilde örnekleri bulunan bu tür, dilimizde de çok ilginç, çok canlı ve çok sayıda görülmektedir (Aksan, 2003: 112). “*Tavşana kaç, taziya tut demek*”, “*baltayı taşa vurmak*” dilimizdeki örneklerden sadece ikisidir. Yine aynı şekilde ezilmek, daralmak ve sıkılmak gibi sözcükler somut eylemler olmasına rağmen insanların ruhsal durumlarını belirten soyut kavramlar için de kullanılması bu türe örnek teşkil etmektedir.

2.2.3.6. Mecazımürsel (Ad Aktarması / Metonimi)

Bir sözün, kullanıldığı yerde gerçek anlamını düşünmeye bir engel bulunması şartıyla, benzerlik dışında tam bir ilgi yüzünden, kendi anlamı dışında kullanılmasına mecazımürsel denilmektedir (Bilgegil, 1989: 169). Günlük konuşmada, doğal olarak yaptığımız bu türlü mecaza, özellikle deyimlerde bol bol rastlanmaktadır (Ustaoğlu, 2015: 29). Örneğin, “*göze girmek*” deyiminde mecazımürsel bulunmaktadır; çünkü göz sözcüğü bu deyimde gerçek anlamı dışında kullanılmıştır.

Mecazımürselde bir sözcük mecaz anlamına, iki şey arasında türlü ilgiler kurularak aktarılır. Bu ilgiler, iki nesne ve kavram arasında benzetmeden başka ilgilere de çok çeşitli olabilmektedir. Gerçek ve mecazlı anlamlar arasında *parça-bütün*, *neden-sonuç*, *özel-genel...* gibi ilgiler bulunmaktadır (Dilçin, 1983: 415). İstiklal Marşımızda “*Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl*” dizesinde hilâl sözcüğünün, bayrak yerine kullanılması parça-bütün ilişkisine örnek oluşturmaktadır.

Edebiyatımızda mecazımürsel adı verilen söz sanatı, metonimiyi¹¹ ve sinekdokayı¹² da içine alan, onlarla aynı nitelikleri taşıyan bir anlam olayıdır (Erdem, 2004: 56).

¹¹ Metonimi, bir kavramın ilgili veya bağlantılı olduğu başka bir kavram vasıtasıyla anlatılmasıdır (Erdem, 2004: 56).

¹² Sinekdoka, eskiden beri mantık açısından “bütün yerine parçanın anılması” ve “parça yerine bütünün anılması” ile özetlenen parça bütün ilişkisidir (Aksan, 2009). Sinekdoka, kategoriler arası ilişkilendirmeye dayanır (örneğin, günlük ekmeğimizi ver) (Yaylagül, 2006: 78).

2.2.3.7. Kinaye

Sözün, anlama etki yollarından biri de kinayedir (Bilgegil, 1989: 134). Bir sözcüğü ya da sözü gerçek anlamının dışında benzetme amacı gütmeyen ve engelleyici ipucu olmaksızın mecazlı anlamda kullanma sanatıdır. Başka bir deyişle gerçeği mecaz yoluyla dolaylı olarak anlatmaktır. Ancak, sözün gerçek anlamından bir sonuç çıksa da asıl geçerli olan mecazlı anlamıdır (Dilçin, 1983: 416).

2.2.3.8. Alegori

Bir duyguyu, düşüncüyü, kavramı ya da varlığı, başka bir varlık yardımıyla sembolize edip gösterme sanatıdır (Ustaoglu, 2015: 32). Daha çok fabllarda örneği görülen alegorilerin işlevi en başta belli olmaktadır. Örneğin “tilki”, fabllarda her zaman "kurnazlık" anlamında kullanılmıştır. Yine aynı şekilde “akıl”, “saadet”, “adalet” ve “devlet” simgelerini kullanarak iyi bir devletin nasıl olması gerektiğini tartışan Yusuf Has Hacip ‘in Kutadgu Bilig adlı eseri de alegorik bir esere örnektir.

2.2.3.9. Analoji

Örnekseme, kıyas (Karaalioğlu, 1983: 48). Bilinmeyen, yabancılaşma çekilen bir olgunun, bilinen benzer olgularla açıklanmasıdır (Ustaoglu, 2015: 32). Bilinen durumlar üzerine muhakeme yapılarak bilinmeyen durumların öğrenilmesini sağlayan analogilerde, bilinen durum “kaynak, araç ya da analog”, bilinmeyen durum “hedef ya da konu” olarak adlandırılır (Özgürbüz, 2013: 11). Soyut bir kavram olan yerin katmanları konusunu öğrencilere anlatmak için somut bir örnek olan şeftalinin yapısı kullanılarak bilinen durum ile kavratılmak istenilen durum arasında ilişki kurulması analogiye bir örnektir.

Bu yönüyle analogilerin bir önemi de eğitim konusunda öğrenmeyi kolaylaştırıcı etkileridir. Analogiler anlamlı öğrenmenin gerçekleşmesine iki açıdan katkı sağlar. Birincisi, öğrencilerin yeni öğrendikleri bilgileri geçmiş bilgileriyle ilişkilendirerek zihinsel haritalarının bütünleşik bir parçası kılınmalarına olanak verir. İkincisi, analogiler insan hafızası üzerindeki zihinsel yükü azaltır; oldukça zengin ve geniş bilgileri daha kısa kodlarla şifreleyerek uzun süre hafızalarında tutmalarına yardımcı olur. Bu ise bilginin hatırlanması ve adapte edilerek farklı alanlarda kullanılması gibi kolaylıkları beraberinde getirir (Bayazit, 2011: 141).

2.2.3.10. Teşhis ve İntak

Teşhis, kişileştirmedir (Karaalioglu, 1983: 795). Cansız, tamamıyla zihni bir varlığı maddi ve gerçek bir kimliğe kavuşturarak ona hassasiyet, hayatiyet verme ve toplayıcı tabirle onu insana has vasıflarla seçkin kılma sanatıdır (Bilgegil, 1989: 209). Teşhis ya mecazımürsel yoluyla (örneğin, İstanbul size kollarını açmış); ya da istiare yoluyla (örneğin, üzüntüm kapınızda bekliyor) yapılmaktadır (Pala, 2007: 394).

İntak ise konuşması olmayan varlıkları konuşurma sanatıdır. İntak çok zaman masallar ve fabllarda görülmektedir. Hikayelere hareketlilik ve canlılık kazandırmaktadır (Pala, 2007: 394).

Metafor kavramının yerine kullanılabilen kavram ve söz sanatlarında açıklanan noktalardan ve ilgili literatürden hareketle, bu araştırma boyunca, Türk Dil Kurumu tarafından hazırlanan Türkçe Sözlükte yer alan “metafor” terimi kullanılmıştır.

2.2.4. Modern Metafor Teorisinde Metafor Türleri

İdrak anlam bilimi teorisi 1970’lerde ortaya atılmıştır ve 1980’lerden beri aktif bir şekilde bu teori ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır. İdrak anlam biliminin metafor incelemelerinde kullandığı terim ve yöntemler şöyledir:

a) *İmaj Şeması*: Deneyimlerin kavramsallaştırılmış şeklidir ve insanın çevresinde var olan kavramların zihnindeki imajlarının şematik versiyonları olarak tanımlanabilir. İmaj şemaları, anlam alanlarının karakteristiklerini göstermektedirler. Benzer deneyimlerin yorumlanması ve aralarındaki ilişki imaj şemalarının sistematüğünü oluşturmaktadır (Koca Sarı, 2012: 24-26). Örneğin, yukarı-aşağı, sağ-sol, ön-arka, uzak-yakın gibi ifadeler “yer” imajı altında toplanabilir.

b) *Kavram Alanı ve Anlam Alanı*: Kavramlar insanın çevresindeki nesnelere, olay ve durumlara ait, kişisel gözlem ve deneyimlere dayanan tasarımların zihinde yer eden ve bir soyutlamayla dile dönüşen yönü, göstergelerin gösterilen yanısıdır (Aksan, 2009: 41). Kavramlar, insanın yetiştiği çevreye, birikimine ve psikolojisine göre bireyden bireye farklılıklar göstermesine rağmen, aynı dili konuşan insanlar arasında iletişimi ve anlaşılmayı sağlayacak değişmez, temel niteliklere sahiptir. Mesela masa kelimesini ve kavramını ele alalım. Masa kelimesinin ifade ettiği anlam, her insanın zihninde farklı imajlar ve tasarımlar oluşturabilir. Bu tasarım kişiden kişiye göre değişmektedir, fakat

masa kelimesinin kavramı değişmemekte, belli bir amaca yönelik kullanılan ve belli özellikleri olan eşya konumundaki masa, insanların iletişimde ortak bir kavram yapısıyla var olmaktadır (Koca Sarı, 2012: 26). Metaforlar, kavram alanların sınırlarının değişmesine neden olmaktadır.

c) *Kaynak Alan ve Hedef Alan*: Metaforik ifadenin oluşumunda iki kavram ve bu iki kavram arasındaki etkileşim belirleyici olmaktadır. Buna göre bu iki kavramdan kaynak olarak seçilen temel kavram ve bu kavramın anlam alanı kaynak alanı meydana getirirken, kaynak alanın anlam alanı içerisine dâhil edilen ve onun özellikleri ile şekillendirilen hedef kavram ve bu kavrama ait anlam alanı hedef alan olarak belirtilmektedir. Hedef alan, kaynak alan vasıtasıyla anlaşılabilir alandır. Kaynak alan ve hedef alan arasındaki haritalama, iki kavram arasındaki ilişkiyi sağlayan ve hedef alanın hangi yönlerle kaynak alanla etkileşim içine girdiğini belirten bir araçtır. Hedef alanın dolayısıyla metaforun yapısının ve anlamının çözümlenmesi, hedef alan ile kaynak alan arasındaki haritalamanın kuruluşunu bilmekten geçmektedir (Koca Sarı, 2012: 27-28).

d) *Haritalama*: Kavramsal metafor teorisinin geliştirilmesinin temel amacı, alanlar arasındaki metaforik haritalamanın çözülmesi ve onların, insanın düşünce ve davranışına nasıl yön verdiğini ortaya koymaktır. Metafor sadece dilin bir parçası değil, aynı zamanda düşünce ve kavrayışın da bir parçasıdır. Metaforik ifadede dil ikinci derecede yer almakta, buna karşın haritalama ise temel bir rol üstlenmektedir. Haritalama, kaynak alan dilinin kullanılmasına müsaade etmekte ve hedef alan kavramları için şekillerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Haritalama gelenekseldir, çünkü bireyin içinde bulunduğu kültürle yapılandırılmış kavramsal sisteminde şekillendirilmiştir (Koca Sarı, 2012: 28).

Lakoff ve Johnson (1980), *Metaphors We Live By* adlı çalışmasında “idrak anlam bilimi” açısından kavram türlerine göre metaforların sınıflandırmasını ortaya koymuşlardır.

2.2.4.1. Yönelim Metaforları

Yönelim metaforları, uzay-mekân istikameti ile ilişkilidir: yukarı-aşağı, içeri-dışarı, ön-arka, merkez-çevre, vb. Bunun gibi metaforik yönelimler keyfi değildir. Onların fiziksel ve kültürel tecrübemizde bir temeli vardır (Lakoff ve Johnson, 2015: 40-41). “Üzüntüsünden dünyası yıkıldı.” örneğini incelediğimiz zaman; yıkılmak eylemi içinde bulunduğumuz dünyaya göre aşağıya doğru olacaktır ve “üzüntülü olan aşağıdadır”

metaforu ortaya çıkacaktır. “Ayakları yere değmemek” deyiminin anlam temelinde de mutlu olan kişinin yukarı doğru yöneldiği gözümüzün önünde canlanmaktadır. Bu anlatım sonucunda da “*mutlu olan yukarıdadır*” metaforu ortaya çıkmaktadır (Yıldızlı, 2011: 16-17). Yine aynı şekilde sağlık ve hayat yukarıda; hastalık ve ölüm aşağıdadır (Sağlığının zirvesinde - gripten yatağa düştü.), iyi olan yukarıda, kötü olan aşağıdadır (Bu işin de üstesinden geldik - İşler baş aşağıya doğru gidiyor) metaforlarında da yönelim olduğu görülecektir (Lakoff ve Johnson, 2015: 41, 43).

2.2.4.2. Ontolojik Metaforlar

Varlıklar ve bu varlıkların birbirleriyle iletişimleri, benzerlikleri ve sistematik uyumuyla, çeşitli tecrübe temelleri sonucunda oluşan metafor çeşitleridir (Yıldızlı, 2011: 17). Ontolojik metaforlar; olayları, aktiviteleri, hisleri ve düşünceleri anlamlandırılmamıza olanak sağlamaktadır (Lakoff ve Johnson, 2015: 55). Ontolojik metaforlar; metaforik hâle getirdiğimiz nesnelere ve durumların temelinde yatan anlamı keşfetmemiz ve daha kolay algılayabilmemiz için oluşurlar.

Bu açıklamalar bağlamında, ontolojik metaforlar, soyut varlıkları somut varlık ve nesnelere somutlaştıran ya da somut varlığın belirli bir özelliğini başka bir somut varlık ve nesneyle yapılandıran metaforlardır (Koca Sarı, 2012: 33).

Ontolojik metaforlar; atıfta bulunmak (*barış için çalışıyoruz*), nicelik belirlemek (dünyada *çok fazla kin* var), boyutları teşhis etmek (modern hayatın *süratine* ayak uyduramıyorum), nedenleri teşhis etmek (onu *öfkesinden* yaptı), amaçları belirlemek ve eylemleri motive etmek (yapmanız gereken şey burada *mali güvenliği teminat* altına almaktır) vb. amaçları kapsayabilir (Lakoff ve Johnson, 2015: 55-56).

Lakoff ve Johnson’un (2015) çalışmasından hareketle, ontolojik metaforlar kendi içinde (a) varlık ve madde metaforları¹³, (b) kişileştirme, (c) kapsayıcı metaforlar¹⁴ olarak üçe ayrılmaktadır.

¹³ Varlık-madde metaforları, soyut kavramları veya ifade edilmesi güç kavramların, durumların ve olayların somut bir madde ve bu maddeye ait özelliklerle canlandırılması sonucu oluşmaktadır. Örneğin, acı hayat, tatlı söz vb. kullanımlarda yer alan tatlı ve acı gibi maddenin duyu organları vasıtasıyla algılanabilen özellikleri başka bir kavramın anlam alanı içerisinde değerlendirilerek kavramsallaştırılmaktadır. (Koca Sarı, 2012: 34).

¹⁴ Kapsayıcı metaforlar, kapsama özelliği olmayan bir varlığın kapsayıcı bir varlık ve bu varlığa ait özelliklerle yapılandırılması sonucu oluşmaktadır. Örneğin *yola girmek*, *yoldan çıkmak* gibi deyimlerde coğrafi bir mekânı karşılayan “yol” kavramı, mecazi olarak belirli bir sistemi, tarzı karşılamaktadır.

Sonuç olarak, ontolojik metaforlar herhangi bir kavram üzerine yoğunlaşarak onun farklı özelliklerini görmemizi sağlayan araçlardır. Ontolojik metaforlar; insan düşüncesinde oldukça doğal ve yaygın bir yapıda buldukları için genellikle zihnin fenomenlerinin apaçık ve dolaysız tasvirleri olarak görülmektedirler. Bu yüzden de metaforik olmaları çoğumuzun fark edemediği bir şeydir (Lakoff ve Johnson, 2015: 58).

2.2.5. Metaforların Öğrenmedeki Yeri ve Önemi

Metafor, öğrencilerin, öğrendikleri bilgileri hatırlayabilmeleri ve yeni bilgilere ışık tutmasını sağlamak için kullanılan bilişsel bir metottur (Dönmez, 2017: 18). Bu sayede metaforlar, öğrencilerin kendi dünyalarını anlamalarına ve yapılandırmalarına yönelik güçlü bir zihinsel haritalama ve modelleme mekanizması olarak, öğrenmeyi kolaylaştırmakta ve ilk kez karşılaşılan bilgi yapılarının zihinde hızlı bir şekilde kavramsallaştırılmasına katkı sağlamaktadır (Arslan ve Bayrakçı, 2006: 103).

Daha az sözcük kullanarak, daha güçlü bir anlatım gücüne sahip olmak metaforların kullanımı ile olanaklıdır. Örneğin, “yatakhane benim için hapisaneydi” cümlesinden hareketle yiyeceklerin sınırlı olduğu, ışığın az olduğu, zor günler geçirildiği, ortamın çok temiz olmadığı, kısıtlı yaşam alanlarının bulunduğu anlamları çıkartılabilmektedir. Bu nedenle metaforlar; bireyi yaratıcı düşünmeye, hayal etmeye, kendi yaşantısı içinde anlamlandırmaya yönlendirmektedir (Girmen, 2007: 9).

Öğrencilerin yaşantılarında yer almayan ve anlaşılması zor olan soyut kavramların öğrenciler tarafından anlaşılmasının daha kolay hâle getirilmesi ve böylece nitelikli öğrenmelerin gerçekleşmesi için soyut kavramlar somutlaştırılarak ifade edilmektedir. Nitelikli öğrenmenin gerçekleşebilmesi adına ilerlenen bu yolda somut örnekler metaforlar yardımıyla verilebilmektedir (Yücel Cengiz, 2016: 20).

Metaforun sınıf içerisinde kullanılmasının en önemli yolu onun içselleştirilerek ve tematik olarak kullanılmasıdır. (Sanders ve Sanders, 1984), bu yöneme göre işlenebilecek bir derse ait basamakları şu şekilde sıralamışlardır:

- Öğretilmek istenen genel kavram ve ders için spesifik bir hedefin belirlenmesi,

---

Buna göre belirli bir sistemi takip etmek ya da etmemek kapsayıcı bir yerin (yol) dâhilinde olup olmamak ile (girmek, çıkmak) değerlendirilmektedir. (Koca Sarı, 2012: 36-37).

- Kavramı ifade eden uygun bir metafor seçilmesi,
- Seçilen metaforik imaja yönelik olarak öğrencilerin aktif katılımını sağlayıcı bir aktivitenin plânlanması,
- Seçtiğiniz metafora göre dersin işlenmesi,
- Öğrencilerin, hayallerinde seçilen metaforu “yaşayabilecekleri” aktiviteler uygulanması,
- Öğrencilere bu yaşantı hakkında sorular sorulması,
- Metaforik imajın, öğrencilerin “bağlantıyı kurabilecekleri” biçimde, dersin asıl orijinal amacına bağlanması ve
- Sonuç: yaratıcı kavrayış ve tanıma (Aktaran: Arslan ve Bayrakçı, 2006: 105).

Yukarıda ifade edilen hususlar göz önünde bulundurulduğunda, öğrencilerin kullandığı metaforik ifadelerin incelenmesi, vatan kavramının açıklanmasında uygulanabileceği sonucuna ulaşılmaktadır.

2.3. Vatan Kavramı

“... Vatan, bir muzaffer [zafer kazanmış] kumandanın kılıcı veya bir yazarın kalemiyle çizilmiş mevhum [var diye düşünülen] hatlardan ibaret değil; Millet, hürriyet, menfaat, uhuvvet [kardeşlik, samimi dostluk], tasarruf, hâkimiyet, ecdada [atalar] hürmet, aileye muhabbet, yâd-ı şebabet [gençlik hatırası] gibi birçok hissiyat-ı ulviyenin içtimaından [yüce hislerin bir araya gelmesinden] hâsıl olmuş bir fikri mukaddestir.”

Namık KEMAL

Arapça kökenli bir kelime olan “vatan”; bir adamın doğup büyüdüğü veya yaşadığı memleketidir. “Vatan” kavramı yerine Türk kaynaklarında “yurt”, “toprak”, “mülk”, “memalik-i mahrûsa”, “memalik-i şâhâne” daha ziyade kullanılmaktadır. Batı dillerinde ise “home”, “homeland”, “country”, “fatherland”, “motherland” kelimeleri “vatan” karşılığı olarak kullanılmaktadır (Keskin, 1991: 443). “Vatan” kavramı çeşitli kaynaklarda farklı yönleri ön plâna çıkarılarak tanımlanmıştır.

Türk Dil Kurumu Güncel Türkçe Sözlükte, “yurt, bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçası” olarak tanımlanmıştır.

Başgil'e (1947: 1265) göre, vatan, "yalnız maddi bir mekândan, köy, kasaba ve şehirden ibaret değildir; aynı zamanda mekân içindeki mânevi kıymetleri ihtiva eden bir fikirdir."

Gökalp'e (1976: 85) göre, vatan, "uğruna hayatlar feda olunan mukaddes bir ülke demektir."

Ögel'e (1988: 421) göre, vatan "insan olarak üzerinde yaşadığımız, bizi yedirip, içiren sadece bir toprak parçası, bir madde değildir. Toprak, ancak bir topluluk ve cemaat ile manasını bulur. Sonra da devlet anlayışı ile yüceleşir ve gönüllerde mukaddes bir yer alır."

Gökalp'e (1996: 89) göre, vatan, "milli kültür" dediğimiz şeydir ki üstünde oturduğumuz toprak onun ancak zarfından ibarettir. Ve ona zarf olduğu içindir ki mukaddestir."

Arık (1992: 13-14), vatani "insan topluluğunun, cansız ve tarafsız coğrafyanın her adımını için, anaların ve illerin özene özene hazırladığı zekalarını, yiğitlerini hesap aramadan kurban vermesiyle oluşması¹⁵" olarak tanımlamaktadır.

Ahmed Rıza Bey'e göre, "vatan tabiri lisan-ı avamda [halk dilinde] maskat-i re's [bir kimsenin doğduğu yer] mânasında istimal [kullanma] olunuyordu. Vakıa [olay] esasen vücudumuzu teşkil eden mevad-ı kimyeviyeyi [kimyasal maddeler] doğduğumuz mahallin toprağından, ab u havasından [hava ve su] alıyoruz... Bununla beraber, vatan yalnız doğduğumuz mahal demek değildir. Ailemizin dini, lisanı, mal ve mülkü, âdet-i ahlakı, hukuk-u istiklâli, hükümetimizin tamamıyet-i mülkiyesi, nizam ve saltanatı hep birleşirse vatan olur." (Mardin, 2002: 215-216).

Kara Kuvvetleri Komutanlığına (2003: 97) göre, vatan, "devletin hâkimiyet alanı ve sınırlarını meydana getiren toprak parçasıdır. Kültürel ve amaç birliği içinde ortak bağlara sahip olan insanlar böyle bir ortaklığı belirli bir toprak parçası üzerinde yaşar. Vatan işte bu ortaklığın gerçekleştiği yerdir." (Aktaran: Yörü, 2007: 29). Vatan, bireyi çözülmekten, dağılmaktan, anlamsızlaşmaktan, değersizleşmekten kurtarma yönünde bir misyon ile onu aktif hâle getirme işlevini yerine getirir (Eliuz, 2014: 65). Bu tanımlardan

¹⁵ "Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır, Toprak eğer uğruna ölen varsa vatandır." (Kuntay, 1971).

hareketle, vatan sadece coğrafi bir mekân değil, içinde anılar barındıran, kişilerin düşünce dünyasını yansıtan ve anlamlar üreten bir değer olarak ifade edilebilir.

Bağımsız olan her devletin varlığını sürdürdüğü bir coğrafi mekâna¹⁶ sahip olması gerektiği herkesçe bilinen bir gerçektir (Taşağıl, 2018: 26). Eski Türklerde, vatanî ahlak çok kuvvetliydi. Hiçbir Türk, kendi *il'i* için, hayatını ve en sevgili şeylerini feda etmekten çekinmezdi. Türk nereye gitse asıl yurdunu unutmazdı. Çocukluk çağı, baba ocağı, ana kucağı hep orada bulunuyordu (Gökalp, 1996: 152).

Türk milletinde vatan mefhumu çok eskilere dayanmaktadır. Bu konuda Türk tarihine ait çeşitli örnekler şu şekildedir. Türklerin Ötüken'i mübarek (*ıduk*) saymaları ve "Atalarından kalma" yurtlarına bağlı kalmaları vatan şuûr ve sevgisinin en güzel örneklerinden birisidir. Yine Hun Hükümdarı Mete'nin "*Toprak milletin köküdür; onu nasıl verebilirim*" diyerek vatanı her kıymetin üstünde tutması da bu duygunun eskiliği, derinliği ve kutsiyeti bakımından önemlidir (Turan, 1969: 88; Ögel, 1988: 433-434).

Üçüncü örnek, Oğuz Kağan Destanında yer almaktadır:

*“Men sinlerge boldum kağan,
Alaling ya takı kalkan,
Tamga bizge bolsun buyan,
Kök böri bolsungıl uran,
Temür cıdalar bol orman,
Av yirde yörüsün kulan,
Takı taluy takı müren,
Kün tuğ bolgıl kök kurıkan. (Birinci, 1987: 3)”*

Dördüncü örnek Moğolistan'da bulunan Türk bengi taşları Orhun Abidelerindedir: "Türk, Oğuz beyleri, milleti işit: Üstte gök basmasa, altta yer delinmese, Türk milleti, ilini, töreni kim bozabilecekti?" (Ergin, 1970: 22).

Beşinci örnek ise Dede Korkut Kitabındaki anlatılan destanlardadır¹⁷. Özbay ve Karakuş Tayşi, (2011: 28), "*Dede Korkut Hikâyelerinin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi*" adlı makalesinde Dede Korkut Kitabında vatan ifadesi 6

¹⁶ Vatan birliği, kavim-millet teşekkülünün en temel şartlarından biridir. Bundan dolayı bütün milletler kavim-millet olarak teşekküllerinde ve müstakil bir devlet olarak yaşayabilmelerinde mühim rol oynamış olan sahayı, yurdu mukaddes bir saha telakki etmişler, vatana bağlılığı millî kütleye bağlılığın en mühim tecellisi ve en bariz delili olarak kabul etmişlerdir (Arsal, 2018: 81-82).

¹⁷ Türk dilinin, Türk edebiyatının, Türk kültürünün erişilmez şaheseri Dede Korkut Kitabı, Türk çocuklarının ruh ve kafa yapısını tek başına sağlam tutacak kudrette ve karakterde bir eserdir. Bu kitabı okuyan ve hazmeden bir Türk'ün kolay kolay yolunu şaşırmayacağı emniyetle söylenebilir (Ergin, 1971: XIV).

destan içerisinde¹⁸ işlenmiş olup, kitapta en çok vurgulanan değerlerden birisi olduğunu ifade etmiştir.

Altıncı örnek Uygurlara ait olan Türeyiş Destanının devamı niteliğinde olan Göç Destanında yer almaktadır. Çinli bir prensese karşılık ülkesindeki bir kayanın verilmesini uygun gören Uygur hakanının yaptığı yanlış neticesinde Türk yurdunun bütün hayvanlarının dile geldiğini, kendi dillerince kayanın düşmana verilmesine ağladıklarını ve hepsinin birden “Göç! Göç!” diye iniltili, hüznü bir çığırtmasını ve bunun neticesinde Uygurların göç etmek zorunda kalmalarını anlatır. Bir Çin prensesinin uğruna çekinmeden feda edilen yurdun bir kayası, Türk elinin felaketine sebep olmuştur (Sepetçioğlu, 1986: 129-130).

Yedinci örnek, Dîvânu Lugâti't-Türk 'te bulunmaktadır: “Yirmi iki boy olan Oğuzların on altıncısı To.tırka'dır¹⁹” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018: 27).

Sekizinci örnek ise Cengiz Han²⁰ zamanına aittir. Cengiz Han'ın aldığı şehirlerdeki tüm insanları öldürmesi üzerine bir Türk kendisine “Siz insanları öldürüp toprağı boş bırakıyorsunuz! Hâlbuki devlet, insan ile topraktan meydana gelir. İnsansız devlet olamaz!” demiştir. Bu olaydan sonra Cengiz Han'ın hiç değilse teslim olan şehirlerin halkını öldürmemeye çalıştığı Çin kaynaklarında yazmaktadır (Ögel, 1988: 434-435).

Klasik (Divan) edebiyatımızda²¹ ise vatan kavramı daha çok gurbet duygusu yönüyle Ahmedi, Cem Sultan, Fuzuli vb. gibi şairlerin şiirlerine konu olmuştur (Sütçü, 2004: 7). Bir kimsenin vatanı, kullanıldığı anlama göre, bir ülke, il, kent veya köy olabilir. Bu anlamda vatan, duygu ve bağlılık esinleyebilir ve bunlar klasik edebiyatta sık sık

¹⁸ Örneğin, Salur Kazanın evinin yağmalandığı destanda, Kazan Bey burada yurt ile "Kavim kabile benim ortak yurdum, Yaban eşiği ile yabani geyiğe komşu yurdum, Seni düşman nereden dalamış güzel yurdum, Ak otağlar dikilince yurdu kalmış..." haberleşmiş ve gözleri kan ile yaş dolu, bağı sarsılmış bir şekilde kâfirin geçtiği yola düşüp gittiği anlatılmaktadır (Ergin, 1971: 34).

¹⁹ Oğuz Han 'ın -on iki çadırda oturan yirmi dört torunundan birisi- Bozok koluna bağlı boyu olan Dodurga'nın [Tahrir defterlerinde Dodurğa, Doturğa, Todurğa ve Toturğa gibi muhtelif imlâlarda yazılan bu Oğuz boyuna ait Anadolu'da 24 yer adına rast gelinmektedir (Sümer, 1999: 256).] anlamı “yurt almayı ve onu saklamayı bilendir (Ebulgazi Bahadır Han, 1996: 159-160, 247-248, 363).

²⁰ 1221'de Çin tarafından Moğolistan'a gönderilen ve Çengiz'i bizzat ziyaret etmiş olan Çiao-Hong isimli elçiye göre, Çengiz'in ecdadı Şato Türklerindedir. Şatoların hanları Göktürklerindedir (Togan, 1981, ss. 67-68). Ayrıca A. Von Gabain (1937), Türk ve Moğol dillerinin Hunlar devrine kadar tek bir dil olduğunu ve bu iki milletin akraba olduğunu iddia ve ispat etmiştir (Gabain, 1937).

²¹ Divan şiirinde vatan, “Cennet”, “Bâğ-ı Behişt”, “cılve-geh-i sır-ı Hudâ”, “reşk-i gülzâr-ı İrem” gibi maddi ve manevi güzelliğe sahip yer olarak zikredilir. “Vatan tutmak”, “vatan kılmak”, “vatan eylemek”, “vatan itmek” gibi deyimlerle de geçen vatan, hasretliği duyulan, özlenilen, hayal edilen, sevdası çekilen bir güzel gibidir (Sarı, 2016: 209).

ifadesini bulur; fakat sözcüğün İngilizce *home* sözcüğünden daha fazla bir siyasal anlamı yoktur²² (Lewis, 1984: 332).

Yine Türk Halk edebiyatında vatan, Gevherî, Gazi Aşık Hasan, Zülali, Bayburtlu Zihni, Erzurumlu Emrah, Aşık Kerem ve Karacaoğlan şiirlerinde daha çok gurbet duygusunun harekete geçmesiyle konu edilmiştir (Sütçü, 2004: 7-8). Özetle, Tanzimat’a gelinceye değin vatan kavramı siyasi bir mana taşımıyordu. Vatan, genellikle halk arasında insanların doğduğu yer anlamında kullanılıyordu.

Tanzimat döneminde M. Said Hâlim Paşa, “Bir Müslüman’ın vatanı, İslam’ın [ahkâm-ı şer’iyyenin] hüküm sürdüğü yerdir”²³ diyerek Osmanlı’da vatana bakışın özetini sunarken II. Meşrutiyet sonrası gelişen yeni fikir eğilimleri vatan tanımını yeniden şekillendirmiştir²⁴ (Ardalı Büyükarman, 2007: 375). Sultan Abdülaziz devrinde (1861-1876) “Genç Osmanlılar”ın vatan kavramına hukukî ve siyasî bir anlam vermek suretiyle bir vatan ideolojisi meydana getirmek için çalıştıkları görülmüştür. Onlar, halk için, toprakları maddi ve manevi ortak bir değer hâline getirmeğe çalışmışlardır. Vatan uğrunda çalışmayı, hatta gerektiğinde hayatlarını feda etmeyi vatandaşlara ideal olarak aşılama gayret etmişlerdir (Keskin, 1991: 445).

Kişi ile ülke arasındaki ilişki ilk kez Namık Kemal tarafından vatan vazifesi ve fedakârlık kavramları temelinde tarif edilmiştir (Karpat, 2017: 174). Namık Kemâl sadece

²² Özellikle Tanzimat sonrasında uyrukların sultana yönelik geleneksel şahsi sadakatlerinin devlete ve ülkeye bağlılık ve sadakate nasıl dönüştürüleceği bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu hususta Ahmet Cevdet Paşa sorunu pratik bir örnekle şöyle açıklamaktaydı: “Vatanı köyün orta yerindeki meydandan ibaret sayan bir Müslüman köylü çocuğundan vatan için savaşması ve ölmesi istenebilir miydi?” (Karpat, 2017: 174).

²³ İslam, teorik olarak dünyayı Müslümanların egemenliğindeki *Dârü’l-İslam*, gayrimüslimlerin egemenliğindeki *Dârü’l-Harp* ve İslam yönetimi altında yaşayan gayrimüslimlerle meskûn *Dârü’s-Sulh* olarak üçe bölmekteydi. Gerçi Osmanlı Devleti’ndeki bu klasik hudut anlayışının yerini Habsburglarla [Avusturya] (1606), İran’la (1639) ve Rusya’yla (1774, 1792) yapılan anlaşmalarla çizilmiş sınırlar aldı, yine de bu olgu eski anlayışın terk edilmesi olarak kabul edilmedi. Osmanlı topraklarının önemli bir kısmının iyi tarif edilmiş sınırlara sahip oluşu, 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar tebaanın belli bir toprakla özdeşleşmesine yol açmadı. Bu durumun ortaya çıkışı, toprağa yönelik sevgi, bağlılık ve özdeşleşme hissinden ziyade belli bir toprak üzerindeki Osmanlı egemenliğinin savunulması şeklinde kendini ortaya koydu (Karpat, 2017: 170).

²⁴ Osmanlı milliyetinin siyasi başarısızlığı üzerine *İslâmiyet politikası* meydan almıştır (Akçura, 1976: 21). Türkçülük akımının etkisiyle ise vatan bir yandan Osmanlı’nın giderek küçülmeye başlayan coğrafyası olurken bir yandan da tüm Türklerin yaşadığı geniş bir coğrafya yani “Turan” olarak düşünülmüştür. Diğer taraftan yaşanan toprak kayıpları sonucu vatan giderek daha önemli hâle gelmiştir. Önceleri üzerinde o kadar da fazla düşünülmeyen ancak hep değerli ve kutsal kabul edilen vatan, artık üzerinde düşünülen, en önemlisi ‘Türklerin vatanı neresidir?’ sorusunun da sorulduğu bir olgu hâline gelmiştir (Ardalı Büyükarman, 2007: 375).

şairlerinde değil, nesirlerinde de vatan sevgisini çeşitli yönleriyle ele alıp işlemiştir. Onun “*Vatan*” ve “*Hubbü’l-Vatan Mine’l-Îmân*”²⁵ adlı makalelerinde dikkate şayan tespitler bulunmaktadır (Sevgi, 2018). İlk defa 1873 yılında sahnelenen *Vatan yahut Silistre*²⁶ adlı oyununda vatani bütün Osmanlıların sadakat, bağlılık ve fedakârlık borçlu oldukları yüce bir varlık olarak tanımlamaktaydı (Karpas, 2017: 174-175). Oyunda vatan savunması için cepheye koşan bütün kahramanlar, toplumsal saadet sağlanmadan bireysel saadeti mümkün olamayacağını ifade etmek için yerleştirilmiştir²⁷ (Sinar Çılgın, 2005: 142). Namık Kemal’in ortaya koyduğu, kişinin vatana bağlılığı ve tüm benliğini bu vatana feda etmesi anlayışı, yükselen Osmanlı (daha sonra Türk) Müslüman milliyetçi aydınlarının temel inancı hâline gelmiş ve bugüne dek sembolik önemini sürdürmüştür (Karpas, 2017: 175).

Özet olarak, hayatı için daima gerekli ve besleyici bir unsur olan toprak veya coğrafya parçası ile insanın münasebeti neticesinde mekâna bağlılık duygu ve düşüncesi ortaya çıkmaktadır. İşte vatan olan bu toprak, onu tehlikelerden korumakta, doğal zenginlikleriyle doyurmakta, beslemekte, giydirmekte ve onun nesillerinin devamlılığını sağlamaktadır. Dört bir köşesinde, her zerre toprağına bir mühür gibi işlemiş olan hatıralarının sindiği bu coğrafyada bütün fertlerin alın teri ve göz nuru bulunmaktadır ki buraya vatan adı verilmektedir (Sütçü, 2004: 1).

²⁵ “Hubbü’l-Vatan Mine’l-Îman” imzalı başlıksız yazı için Mehmet Kaplan, “vatan mefhumu ve vatan kelimesi üzerinde ısrar ediş onun Kemal’e ait olduğunu farz ettiriyor” yorumunu yapmaktadır (Kaplan, 1948: 74).

²⁶ Oyunda İslâm Bey karakteri Zekiye ile konuşmasının bir yerinde şunları söyler: “Devlet, harp açmış. Düşman serhadde [sınır] şehitlerimizin kemiklerini, topraklarını çiğnemeye çalışıyor. Hiç nasıl olur ki, hasmın silahı vatana çevrilsin de karşısında iptida [başlangıç] benim göğsümü bulmasın? Hiç, nasıl olur ki, vatan muhatarada [tehlike] bulunsun da ben evimde rahat oturayım? Hiç, nasıl olur ki, devlet yerinden oynasın da ben mihlanmış gibi burada kalayım?... Vatanımın uğrunda ölmeyeceksem, ya ben niçin doğdum? Ah, vatanını sevmeyen adamdan nasıl sana muhabbet me’mul [ümit edilen] edersin?” (Kemal, 1996: 8).

²⁷ “Vücudun kim hamir-i mâyesi hâk-i vatandandır,

Ne gam râh-ı vatanda hâk olursa cevr ü mihnetten.” (Göçgün, 1999: 7).

Namık Kemal’in Hürriyet Kasidesinden alınan bu beyitin günümüz Türkçesi ile ifadesi: “Vücudun mayasının hamuru, vatan toprağındandır. / Ne gam, (bu vücut) vatan yolunda toprak olursa eziyet ve sıkıntıdan.”

2.3.1. Vatan Sevgisi ve Bir Değer Olarak Vatanseverlik

“Yurt toprağı, sana her şey feda olsun.

Kutlu olan sensin. Hepimiz senin için fedaiyiz.

Fakat sen Türk Milletini ebedi hayatta yaşatmak için feyizli kalacaksın.”

M. Kemal ATATÜRK²⁸

Bir milletin vatanından, dininden, tarihinden, kültüründen, örf ve adetlerinden kaynaklanan ve kuşaktan kuşağa devam eden duygu, düşünce ve inançlarına, o milletin milli ve manevi değerleri denilmektedir (Özkartal, 2009: 64).

Değerler, toplumların var olmaları, devamlılıklarını sağlamaları ve birlik içinde işleyişlerini sürdürmeleri açısından önemlidir. Değerler, bireyin düşünce, tutum, davranış ve yapıtlarında birer ölçüt olarak ortaya çıkar ve toplumsal bütünlüğün bir ögesini oluşturur. Bireyler, içinde yaşadıkları grubun, toplumun ve kültürün değerlerini genellikle benimseyerek, bunları muhakemede ve seçimlerinde birer ölçüt olarak kullanırlar. Böylece daha doğru, daha iyi, daha güzel, daha önemli, daha uygun ve daha adil gibi genel yargılara varma olanağını bulurlar (Öcal ve Yıldırım, 2014: 156).

Eğitim sistemimizin temel amacı, değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleşmiş bilgi, beceri ve davranışlara sahip bireyler yetiştirmektir. Değerlerimiz toplumumuzun millî ve manevi kaynaklarından damıtılarak dünden bugüne ulaşmış ve yarınlarımıza aktaracağımız öz mirasımızdır. Bu yönüyle bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlaki kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018: 5).

Bu değerlerden birisi olan, vatan idealine vatanseverlik denilir ki, tarihin her devrinde ve her millet için vatanseverlik en üstün faziletlerden olmuştur. Vatana ihanet ise, her devrin ve her milletin en çok kınayıp lanetlediğı, en şiddetli cezalara müstahak gördüğü ağır bir suç ve kesin bir beşerî alçaklıktır (Keskin, 1991: 446).

---

²⁸ (İnan, 1949: 509).

Gökalp'e (1996) göre,

“İnsan en samimi, en deruni duygularını ilk terbiye zamanlarında alır. Tâ beşikte iken, işittiği ninnilerle ana dilinin tesiri altında kalır. Bundan dolaydır ki, en çok sevdiğimiz dil, ana dilimizdir. Ruhumuza vücut veren bütün din, ahlak ve güzellik duygularımızı dil vasıtasıyla almışız. Bunları çocukluğumuzda hangi cemiyetten almışsak, daima o cemiyette yaşamak isteriz. Başka bir cemiyetin içinde daha büyük bir refahla yaşamak mümkün iken, cemiyetimiz içindeki fakirliği ona tercih ederiz. Zevkimiz, vicdanımız, özleyişlerimiz, hep içinde yaşadığımız, terbiyesini aldığımız cemiyetindir. Bunların yankısını ancak o cemiyet içinde işitebiliriz.” (Gökalp, 1996: 21).

Bu bağlamdan hareketle, vatan sevgisi ve bilinci Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan ve uygulanan müfredat programlarında küçük yaştan itibaren öğrencilere kazandırılmaya çalışılan, üzerinde durulan bir değerdir. Bu nedenle bireylerde vatan sevgisini yerleştirebilmek için her düzeydeki müfredat programlarında farklı sınıf düzeylerinde ve farklı disiplinlerde çeşitli şekillerde bu konuya yer verilmiştir (Çifçi ve Dikmenli, 2016: 851).

Vatan ve millet sevgisini iyi insan olmanın ilk şartı olarak kabul eden Bahtiyar Vahapzade, çocuklara ilk öğretilecek sevginin de vatan ve millet sevgisi olması gerektiğine inanır. Vahapzade 'ye göre, “vatanını sevmeyen, milletine güvenmeyen, ondan beslenmeyen birinin başka milletleri sevmesi ve insanlığa faydalı biri olması imkânsızdır.” (Adıgüzel, 2015: 69). Vatan algısı ve vatana değer verme ile vatanseverlik birbirini karşılıklı olarak etkileyen kavramlardır. Vatanseverlik, vatanını sevme ve vatan için her türlü özveride bulunma duygu ve düşüncesinin ifadesi olarak tanımlanabilir.

Millî değerlerin oluşması, bir milletin varlığına, milletin varlığı ise, bir yurdun varlığına bağlıdır. Vatan, coğrafyanın kendisidir (Aksoy, 2003: 58). Özellikle II. Abdülhamit dönemi ve sonrasında kaynağını *hubbü'l-vatan* hadisinden²⁹ ve Namık Kemal'in oyunundan [Vatan yahut Silistre] alan vatan kavramı ve ona yönelik sevgi, bağlılık ve sadakat duyguları esasen coğrafya ve tarih ders kitaplarında da geliştirilmiştir. Başka bir deyişle bu iki bilim dalı, doğrudan toprak ve insanlarla, yani gitgide milliyetçiliğin sembolleri hâline gelen vatan ve millet ile ilgilenir olmuştur. Coğrafya kitaplarının büyük kısmı vatan, devlet, millet, kavim ve siyasal rejim gibi yeni kavramları tanımlamaya ayrılmıştır. Amaç Osmanlı vatandaşlarının, köklerinin ve bilhassa “vatana

²⁹ *Hubbü'l-vatan mine'l-iman* hadisi, tercüme edildiğinde “vatan sevgisi imandandır” anlamına gelmektedir.

karşı vazifelerinin” bilincine varmasını sağlamaktır. Haritalar da coğrafya dersinin vazgeçilmez bir parçası hâline geldi ve öğrencilere ülkelerine dair somut bir görüntü sunuldu. Kitaplar ayrıca “vatanın herkesin babası olduğu, bu yüzden vatandaşların ona layık bir evlat olmak için çalışmaları gerektiği” ifade edilmekteydi. (Karpaz, 2017: 180-181).

Bu fikirlerden de yola çıkarak coğrafya eğitiminde en önemli sorumluluklardan birisi, ülkemizin ihtiyaç duyacağı, kendi değerlerini bilen, koruyan ve geliştiren vatansever bireyler olarak yetiştirilmesini sağlamaktır. Vatan sevgisinin bireylerde gelişip kökleşmesinde esas kaynak coğrafya öğretimidir.

2.3.2. Coğrafya Dersi Öğretim Programında Vatan Kavramı

“... en mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir.

Eğitimidir ki,

bir milleti ya hür, müstakil, şanlı, yüksek bir cemiyet hâlinde yaşatır,

ya da bir milleti esaret ve sefaletle terk eder.”

M. Kemal ATATÜRK³⁰

Ülkemizde hâlihazırda yürürlükte olan 1982 Anayasasının başlangıç kısmında 1 inci fıkrasında “*Türk Vatanı ve Milletinin ebedi varlığını ve Yüce Türk Devletinin bölünmez bütünlüğünü...*” diye başlayan hükme yer verilerek ülke - millet ve ülke - devlet bölünmezliğine dikkat çekilmiştir. Bu amaç doğrultusunda belirlenen hedef ve kazanımlar okullarda öğrencilere kazandırılmaktadır. Bu doğrultuda hazırlanmış olan Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda şöyle açıklanmıştır:

“Madde 2- Türk Milli Eğitiminin genel amacı, Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983- 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasasının başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine

³⁰ Mustafa Kemal Atatürk ‘ün 22.09.1924 tarihli konuşmasından (*Atatürkçülük*, 1983: 104).

karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;

2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak;

Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan milli birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır.”

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ile Türk vatandaşlarının her yönüyle iyi yetişmesi, sadece kendisine ve kendi toplumuna değil, tüm insanlık için faydalı olması hedeflenmiştir.

İşte Millî Eğitim Temel Kanununda belirtilen özelliklere sahip kişilerin yetiştirilmesinde etkili olan derslerden biri de coğrafyadır. İnsan ve doğal çevre arasındaki ilişkileri konu alan coğrafya, tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de ilk, orta ve yükseköğretim kurumlarının çeşitli basamaklarında öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. Coğrafya derslerinin, Türk Milli Eğitiminin genel amaçlarına uygun bir şekilde, vatanını seven, yurduna karşı görevlerini en iyi şekilde yapan, bilinçli yurttaşların yetiştirilmesinde önemli bir yeri vardır (Yörü, 2007).

Coğrafya dersi öğretim programında (2005) belirtildiği gibi, coğrafya dersi; öğrencilerin, günümüz dünyasını anlamaya yönelik bakış açılarını geliştirmelerinde yardımcı olur. Öğrenciler, coğrafya eğitimi ile dünyayı algılama, anlama ve değerlendirme açısından yaşadığı alandan başlamak üzere küresel ölçeğe kadar doğa ve insana ait sistemler ve süreçlere yönelik coğrafi bilinç kazanmaktadır. Böylece coğrafya dersi öğrencilerin ülkesini tanımasına ve vatanına bir muhabbet beslemesine katkı sağlamaktadır.

Bu tezin hazırlandığı sırada, hâlihazırda uygulamada iki tane coğrafya dersi öğretim programı bulunmaktaydı. Fakat, vatan bilinci kazandırmada doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili kazanımlar aynı olduğu için tek bölümde ifade edilmiştir.

Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığının 19/01/2018 tarihli ve 26 sayılı Kararı ile “17/07/2017 tarihli ve 84 sayılı kararıyla kabul edilen Ortaöğretim Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı ile 14/07/2005 tarihli ve 198 sayılı kararıyla kabul edilen Orta Öğretim Coğrafya (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Dersi Öğretim Programı'nın 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde uygulamadan kaldırılması” ve “güncellenen Ortaöğretim Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı'nın 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm sınıf düzeylerinde ekli örneğine göre uygulanması” kararlaştırılmıştır. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ile Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri esas alınarak hazırlanan Coğrafya Dersi Öğretim Programıyla öğrencilerin vatan bilincini kazanması beklenen hedefler şu şekildedir:

1. Yakın çevresinden başlayarak ülkesine ve dünyaya ait mekânsal değerleri anlama ve bu değerlere sahip çıkma bilinci geliştirmesi,
2. Ekosistemin işleyişine yönelik sorumluluk bilinci kazanması,
3. Doğa ve insanın uyumlu birlikteliği ve sürekliliği için mekânsal plânlamanın önemini kavraması,
4. Doğal ve beşerî kaynakların kullanımında “tasarruf bilinci” geliştirmesi,
5. Doğal afetler ve çevre sorunlarını değerlendirerek bunlardan korunma ve önlem alma yollarına yönelik uygulamalar geliştirmesi,
6. Bölgesel ve küresel düzeyde etkin olan çevresel, kültürel, siyasi ve ekonomik örgütlerin uluslararası ilişkilerdeki rolünü kavraması,
7. Coğrafi birikim ve sentez ülkesi olan Türkiye'nin bölgesel ve küresel ilişkiler açısından konum özelliklerini kavrayarak ülkesinin sahip olduğu potansiyelin bilincine varması,
8. Coğrafi bilgilere sahip olmanın “vatan bilinci” kazanılmasındaki önemini kavraması (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2011: 9; Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018: 11-12).”

Ayrıca, 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm kademelerde uygulanmaya başlanacak olan coğrafya dersi öğretim programında yer alan kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2018: 5). Programın tamamında 8 kazanımda “vatanseverlik” değerine atıf

yapılmıştır. Bu kazanımlardan sadece 3 tanesi zorunlu olarak okutulan 9 (kazanım nu: 9.2.4) ve 10. sınıf (kazanım nu: 10.1.14 ve 10.1.17) öğretim programında yer almaktadır. Geriye kalan 5 kazanımın 2 tanesi ise 11 (kazanım nu: 11.1.4) ve 12. sınıfta (kazanım nu: 12.2.14) sadece 4 saat olarak okutulan coğrafya dersi öğretim programında yer almaktadır. Dolayısıyla 11 ve 12. sınıfta coğrafya dersini iki saat olarak okuyan öğrenciler bu kazanımları ve dolayısıyla “vatanseverlik” değerine ait eğitimini almamış olacaktır.

İnsanlara çevrenin korunması, güzelleştirilmesi ve gelecek nesillere tahribata uğramadan ulaştırılabilmesi ancak çevre bilincine sahip bireyler sayesinde gerçekleşir. Bu bilinç ise coğrafya derslerinde verilebilir. Çevrenin korunması ve güzelleştirilmesi bilincine sahip kişiler de ise yurt bilinci kazandırılmış olur (Yörü, 2007).

Ülkemizin sahip olduğu fizikî, beşerî ve ekonomik özelliklerini bilen öğrenciler, ülkesini daha çok sevecektir. Bu özelliklerin öğrenilip uygulanabilmesinde coğrafya dersi ve coğrafya öğretmenlerinin önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Coğrafya eğitimi, başta kendi ülkesi olmak üzere yakın çevresini tanıyan, vatanını seven ve koruyan, bilinçli kişilerin yetişmesine yardımcı olacaktır.

Coğrafya dersi öğretim programının genel amaçları arasında ise “Coğrafi değerlerin ‘vatan bilincinin’ kazanılmasındaki önemini özümser” ifadesine yer verilerek, coğrafya dersinin vatan bilincinin kazanılması noktasındaki önemi bir kez daha vurgulanmıştır.

2.4.İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu bölümünde literatür taraması sonucunda, araştırma konusu ile ilgili olarak daha önce yapılmış araştırmalar özet hâlinde sunulmuştur.

Aksoy'un (2003), “*Millî Kimliğin Kazanılmasında Coğrafyanın Önemi*” adlı makalesinde öncelikle kimlik ve millî kimlik kavramlarından bahsetmiş ve millî kimliğin oluşmasında coğrafyanın öneminden bahsetmiştir. Araştırmanın sonucunda millî kimliğin eğitim yolunla bireylere kazandırılacağını ve bu konuda coğrafya eğitimi konusunda gerekli hassasiyetin gösterilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Kunter'in (2006), “*Askeri Birliklerde Erbaş ve Erlerin Yurt Sevgisi Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*” adlı yüksek lisans tezinde Türk Silahlı Kuvvetlerinde (TSK) verilmekte olan “Yurt Sevgisi” eğitiminin verim düzeyinin incelenmesi, söz konusu eğitimi alan personelin eğitim durumu, memleketi, mesleği vb. faktörlerin eğitimi algılama düzeylerine ne ölçüde etki yaptığının belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Araştırma sonunda Yurt Sevgisi Eğitimi (YSE) uygulamalarında, yüksek risk altında görev yapan personelden, diğer personele nazaran daha olumlu sonuçlar alındığı, elde edilen verimin eğitimin süresinin artışına bağlı olarak yükseldiği, erbaş ve erlerin eğitim düzeyinin YSE'den alınan verime olumlu yönde katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Yıldırım'ın (2006), "*TSK Vatandaşlık Bilinci ve Vatan Sevgisi Eğitiminin Analizi*" adlı yüksek lisans tezi Vatan Sevgisi Eğitiminin (VSE) eğitim alanlar ve eğitimciler açısından etkinliğini belirlemek üzere yapılmıştır. Sonuç olarak çalışmadan elde edilen bulgular geniş bir perspektiften tartılmış, gelecek araştırmalara ve VSE uygulamalarına ilişkin geliştirilen öneriler sunulmuştur.

Ardalı Büyükerman'ın (2007), "*Türk Tiyatro Edebiyatında Vatan Kavramı (1860-1940)*" adlı doktora tezi Türk tiyatro tarihinde 1860-1940 yılları arasında, Tanzimat'tan Cumhuriyetin ilk yirmi yılına kadar geçen zaman diliminde vatan temasının kitap olarak basılmış tarihî ve millî piyeslerde nasıl ele alındığını ve hangi kavramlarla çeşitlendirildiğini incelemeye çalışmıştır. Araştırmanın sonuç kısmında genel bir değerlendirme ile vatan kavramı etrafında çeşitlenen imajların tarihî seyir içinde nasıl değiştiğini tespit etmiştir.

Yörü 'nün (2007), "*Vatan Sevgisi ve Yurttaşlık Bilinci Oluşturmada Lise Coğrafya Derslerinin Yerinin Değerlendirilmesi*" adlı yüksek lisans tezinde vatan sevgisi ve yurttaşlık bilinci geliştirmede lise coğrafya derslerinin yeri incelenmiş, öğretmenlerin cinsiyet, eğitim durumu, çalıştığı kurum ve meslekî kıdem değişkenine göre farklılıkları ortaya konulmuştur. Elde edilen bulgulara göre, vatani seven, yurttaşlık bilincine sahip bireylerin yetişmesinde coğrafya eğitimine ve bu konuda yapılacak araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Han Kubat'ın (2008), "*İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatan ve Millet Sevgisi*" adlı yüksek lisans tezinde ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında vatan ve millet sevgisi adlı çalışmamızda Sosyal Bilgiler dersi içinde yer alan tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularında vatan ve millet sevgisinin işleniş üzerinde durulmuştur. Ders kitaplarındaki tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularında vatan ve millet sevgisi üzerinde durulmuştur. Vatan ve millet sevgisi görsel materyallerden sıkça yararlanılarak verilmeye çalışılmıştır; ancak tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularında verilen bilgilerin sınırlı olması vatan millet sevgisi aşılacak için yeterli olmadığı tespitinde bulunmuştur.

Gümüş'ün (2013), “*Türklerde Vatan Kültürünün Oluşumu: Anadolu Tecrübesi*” adlı makalesi, Anadolu'nun Türk vatani hâline getirilmesini sağlayan dinamiklerin somut örneklerini ortaya koymuştur. Mimariden sanata, edebiyattan siyasete birçok alanda, bugün dahi gözlemediğimiz örneklerin, Türklerin vatan kültürünü oluşturduğunu ve Anadolu tecrübesini meydana getirdiğini ifade etmiştir. Araştırmanın sonucunda, Türklerin vatan kültürü, Anadolu tecrübesi işığında örnekleriyle verilmeye çalışılmıştır.

Özkan ve Taşkın'ın (2014), “*İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi*” adlı makalesi ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin oluşturdukları metaforları ortaya koymak amacıyla Niğde İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı 5 ortaokulda toplam 164 öğrenciyle bir çalışma gerçekteşirmiştir. Araştırmaya katılan öğrenciler tarafından toplamda 46 ayrı geçerli metafor üretilmiştir. 46 geçerli metafor incelendiğinde “aile, anne, baba ve anne-baba” imgelerinin en çok üretilen metaforlar olduğu tespit edilmiştir.

Ersoy ve Öztürk'ün (2015), “*Bir Vatandaşlık Değeri Olarak Yurtseverlik: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algısı*” adlı makalesi sosyal bilgiler öğretmen adaylarının yurtseverlik algısını ve yurtseverlik eğitimine bakışını incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmen adaylarının tamamı yurtseverliği, öncelikle sevgi, saygı ve bağlılık ile ilişkilendirmiş bunun ötesinde bazıları sorumluluklarını yerine getirmek bazıları da demokrasi ve insan hakları için çaba göstermek olarak yorumlamışlardır. Öğretmen adaylarının çoğunlukla yapıcı bir yurtsever algısına sahip oldukları görülmüştür.

Gömlersiz ve Öner'in (2016), “*Ortaokul Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Metaforik Algıları*” adlı makalesinde ortaokul 5, 6, ve 7. sınıf öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığı ile ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Öğrencilerin vatan kavramına ilişkin olarak geliştirdikleri metaforlar “güven ve dayanışma”, “önemli olma”, “özen” olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Vatan kavramına ilişkin olarak en fazla “ev” ve “aile” metaforları geliştirilmiştir. Öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde vatan kavramına ilişkin olarak olumlu düşüncelere sahip oldukları tespit edilmiştir.

Çifçi ve Dikmenli'nin (2016), “*Üniversite Öğrencilerinin Vatan Algısı ve Geçmiş Dönük Değişimi*” adlı makalesinde öğrencilerin geçmişte vatan algılarındaki değişimlere sebep olan faktörleri ortaya koymak ve var olan algısal durumlarını açıklamak

amaçlanmıştır. Araştırmanın sonuçlarında iki farklı vatan algısı teması, vatan ile ilgili algı değişikliğinde ise dört farklı temaya ulaşılmıştır.

Er Türküresin'in (2018), "*Ortaokul Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla Belirlenmesi*" adlı makalesinde ortaokul öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin algılarını metaforlar yoluyla ortaya koymak istenmiştir. Araştırma 2016-2017 eğitim öğretim yılında Kütahya ilinde öğrenim gören 227 ortaokul öğrencisiyle gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler ışığında öğrencilerin vatan kavramına ilişkin 64 geçerli metafor ürettikleri tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda vatan kavramına ilişkin 2 tema ve 9 kategori elde edilmiştir. Sonuç olarak öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algılarının olumlu olduğu, vatan sevgisine yönelik farkındalıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Saban (2002), "*Sınıf Öğretmeni Adaylarının İlkokula İlişkin En Çok Hatırladıkları ve En Çok Tercih Ettikleri Metaforlar*" adlı makalesinde sınıf öğretmeni adaylarının ilkokula ilişkin en çok hatırladıkları ve en çok tercih ettikleri metaforları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre, sınıf öğretmeni adaylarının en çok hatırladıkları ve en çok tercih ettikleri ilkokul metaforlarının birbirinden önemli derecede farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Saban'ın (2008a), "*İlköğretim I. Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Bilgi ve Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler*" adlı makalesinde ilköğretim birinci kademe öğretmen ve öğrencilerinin bilgi kavramına yönelik algılarını metaforlar ile ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen ve öğrenciler bilgi kavramına ilişkin olarak toplam 106 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından irdelenerek 12 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır.

Saban'ın (2008b), "*Okula İlişkin Metaforlar*" adlı makalesinde ilköğretim birinci kademe öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, katılımcılar okul kavramına ilişkin olarak toplam 74 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından irdelenerek 10 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır.

Saban (2009a), "*Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler*" adlı makalesinde öğretmen adaylarının (N=2847) öğrenci

kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri (metaforları) incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen adayları öğrenci kavramına ilişkin toplam 156 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar ortak özellikleri bakımından 11 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır.

Özgürbüz'ün (2013), "*Coğrafya Ders Kitaplarındaki Analogilerin ve Metaforların Analizi*" adlı yüksek lisans tezi ortaöğretim düzeyindeki coğrafya ders kitaplarında kullanılan analogi ve metaforları belirlemek ve analiz etmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda analogilerin ilişki açısından fonksiyonel, sunum formatı açısından sözel, durumuna göre somut-soyut, görevine göre aktifleştirici ve zenginlik düzeylerine göre de basit ağırlıkta olduğu tespit edilmiştir. Metaforların ise yeterli sıklıkta olduğu ancak sınıf seviyelerine dağılım açısından eksiklerinin bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır.

3. BÖLÜM

YÖNTEM

“Kem âlat ile kemâlat olmaz.”

Bu bölümde çalışmanın; deseni, evreni, örnekleme, verilerin toplanması ve analizi ele alınmıştır. Nitel araştırma yöntemine göre tasarlanmış bir çalışmadır. Nitel araştırma kavramı, bir şemsiye kavramdır. Bu şemsiye altında yer alabilecek bir çok desen ve analiz teknikleri vardır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 40-41).

3.1. Araştırma Deseni

Bu araştırma nitel araştırma tasarımı ile konu hakkında derinlemesine bilgi elde etmek amacıyla plânlanmıştır.

Nitel araştırma desenlerinden olgubilim (fenomenoloji/phenomenology) deseni farkında olduğumuz; ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır. Olgular yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algular, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli şekillerde karşımıza çıkabilmektedir. Bu olgularla günlük hayatımızda çeşitli şekillerde karşılaşsak da bu tanışıklık, olguları tam olarak anladığımız anlamına gelmez. Bize tümüyle yabancı olmayan aynı zamanda da tam anlamını kavrayamadığımız olguları araştırmayı amaçlayan çalışmalar için olgubilim (fenomenoloji) uygun bir araştırma zemini oluşturur (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 69).

Katılımcıların vatan kavramı olgusuna³¹ yükledikleri farklı anlamları ortaya çıkarmayı hedefleyen bu çalışma, olgubilim (fenomenoloji) deseni kapsamında yürütülmüştür.

3.2. Araştırma Evreni ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini, 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı örgün ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Bu derece büyük bir evrenin her üyesine ulaşmanın gerek maliyet gerekse zaman açısından zorluğu dikkate alındığında, bütün evreni çalışmak yerine, evreni temsil etme gücüne sahip daha az sayıda öğrenci ile çalışma sınırlandırılması

³¹ “Olgu” kavramı, Türk Dil Kurumu Yöntembilim Terimleri Sözlüğünde “gözlenebilir ya da görgül işlemlerle kavranabilir olan ve kendine özgü bir örüntüsü bulunan olay” olarak tanımlanmaktadır.

uygun görülmüştür. Bu amaca uygun olarak, 9 ve 10. sınıflarda zorunlu olarak okutulan Coğrafya dersini almış 11. sınıf öğrencilerinden amaçlı örneklem seçimine gidilmiştir.

Ayrıca araştırmada, okulların seçiminde nitel araştırma geleneği içinde yer alan kolay ulaşılabılır durum örnekleme tekniği kullanılmıştır. Kolay ulaşılabılır durum örnekleme, nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 123). Bu yöntemin güvenilirliğini ve kullanılabilirliğini arttırabilmek amacıyla ülkemizin farklı bölgelerinde bulunan farklı okul türleri seçilmiştir.

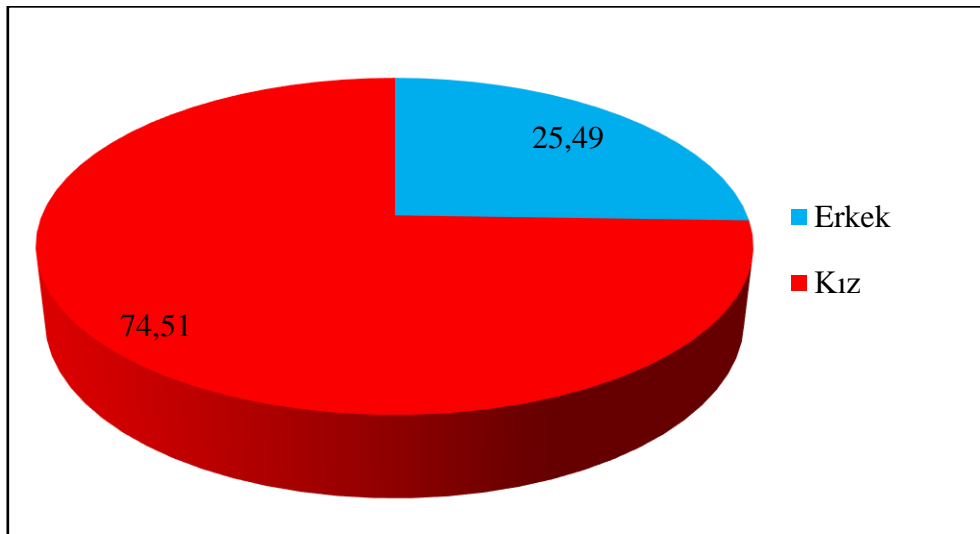
Çalışmanın örneklemini, Konya ili İsmil Anadolu İmam Hatip Lisesi ve Karatay Fen Lisesi, Afyonkarahisar ili Dazkırı Anadolu Lisesi, Gaziantep ili Nuriye-Vasıf Onat Kız Anadolu Lisesi, İstanbul ili Gazi Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi ve Aksaray ilinde bulunan Taşpınar Anadolu Lisesinde 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında öğrenim gören ve 9 ve 10. sınıfta Coğrafya dersini almış olan 463 ortaöğretim üçüncü sınıf (11. sınıf) öğrencisi oluşturmaktadır (Tablo-1 ve Tablo-2).

Tablo-1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Frekans ve Yüzde Dağılımları

Cinsiyet	Frekans (f)	Yüzde (%)
Erkek	118	25,49
Kız	345	74,51
Toplam	463	100,0

Araştırmaya; 345'i (%74,5) kız ve 118'i (%25,5) erkek öğrenci olmak üzere toplam 463 öğrenci katılmıştır (Şekil-1).

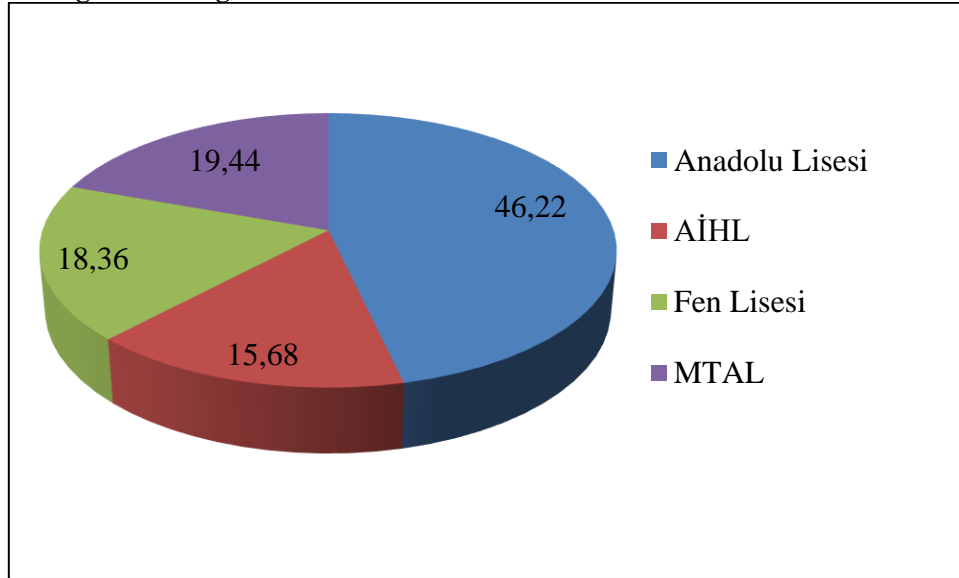
Şekil-1: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Cinsiyete Göre Yüzdesel Dağılım Grafiği

Tablo-2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okul Türüne Göre Yüzde Dağılımları

Okul Türü	Frekans (f)	Yüzde (%)
Anadolu Lisesi	214	46,22
Anadolu İmam-Hatip Lisesi	74	15,68
Fen Lisesi	85	18,36
Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi	90	19,44
Toplam	463	100,0

Araştırmaya; 214'ü (%46,22) Anadolu Lisesi, 74'ü (%15,68) Anadolu İmam-Hatip Lisesi, 85'i (%18,36) Fen Lisesi ve 90'ı (%19,44) Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenim gören toplam 463 öğrenci katılmıştır (Şekil-2).

Şekil-2: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin Okumakta Oldukları Okul Türüne Göre Yüzdesele Dağılım Grafiği

3.3.Verilerin Toplanması

Literatürde, eğitimle ilgili belli kavram, olgu veya olaylara ilişkin algıları ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, bu çalışmalarda genellikle 5 veri toplama tekniğinin kullanıldığı görülmektedir. Bazı çalışmalarda ise bu tekniklerden birkaçı birden kullanılmaktadır. Bu teknikler şunlardır: (1) Açık-uçlu bir/birkaç ifadeden veya açık-uçlu bir/birkaç sorudan oluşan bir anket kullanmak. (2) Kapalı-uçlu sorulardan oluşan bir anket kullanmak. Bu teknikle araştırılan olguya ilişkin katılımcılara bir metafor listesi verilir, onlardan bu listedeki metaforlardan hangisinin/hangilerinin kendi fikirlerini yansıttığı sorulur ve içlerinden birini/birkaçını

seçerek gerekçelerini yazmaları istenir. (3) Katılımcılarla açık-uçlu, yarı-yapılandırılmış görüşmeler veya klinik görüşmeler yapmak. (4) Alan çalışması (katılımcı gözlem) yapmak. (5) İlgili literatürü incelemek (Saban ve diğerleri, 2014: 998). Bu araştırmanın veri toplama aracı hazırlanırken kişilerin sahip olduğu zihinsel algıları ortaya çıkarmada metaforların bir araç olarak kullanıldığı ile ilgili araştırmalar ile ilgili literatür yukarıdaki açıklamalar ışığında taranmıştır.

Yapılan araştırmaların neticesinde ortaöğretim öğrencilerinin vatan kavramının belirlenmesinde kullanılmak üzere araştırmacı tarafından üç bölümden oluşan anket geliştirilmiştir. İlk bölümde yapılacak çalışmanın içeriği ile ilgili açıklamalara, ikinci bölümde ise anket sorularına yer verilmiştir. Anket soruları da iki bölümde düzenlenmiş olup ilk bölümde cinsiyet ve okul türü değişkenine yer verilmiş, ikinci bölümde ise “Vatan, ... gibidir/benzer. Çünkü; ...” cümlesine yer verilmiştir.

Verilerin toplanması aşamasında, her sınıfta daha önceden hazırlanmış olan bir bilgilendirme programı uygulanmıştır. Ders başlangıcında “metafor” kavramı açıklanarak, öğrencilere günlük hayattan metafor kullanımı örnekleri verilmiştir. Öğrencilerden bu ibareyi kullanarak ve sadece tek bir metafor üzerinde yoğunlaşarak düşüncelerini dile getirmeleri istenmiştir.

Metaforların bir araştırma aracı olarak ele alındığı bu gibi çalışmalarda “gibi” kavramı genellikle metaforun konusu ile metaforun kaynağı arasındaki ilişkiyi daha açık bir şekilde çağrıştırmak için kullanılmaktadır. “Çünkü” kavramına da yer verilerek, katılımcıların kendi metaforları için bir gerekçe sunmaları beklenmektedir.

3.4. Verilerin Analizi

Veri analizini yapılan analizin derinliğine göre iki grupta incelemek mümkündür: içerik analizi ve betimsel analiz. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramalara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde, daha önceden belirlenen temalara göre özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir işleme tabi tutulur ve betimsel yaklaşımla fark edilemeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 239). Bu çalışmada elde edilen veriler “içerik analizi” tekniğiyle analiz edilmiştir.

Tablo-3, çalışma verilerinin analiz edilmesi esnasında izlenen aşamaları sunmaktadır. Buna göre ilk olarak öğrenciler tarafından üretilen metaforların alfabetik

sıraya göre geçici bir listesi yapılmıştır. Bundan sonra, her metaforu temsil eden öğrenci kompozisyonlarından birer “örnek metafor ifadesi” seçilmiştir. Bu süreç sonunda öğrenciler tarafından üretilen her metafor imgesi (1) metaforun konusu, (2) metaforun kaynağı ve (3) metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişki bakımlarından analiz edilmiş ve belli bir kategori ile ilişkilendirilmiştir. Bütün çalışma verileri ve yorumlar öğrencilerin görüşlerinden yapılan alıntılarla desteklenmiş ve kodlama sürecinde bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

Tablo-3: Çalışma Verilerinin Analiz Edilmesi Sürecinde İzlenen Aşamalar

Sıra No.	Aşama
1	Öğrenciler tarafından üretilen metaforlar kodlanarak alfabetik sıraya göre geçici bir metafor listesi oluşturulmuştur.
2	Her metaforu temsil eden öğrenci kompozisyonlarından örnek metafor ifadeleri seçilmiş ve “örnek metafor listesi” oluşturulmuştur.
3	Metafor imgeleri vatan kavramına ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından incelenmiş ve benzer olanlar bir araya getirilerek kategorize edilmiştir.
4	Bütün çalışma verileri ve yorumlar katılımcıların görüşlerinden yapılan alıntılarla desteklenmiş ve kodlama süreci ile ilgili bir uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

Öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar beş aşamada analiz edilmiştir: (1) adlandırma aşaması, (2) tasnif etme aşaması, (3) kategori geliştirme aşaması, (4) geçerlik ve güvenilirliği sağlama aşaması ve (5) verileri bilgisayar ortamına aktarma aşamasıdır.

3.4.1. Adlandırma Aşaması

Bu aşamada öncelikle öğrenciler tarafından üretilen metaforların alfabetik sıraya göre geçici bir listesi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda öğrencilerin kompozisyonlarında belli bir metaforu net bir şekilde dile getirip getirmediğine bakılmıştır. Bu aşamada basitçe her katılımcının sunduğu metafor kodlanmıştır (örneğin; “anne”, “baba”, “aile”, vb.).

3.4.2. Tasnif Etme Aşaması

Bu aşamada, öğrencilerin ürettikleri metaforlar tekrar gözden geçirilerek, her metafor imgesi (1) metaforun konusu, (2) metaforun kaynağı ve (3) metaforun konusu ile kaynağı arasındaki ilişki bakımından analiz edilmiştir.

Başlangıçta daha çok sayıda öğrenciden metafor yazması istenmesine karşın (476 öğrenci) sadece 463 öğrencinin sunduğu metaforlar bu araştırma için değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Araştırma kapsamı dışında tutulan 7 erkek ve 6 kız öğrenciye ait olmak üzere toplam 13 öğrencinin kâğıdı ise dört temel gerekçeye dayalı olarak ayıklanmıştır:

(a) *metafora ilişkin herhangi bir gerekçenin sunulmadığı kâğıtlar*: Bu gerekçe ile elenen 5 adet kâğıtta öğrenciler metafor kaynağını belirtmişler; fakat konu ile kaynak arasında bir bağ kurmamışlardır. Örneğin, “*Vatan müzik gibidir/benzer. Çünkü; ...*” ve “*Vatan bozkurt gibidir/benzer. Çünkü; ...*” cümlelerinde metafora ilişkin herhangi bir gerekçe belirtilmediği için elenmiştir.

(b) *birden fazla metafora atıfta bulunulan kâğıtlar*: Bu gerekçe ile elenen tek kâğıtta öğrenci “*Vatan bedenim, ruhum, kalbim gibidir/benzer. Çünkü; benliğimde taşıyorum.*” ifadesinde metafor kaynağı kısmına birden fazla imge yazmıştır.

(c) *mantıksız ve vatan kavramının daha iyi anlaşılmasına herhangi bir katkısı olmayan metaforların bulunduğu kâğıtlar*: Bu gerekçeye dayalı elenen 6 adet kâğıtta öğrenciler, belli bir metafor imgesini dile getirdiği hâlde, söz konusu metafora ilişkin herhangi bir mantıksal dayanak sunamamıştır. Örneğin, “*Vatan saat gibidir/benzer. Çünkü; hiçbir zaman yavaşlamaz.*” ve “*Vatan spor yapmaya gibidir/benzer. Çünkü; yaşadığın sürece yorulursun ama mutlu olursun.*” cümlelerinde öğrencilerin ürettiği metaforlar vatan kavramının daha iyi anlaşılmasına herhangi bir katkısı olmadığı için değerlendirme dışında tutulmuştur.

(d) *birden fazla kategoriye ait özellikleri içeren metaforların bulunduğu kâğıtlar*: Bu gerekçeye dayalı elenen tek kâğıtta öğrenci “*Vatan yıldız gibidir/benzer. Çünkü; sonsuzdur. Ne kadar yıldız kayar; şehitler düşerse düşsün bu vatani koruyacak nesiller bitmez.*” ifadesinde aynı metafor imgesi içinde birden çok fikri ele aldığı için ileri sürdüğü mantıksal dayanak güçlü olmasına rağmen, araştırma kapsamı dışında bırakıldı. Bu metaforu geliştiren öğrencinin, vatanın hangi özelliğini daha çok ön plâna çıkarmaya çalıştığı açıkça belli değildir.

Öğrencilerin zayıf yapıları metafor imgelerini içeren kâğıtların ayıklanmasından sonra, toplam 77 adet geçerli metafor elde edilmiştir. Bu aşamada, her metaforu temsil eden öğrenci kompozisyonlarından birer “örnek metafor ifadesi” seçilmiştir. Böylece, bir “örnek metafor listesi” oluşturulmuştur. Bu liste, (a) metaforların belli bir kategori altında

toplanmasında bir başvuru kaynağı olarak kullanmak ve (b) bu araştırmanın veri analiz sürecini ve yorumlarını geçerli kılmak amacıyla derlenmiştir.

3.4.3. Kategori Geliştirme Aşaması

Bu aşamada, temel olarak öğrenciler tarafından üretilen metafor imgeleri vatan kavramına ilişkin sahip oldukları ortak özellikler bakımından incelenmiştir. Bu işlem esnasında özellikle 77 metafor hakkında oluşturulan “örnek metafor listesi” temel alınarak her metafor imgesinin vatan kavramını nasıl kavramsallaştırdığına bakılmıştır. Bu amaç için, her metafor imgesi vatana ilişkin sahip olduğu bakış açısı bakımından belli bir kategori ile ilişkilendirilerek (örneğin, “kimliği ifadesi olarak vatan”, “aidiyet bağının ifadesi olarak vatan”, vb.) toplam 12 farklı kavramsal kategori oluşturulmuştur.

3.4.4. Geçerlik ve Güvenirliği Sağlama Aşaması

Geçerlik ve güvenilirlik bir araştırmanın sonuçlarının inandırıcılığını sağlamak (veya artırmak) için kullanılan en önemli iki ölçüttür (Saban, 2008b: 467). Toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve araştırmacının sonuçlara nasıl ulaştığını açıklaması nitel bir araştırmada geçerliğin önemli ölçütleri arasında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016: 270).

Çalışma bulgularının inandırıcılığını (geçerlik ve güvenirliliğini) sağlamak amacıyla, çalışmada geliştirilen bütün kavramsal kategoriler ve verilerle ilgili öğrenciler araştırmacı tarafından yapılan yorumlar, öğrencilerin ifadelerinden/görüşlerinden yapılan alıntılarla desteklenmiştir. Bu çalışma için araştırma sonuçlarının geçerliğini sağlamak amacıyla iki önemli süreç gerçekleştirilmiştir: (a) veri analiz süreci detaylı bir şekilde açıklanmış ve (b) bulguların analiz edilmesi ve yorumlanması sürecinde elde edilen katılımcı metafor imgeleri, temel veri kaynağı olarak kullanılmış, bunlara bulgular kısmında yer verilmiştir.

Araştırmanın güvenirliliğini sağlamak için, araştırmada ulaşılan 12 kavramsal kategori altında verilen metaforların söz konusu bir kavramsal kategoriye temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla uzman görüşüne başvurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda uzman kişiye iki liste verilmiştir: (a) 77 adet örnek metafor imgesinin alfabetik sıraya göre dizili olduğu bir liste ve (b) 12 kavramsal kategorinin adlarını ve özelliklerini içeren bir liste. Uzmandan birinci listedeki metafor imgelerini ikinci listedeki 6 kavramsal kategoriyle (hiçbir metaforu dışarıda bırakmayacak şekilde) eşleştirmesi

istenmiştir. Güvenirliğin sağlanması için Miles & Huberman 'ın (1994: 64) formülü [Güvenirlik= Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı) * 100] kullanılarak hesaplanmıştır. Nitel araştırmalarda, uzman ve araştırmacı değerlendirmeleri arasındaki uyumun %90 ve üzeri olduğu durumlarda arzu edilen düzeyde bir güvenilirlik sağlanmış olmaktadır (Saban, 2008b: 467). Güvenirlik için görüşüne başvuru alan uzman 3 adet metaforu (“demir”, “nar” ve “yağmur” metaforlarını) araştırmacının oluşturduğu tasniften farklı bir kategoriyle ilişkilendirmiştir. Bu durumda, Güvenirlik = $74 / (74 + 3) = 0,96$ olarak hesaplanmıştır.

3.4.5. Verileri Bilgisayar Ortamına Aktarma Aşaması

Toplam 77 adet metaforun belirlenmesinden ve bu metaforların oluşturduğu 12 adet kavramsal kategorinin geliştirilmesinden sonra, bütün veriler PASW Statistics 18 istatistik programına aktarılmıştır. Bu işlemten sonra, ilk olarak 77 metaforu ve 12 kategoriyi temsil eden katılımcı sayısı (f) ve yüzdesi (%) hesaplanmıştır. Daha sonra, bu 12 kavramsal kategorinin öğrencilerin okumakta oldukları okul türüne göre farklılık gösterip göstermediğini sınamak için *Pearson χ^2* testi uygulanmış ve sonuçlar analiz edilmiştir.

3.5. Araştırmada Alınan Etik Önlemler

*“Nitel araştırmacılar,
dünyanın özel alanlardaki misafirleri gibidir.
Tavırları iyi, sergiledikleri ahlaki değerler tam ve doğru olmalıdır.”³²*

Bütün araştırmalar etik ilkeler dâhilinde geçerli ve güvenilir bilgi üretmek kaygısı taşımaktadır. Araştırma sonuçlarına güvenebilmek özellikle uygulamalı alanlarda çalışanlar için önemlidir; çünkü bu kişiler diğer insanların hayatlarına müdahalede bulunurlar. Mesela, hiçbir sınıf öğretmeni dersinde -başarılı olacağı hakkında az da olsa emin olmadığı- yeni bir okuma öğretim yolunu denemek istemez (Merriam, 2015b: 199).

Bu çalışmada alınan etik önlemler şunlardır:

---

³² (Stake, 2005: 459).

- ✓ Mevzuat etiğine uygun süreçler izlenerek (Ek-1) sadece MEB YEGİTEK'ten uygulama izni alınan okullarda onaylanmış anket formu ile uygulanmıştır.
- ✓ Araştırmaya dâhil edilen öğrenciler dersin başında önce çalışma hakkında bilgilendirilmiş, gönüllü olarak katılmaları sağlanmıştır.
- ✓ Araştırmaya katılan öğrencilerin kimlikleri gizli tutulmuş, özel hayata saygı gösterilmiştir.
- ✓ Araştırmaya katılan öğrencilerin duygu, düşünce ve tavırlarına saygı duyulmuştur.
- ✓ Veri toplama aşaması tamamlandıktan sonra veriler sistemli ve aslına uygun olarak kodlanmış ve analiz edilmiştir.

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde araştırma verilerinin uygun istatistiksel yöntemlerle analizi sonucunda elde edilen bulgulara ve bu bulgulara ilişkin yorumlara yer verilmiştir. İlk olarak araştırmada elde edilen genel bulgulara değinilmiştir. Daha sonra, vatan kavramına ilişkin, bu araştırmada geliştirilen, 12 kavramsal kategori ve her bir kategorinin sahip olduğu özellikler, öğrencilerin ürettiği örnek metafor imgeleriyle de desteklenerek analiz edilmiştir.

4.1. Öğrencilerin Vatan Kavramına Dair Sahip Oldukları Metaforlara Ait Genel Bulgular

Bu araştırmada elde edilen genel bulgulara göre, ortaöğretim öğrencileri vatan kavramına ilişkin olarak 77 adet geçerli metafor üretmiştir (Tablo-4). Toplam 77 metafordan 31 tanesi (*asker, ayak, barınak, benlik, bir, bitki, ceviz kabuğu, demir, din, duvar, elmas, emek, giysi, güvenlik, hayır vakfı, hazine, incir ağacı, kale, kalkan, matematik, Mehmetçik, mıknatıs, mülk, namaz, nar, öğretmen, sağlık, sıfır, şeref, takım, üretici canlılar*) sadece bir öğrenci tarafından üretilmiştir.

Tablo-4: Araştırmaya Katılan Öğrencilerin “Vatan” Kavramına Dair Sahip Oldukları Metaforlar ve Onları Temsil Eden Öğrenci Sayısı ile Yüzdeleri (Alfabetik Sıra)

Sıra No.	Geçerli Metaforun Adı	Frekans (<i>f</i>)	Yüzde (%)
1	Ağaç	10	2,2
2	Aile	37	8,0
3	Ana	66	14,3
4	Asker	1	0,2
5	Aşk	10	2,2
6	Ateş	7	1,5
7	Ayak	1	0,2
8	Baba	11	2,4
9	Bağ	2	0,4
10	Bahçe	3	0,6
11	Barınak	1	0,2
12	Bayrak	15	3,2
13	Benlik	1	0,2
14	Beyin	3	0,6
15	Bir	1	0,2
16	Bitki	1	0,2
17	Bütün	6	1,3
18	Bütünlük	2	0,4
19	Can	8	1,7
20	Cennet	5	1,1
21	Ceviz kabuğu	1	0,2
22	Çiçek	3	0,6
23	Dağ	2	0,4
24	Demir	1	0,2
25	Deniz	8	1,7
26	Din	1	0,2
27	Duvar	1	0,2
28	Elmas	1	0,2
29	Emek	1	0,2
30	Evimiz	24	5,2
31	Evlat	9	1,9
32	Fedakârlık	6	1,3
33	Gıda	3	0,6
34	Giysi	1	0,2
35	Gökyüzü	5	1,1
36	Güneş	11	2,4
37	Güvenlik	1	0,2
38	Hayır vakfı	1	0,2
39	Hazine	1	0,2
40	İncir ağacı	1	0,2
41	İnsan vücudu	11	2,4

Sıra No.	Geçerli Metaforun Adı	Frekans (f)	Yüzde (%)
42	Kale	1	0,2
43	Kalkan	1	0,2
44	Kalp	17	3,7
45	Kanımız	7	1,5
46	Kardeş	2	0,4
47	M. Kemal Atatürk	2	0,4
48	Matematik	1	0,2
49	Mehmetçik	1	0,2
50	Mıknatıs	1	0,2
51	Millet	5	1,1
52	Miras	4	0,9
53	Mülk	1	0,2
54	Namaz	1	0,2
55	Namus	24	5,2
56	Nar	1	0,2
57	Nefes	12	2,6
58	Öğretmen	1	0,2
59	Özgürlük	6	1,3
60	Ruh	2	0,4
61	Sağlık	1	0,2
62	Sevgi	6	1,3
63	Sevgili	9	1,9
64	Sıfır	1	0,2
65	Su	17	3,7
66	Şah damarı	4	0,9
67	Şeref	1	0,2
68	Takım	1	0,2
69	Tohum	3	0,6
70	Toprak	19	4,1
71	Tutkal	2	0,4
72	Umut	3	0,6
73	Ülke	5	1,1
74	Üretici canlılar	1	0,2
75	Yağmur	2	0,4
76	Yaşam	5	1,1
77	Yuva	9	1,9
Toplam		77	100,0*

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Tek bir öğrenci tarafından ifade edilen 31 metafor dışında geriye kalan 46 metaforu temsil eden öğrenci sayısı ise 2 ile 66 arasında değişmekte olup metafor başına düşen ortalama öğrenci sayısı yaklaşık olarak 6'dır. Buna göre, toplam 77 metafordan sadece

25'i, 6'dan daha fazla sayıda (ortalamanın üstünde) bir öğrenci grubu tarafından üretilmişken, 52 metafor ise 6'dan daha az sayıda (ortalamanın altında) bir öğrenci grubu tarafından üretilmiştir (Tablo-5).

Tablo-5: 6 ve Üstünde Öğrenci Tarafından Üretilen Başat Metafor İmgeleri

Sıra No.	Geçerli Metaforun Adı	Frekans (f)	Yüzde (%)
1	Ana	66	14,3
2	Aile	37	8,0
3	Namus	24	5,2
4	Evimiz	24	5,2
5	Toprak	19	4,1
6	Kalp	17	3,7
7	Su	17	3,7
8	Bayrak	15	3,2
9	Nefes	12	2,6
10	Baba	11	2,4
11	İnsan vücudu	11	2,4
12	Güneş	11	2,4
13	Aşk	10	2,2
14	Ağaç	10	2,2
15	Evlat	9	1,9
16	Sevgili	9	1,9
17	Yuva	9	1,9
18	Can	8	1,7
19	Deniz	8	1,7
20	Kanımız	7	1,5
21	Ateş	7	1,5
22	Bütün	6	1,3
23	Özgürlük	6	1,3
24	Sevgi	6	1,3
25	Fedakârlık	6	1,3

4.2. Öğrencilerin Vatan Kavramına Dair Sahip Oldukları Metaforların Oluşturduğu Kavramsal Kategoriler

Öğrencilerinin vatan kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar 12 (on iki) kavramsal kategoride toplanmıştır. Bunlar; “*aidiyet bağının ifadesi olarak vatan*”, “*bir bünyenin ifadesi olarak vatan*”, “*birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan*”,

“gereksinimin ifadesi olarak vatan”, “hayat kaynağının ifadesi olarak vatan”, “kimliğin ifadesi olarak vatan”, “kutsallığın ifadesi olarak vatan”, “sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan”, “sevdanın ifadesi olarak vatan”, “sığınma yerinin ifadesi olarak vatan”, “tutunulacak bir yer ifadesi olarak vatan” ve “uğrunda ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan” dır (Tablo-6).

Tablo-6: Öğrencilerinin “Vatan” Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Metafor İmgelerine Ait Kavramsal Kategoriler

Sıra No.	Kategoriler (n=12)	Metaforlar (n=77)	Metafor Adedi	Metafor Yüzdesi (%)*	Metafor Frekansı	Frekans Yüzdesi (%)*
1	Aidiyet bağının ifadesi olarak vatan	Ana (66), aile (37), baba (11), evlat (9), kardeş (2), M. Kemal Atatürk (2), öğretmen (1), takım (1)	8	10,39	129	27,86
2	Bir bünyenin ifadesi olarak vatan	Kalp (17), insan vücudu (11), can (8), kanımız (7), şah damarı (4), beyin (3), ruh (2), ayak (1), sağlık (1)	9	11,69	54	11,66
3	Birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan	Bütün (6), bütünlük (2), tutkal (2), miktatıs (1)	4	5,20	11	2,38
4	Gereksinimin ifadesi olarak vatan	Su (17), nefes (12), güneş (11), gökyüzü (5), gıda (3), yağmur (2), giysi (1), mülk (1), matematik (1), üretici canlılar (1)	10	12,99	54	11,66
5	Hayat kaynağının ifadesi olarak vatan	Deniz (8), özgürlük (6), yaşam (5), umut (3)	4	5,20	22	4,73
6	Kimliğin ifadesi olarak vatan	Bayrak (15), millet (5), benlik (1)	3	3,90	21	4,54
7	Kutsallığın ifadesi olarak vatan	Namus (24), cennet (5), miras (4), din (1), hayır vakfı (1), hazine (1), namaz (1), şeref (1)	8	10,39	38	8,21
8	Sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan	Bir (1), elmas (1), sıfır (1)	3	3,90	3	0,65
9	Sevdanın ifadesi olarak vatan	Aşk (10), sevgili (9), ateş (7), sevgi (6)	4	5,20	32	6,91
10	Sığınma yerinin ifadesi olarak vatan	Evimiz (24), yuva (9), ülke (5), dağ (2), ceviz kabuğu (1), demir (1), duvar (1), güvenlik (1), kale (1), kalkan (1), barınak (1)	11	14,29	47	10,15
11	Tutunulacak bir yer ifadesi olarak vatan	Toprak (19), ağaç (10), bahçe (3), tohum (3), çiçek (3), bağ (2), bitki (1), incir ağacı (1), nar (1),	9	11,69	43	9,29
12	Uğrunda ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan	Fedakârlık (6), asker (1), emek (1), Mehmetçik (1)	4	5,20	9	1,94
Toplam			77	100,00***	463	100,00***

* Yüzde (%), bir kategoride üretilmiş metafor sayısının, geçerli toplam metafor sayısına (n=77) oranı ile bulunmuştur.

** Yüzde (%), bir kategoriye ait metafor frekansının, toplam frekans sayısına (n= 463) oranı ile bulunmuştur.

*** Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

Not: Başat metaforlar (6 ve üzeri öğrenci tarafından üretilen) koyu olarak verilmiştir.

Kategori 1. Aidiyet Bağının İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 129 öğrenci (%27,86) ve 8 metafor (%10,39) temsil etmektedir (Tablo-7). Bu gruptaki başat metafor imgeleri şunlardır: *ana* ($f=66$), *aile* ($f=37$), *baba* ($f=11$), *evlat* ($f=9$).

Tablo-7: Aidiyet Bağının İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Aile	37	8,0	28,7
2	Ana	66	14,3	51,2
3	Baba	11	2,4	8,5
4	Evlat	9	1,9	7,0
5	Kardeş	2	0,4	1,6
6	M. Kemal Atatürk	2	0,4	1,6
7	Öğretmen	1	0,2	0,8
8	Takım	1	0,2	0,8
Toplam		129	27,9	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Aidiyet bağının ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri öğrencilerin yetişmelerinde, bedensel ve ruhsal gelişimlerinde önemli rol oynayan imgeler olmasıdır. Vatan bu yönüyle bir sevgi ve dayanışma yeridir. Özellikle aile bireylerinin karşılıksız sevgi, iş birliği ve dayanışma içinde yaşamalarına vurgu yapılarak bu zihinsel imgeler, vatan algısının açıklanmasında kullanılmıştır. Aynı zamanda insan, en samimi duygularını bu ortamda alır. Ruhumuza vücut veren tüm güzellikleri önce ailede sonra içinde yaşadığımız toplulukta alırız. Dolayısıyla zevklerimiz ve vicdanımız hep içinde yaşadığımız, terbiyesini aldığımız milletin yansımasıdır.

Aile metaforunun yanında, ana, baba, evlat ve kardeş metaforları da üretilmiştir ki bunlar da aile bağlarını temsil etmektedir. Bu bağlamda vatan, öğrencilerin sevgi ve bağlılık duygusunu geliştirip, onları manevi açıdan desteklemektedir. Aynı zamanda bu kategoride en çok vurgulanan metafor imgelerinden olan “aile” imgesinin Türk toplumunun temeli olduğunu unutmamak gerekir.

Öğrencilerin bu kategoride ve aynı zamanda tüm kategoriler içinde en çok tercih ettikleri metafor olan “ana” imgesinin ise vatan kavramını açıklamada bu kadar çok

kullanılması önemlidir. Tarihsel süreç içerisinde vatan kavramını, “anne” metaforunu kullanarak açıklayan ilk şairlerden birisi de Namık Kemal’dir:

*“Bu güzelliğe hiç bu çağında
Yakışır mıydı boynuna o kefen
Cisminin her mesâmı yâre iken
Tutdun evlâdını kucağında
Sen gidersin bizi kalır sanma
Şühedân oldu mevt ile handân
Sağ kalanlar durur mu hiç giryân
Tende yaşdan ziyadedir al kan
Söyleyen söylesin sen aldanma
Sen gidersen bütün helâk oluruz
Koyununa cân atar da hâk oluruz (Göçgün, 1999: 401)”*

Bu dizelerde şair, vatani, vücudunun her yeri yara içinde olmasına rağmen evladını kucağında tutan bir anneye benzetmekte ve vatana onları bırakıp gitmemesi gerektiğini belirtmektedir. Çünkü vatan giderse hepimizin helâk olacağını söylemektedir. Bu gidiş bir ayrılık değil, tam tersine bir kavuşmadır. Yani, vatan yolunda vatan toprağının bir parçası olmak ve toprağın koynunda yatmaktır. Öğrenciler de benzer bir kullanımla, vatani anneleri yerine koymaktadır.

Anne, evladını asla bırakmayan, her hatasını affedeabilen ve onu karşılıksız sevebilendir. Bu yönüyle öğrenciler, vatan kavramını yüce bir varlık olarak gördükleri, kaybetmeyi hayal dahi edemeyecekleri anneleri ile özdeşleştirmektedir³³. Ayrıca diğer kategorilerde vurgulanan ev ve yuva metaforları da bu yargıyı destekler niteliktedir.

Bu kategori içinde en çok üretilen metaforlardan birisi olan “baba” imgesi, evlatlarını ve ailesini her türlü kötülükten korumaya çalışan, onları bir arada tutan bir otorite simgesi olarak görülmüştür. Daha önce vurgulandığı üzere Osmanlı Devleti dönemindeki tarih ve coğrafya kitaplarında da “vatanın herkesin babası olduğu, bu

³³ Namık Kemal’in “Deli Hikmet’le Müşterek Vatan Mersiyesi” adlı şiirinde geçen;

“Vatanın bağına düşman dayadı hançerini
Yoğmuş kurtaracak bahtı kara mâderini” (Göçgün, 1999).

ifadesinde olduğu gibi vatan kavramı, anne ile açıklanmıştır ve bu beyte ise M. Kemal Atatürk, 1. İnönü Zaferi sonrasında Meclis kürsüsünden bu ümitsizliğin kaybolduğunun ifadesi olarak yine anne metaforunu kullanarak şu şekilde cevap vermiştir:

“Vatanın bağına düşman dayasın hançerini
Bulunur kurtaracak bahtı kara mâderini” (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi, 2013b).

yüzden vatandaşların ona layık bir evlat olmaları için çalışmaları” gerektiği vurgulanmaktaydı.

“Evlat” imgesi ise evlat sevgisi ile birlikte düşünüldüğünde insana kendi benliğini unutturan, belki de karşılıksız sevgilerin en büyüğüdür. Her daim bir endişe ve özlem içeren duygudur. Öğrenciler bu imge ve ifade ettiği duygularla vatani, evlat yerine koyduklarını ve onun için duydukları sevgi ve endişelerini dile getirmişlerdir.

Bu kategori altında, ayrıca, kardeş, M. Kemal Atatürk, öğretmen ve takım imgeleri de öğrenciler tarafından üretilmiştir.

“Vatan aile gibidir/benzer. Çünkü; bir evde ebeveynler nasıl çocuklarının iyiliğini, doğru yoldan gitmelerini ve bağımsızlığını düşünüyorlarsa, vatan da bir aile gibidir.”

“Vatan aile gibidir/benzer. Çünkü; her zaman yanımızda her daim her şeyden bizi koruyan annemiz, babamız ve abilerimizle... Kısacası ailem gibi işte.”

“Vatan aile gibidir/benzer. Çünkü; onun için bir şeyler yapmaktan, onun için çalışmaktan, onun iyiye gittiğini görmekten mutluluk duyarız.”

“Vatan anne gibidir/benzer. Çünkü; insan en büyük kayıplarında birini annesini kaybettiğinde yaşar. İnsan annesiz korunaksız, biçare, sahipsiz, yarısı eksik gibidir. Vatansız kalmak da annesiz kalmak gibi ortada başıboş kalmaktır. Allah bizi vatansız bırakmasın.”

“Vatan anne gibidir/benzer. Çünkü; korur, kollar, sizi büyütür ve bunların karşılığında bir çıkar gözetmez.”

“Vatan anne gibidir/benzer. Çünkü; nasıl bir çocuk annesiz eksik kalıp tam olamazsa millette vatansız eksik kalır.”

“Vatan anne gibidir/benzer. Çünkü; sevindiğimizde de korktuğumuzda da daima onun şefkatli kollarına sığınırız.”

“Vatan baba gibidir/benzer. Çünkü; ailesini korur ve onların güvende hissetmesini sağlar.”

“Vatan baba gibidir/benzer. Çünkü; bir evin içindeki baba ölürse o evde darmadağın olur. Toplanması çok zor olur. Vatanını kaybeden bir insanın başka hiçbir şeyi kalmaz. Tıpkı babasını kaybeden bir çocuk yetim ve mahzun kalır.”

“Vatan evlat gibidir/benzer. Çünkü; kaybının acısı çok büyüktür. O acıyı yaşamamak için ölmeyi göze alırsın.”

“Vatan evlat gibidir/benzer. Çünkü; siz ona ne kadar değer verirsiniz, onun gelişmesi için ne kadar çok çaba sarf ederseniz o da o kadar güçlü olur. Eğer ona sahip çıkmazsanız sokak çocuğu olur, serseri olur. Amacından köklerinden kayıp gider ve bunun sorumlusu siz olursunuz. Eğer çocuk gibi vatana da iyilik ve eğitim tohumları ekmelisiniz.”

“Vatan kardeş gibidir/benzer. Çünkü; en zor zamanlarında, tam yıkılacağını sandığın anlarda her zaman elinden tutar ve seni kaldırır.”

“Vatan Mustafa Kemal Atatürk gibidir/benzer. Çünkü vatanımızda onun gibi erdemli ve asildir.”

“Vatan öğretmen gibidir/benzer. Çünkü; bize bilmediklerimizi öğretir, bizi her kötü durumdan korumaya çalışır. Daha iyi insanlar olmamız için bizi karşılıksız sever.”

“Vatan takım gibidir/benzer. Çünkü; takımda birbirine bağlılık saygı olduğu sürece yenilgi olmaz. Vatanımızda da birbirimize bağlılık, saygı olduğu sürece vatan asla parçalanamaz.”

Kategori 2. Bir Bünyenin İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 54 öğrenci (%11,66) ve 9 metafor (%11,69) temsil etmektedir (Tablo-8). Bu kategorideki başat metafor imgeleri şunlardır: *kalp* ($f=17$), *insan vücudu* ($f=11$), *can* ($f=8$), *kanımız* ($f=7$).

Tablo-8: Bir Bünyenin İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%)*	Geçerli Yüzde (%)**
1	Ayak	1	0,2	1,9
2	Can	8	1,7	14,8
3	Beyin	3	0,6	5,6
4	İnsan vücudu	11	2,4	20,4
5	Kalp	17	3,7	31,5
6	Şah damarı	4	0,9	7,4
7	Kanımız	7	1,5	13,0
8	Ruh	2	0,4	3,7
9	Sağlık	1	0,2	1,9
	Toplam	54	11,7	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Bir bünyenin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır: Öğrenciler ya vücudun genelinden hareketle ya da bir organın işlevini ön plâna çıkararak bunu vatan kavramını açıklamada kullanmışlardır. Özellikle

“kalp”³⁴ metaforunun öne çıktığı kategoride, kalp olmazsa insan vücudunun canlılığını koruyamayacağını, dolayısıyla vatansız bir milletin de olamayacağını vurgulamışlardır. Özellikle bir organın işlevinin açıklandığı metaforlarda et ve tırnak gibi vatan ve milletin birbirinden ayrılmazlığı belirtilmiştir.

Vücudun genelinden bahseden metaforlarda ise vücudun bir sistem olduğu ve bu sistemin bir yerinde sorun olduğunda tamamının etkileneceğini belirtmişlerdir. Yine bu metaforları geliştiren öğrenciler de dolayısıyla vatanın bir bütün olduğunu ve ayıramayacağını vurgulamak istemişlerdir.

“Kanımız” imgesi ile öğrenciler, vücudun her yerine oksijen, hormonlar, vitaminler ve diğer inorganik maddeleri taşıyan ve dolaşım sisteminin önemli bir maddesi olan kanın önemini vatan kavramının açıklanmasında kullanmışlardır. Vatan, vücudumuzdaki kan gibi bize hayat ve enerji verir, canlılığımızı devam ettirmemizi sağlar düşünceleri bu imgede ön plâna çıkan ifadelerdir.

“Şah damarı” imgesi ile öğrenciler, boynun iki yanında beyne kan taşıyan aort atardamarı hatırlatarak vatan imgesini açıklamışlardır. Bu damarın vücut için hayatî önemine vurgu yapan katılımcılar bir bünye olarak vatanın açıklanmasındaki önemini vurgulamışlardır.

Bu bölümde üretilen önemli metaforlardan birisi de “sağlık” imgesidir. Sıhhatimiz yerindeyken sağlığın önemini bilmediğimiz gibi her gün üzerinde yaşadığımız, nimetlerinden faydalandığımız vatanın önemini de bilemediğimiz vurgusudur. İnsan için dünya hayatında alınacak bir nefes sıhhatin önemini düşündüğümüz zaman bu metaforun vatan kavramının açıklanmasında kullanılması da önemlidir.

Bu kategori altında öğrenciler, ayrıca, can, beyin ve ruh imgelerini vatan kavramının açıklanması için üretmişlerdir.

“Vatan ayağa gibidir/benzer. Çünkü; ayaklarımız olmadan yürüyemeyiz. Karşımıza çıkan engellerden onun sayesinde atlarız. Vatanımız da bizi taşır ve engellerin üstesinden gelmemizi sağlar.”

---

³⁴ “Dur yolcu! Bilmeden gelip bastığın,
Bu toprak, bir devrin battığı yerdir.
Eğil de kulak ver, bu sessiz yığın,
Bir vatan kalbinin attığı yerdir.” (Necmettin Hâil Onan - Bir Yolcuya).

“Vatan can gibidir/benzer. Çünkü; onu korumazsan, kollamazsan, yedirmezsən, içirmezsən, giydirmezsən yaşayamazsın. Sen kendini nasıl yaşatıyorsan, nasıl nefes almak için canına sahip çıkıyorsan vatanına da öyle sahip çıkmalsın.”

“Vatan beyin gibidir. Çünkü; milleti her alanda bir arada tutar. Yönetir. Düzenler. Yokluğunda veya zarar gördüğünde dağılır, parçalanır ve ölür. Kısacası vatan olmazsa olmazdır. Vatansız bir millet beyni çıkarılmış bir kurbağaya benzer. Sadece reflekslere cevap vermeye çalışır ama sonunda ölür. Vatansız bir millet de dış güçlere karşı kendini korumaya çalışsa da eninde sonunda ölmeye mahkumdur.”

“Vatan insan vücudu gibidir/benzer. Çünkü; organlar bir bütüncen canlı sistemini oluşturur. Vücut içinde bir organ bile tek başına paha biçilemezdir ama onları anlamlı kılan ise bir canlı sistemi içinde olmasıdır.”

“Vatan insan vücudu gibidir/benzer. Çünkü; vücudumuza sağlıklı baktığımızda daha güçlü olur ayakta kalırız. Eğer bakmazsak ise hastalıklar başlar ve güçsüz düşeriz.”

“Vatan insan vücudu gibidir/benzer. Çünkü; tek bir organında sorun çıkan bir insanın tüm vücudu zarar gördüğü gibi vatan da öyledir. Herhangi bir yerde sorun olduğunda tüm vatan zarar görür. Vatan bir bütündür, parçalanamaz!”

“Vatan kalp gibidir/benzer. Çünkü; kalp olmazsa vücudun bir anlamı olmaz. Kalp olmazsa insan ölür.”

“Vatan şah damarı gibidir/benzer. Çünkü; vücudun yaşaması için şah damarı nasıl önemliyse vatan da bizim yaşamımızı devam ettirebilmemiz için önemlidir.”

“Vatan ruh gibidir/benzer. Çünkü; nasıl ruhsuz beden olmazsa ve bir şey ruh ile can buluyorsa vatan bizim ruhumuzdur.”

“Vatan ruh gibidir/benzer. Çünkü; vatanın da eşi, benzeri yoktur ve onu korumak için her şeyimizi veririz.”

“Vatan sağlık gibidir/benzer. Çünkü; sağlığın giderse o zaman değerini anlarsın. Sağlığın yerinde iken değeri fark edilmez.”

Kategori 3. Birleştirici Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 11 öğrenci (%2,38) ve 4 metafor (%5,20) temsil etmektedir (Tablo-9). Bu kategorideki başat metafor *bütün* ($f=6$) imgesi olmuştur.

Tablo-9: Birleştirici Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%)*	Geçerli Yüzde (%)**
1	Bütün	6	1,3	54,5
2	Bütünlük	2	0,4	18,2
3	Mıknatıs	1	0,2	9,1
4	Tutkal	2	0,4	18,2
Toplam		11	2,4	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri özellikle iki kısma toplanabilir. Birinci kısımda vatanın bölünmezliği, bir bütün olduğu olgusu ön plândadır. Bu vurgu, İstiklâl Harbimizde ilk defa Erzurum Kongresinde alınan “*Millî sınırlar içinde bulunan vatan parçaları bir bütündür, parçalanamaz*” kararında ve yine Sakarya Meydan Muhaberesi sırasında Mustafa Kemal Atatürk’ün “*Savunma hattı yoktur, savunma sathı vardır. O sath bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanyla islanmadıkça terk olunamaz.*” sözleriyle ifade olunmuştur. Öğrenciler de bu ifadelere benzer şekilde ifadeler üretmişler ve vatan-devlet ile vatan-millet kavramlarının ayrılmaz bir bütün olduğuna vurgu yapmışlardır.

İkinci kısımda ise vatanın, üzerinde yaşayan insan topluluklarını bir arada tutan doğal bir çimento gibi olduğu vurgusu hâkimdir. Bu çimento (vatan), insanların her türlü zorluğa göğüs germesine ve beraber yaşama kültürüne katkı sağlamaktadır. Zorlukların şiddeti arttıkça da insanların birbirine olan tutkunluğunun artacağı belirtilmiştir. Dil, ten rengi, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle farklı olsak da ayırım gözetmeksizin vatan hepimizi bir arada tutan asgari müşterektir. İnsanların herhangi bir konuda farklı düşünceleri olsa da anlaşabilmek için gereken ortak paydaları (vatan ve bayrak gibi) çoğaltıp azami müştereklerde buluşmak gerekmektedir.

Bu kategori altında, öğrenciler tarafından üretilen metaforlar, bütün, bütünlük, mıknatıs ve tutkal imgeleridir.

“Vatan bütün gibidir/benzer. Çünkü; vatan bir bütündür, bölünemez. Vatan bir kâğıda sığdırılamayacak kadar önemlidir. Bu kadar kısa açıklanamaz. Kelimeler vatani tanıtmaya yetersiz kalır. İnsanlar vatan uğruna çok can feda etmiş, çok değerli bir mevkidir.”

“Vatan mıknatıs gibidir/benzer. Çünkü; bu ülkede yaşayan insanları bir arada tutar.”

“Vatan tutkal gibidir/benzer. Çünkü; birisi onu yapıştığı yerden ayırmak istediğinde direnir. Millette zorluklar karşısında birbirine yapışır ve mücadele eder.”

Kategori 4. Gereksinimin İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriye toplamda 54 öğrenci (%11,66) ve 10 metafor (%12,99) temsil etmektedir (Tablo-10). Bu kategorideki başat metafor imgeleri şunlardır: *su* ($f=17$), *nefes* ($f=12$), *güneş* ($f=11$).

Tablo-10: Gereksinimin İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Gıda	3	0,6	5,6
2	Giysi	1	0,2	1,9
3	Gökyüzü	5	1,1	9,3
4	Güneş	11	2,4	20,4
5	Mülk	1	0,2	1,9
6	Matematik	1	0,2	1,9
7	Nefes	12	2,6	22,2
8	Su	17	3,7	31,5
9	Üretici canlılar	1	0,2	1,9
10	Yağmur	2	0,4	3,7
	Toplam	54	11,7	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Gereksinimin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır: (a) vatan olmadan, yaşam olmaz, (b) vatan, insan için hayati bir öneme sahiptir, (c) insanın vatana olan ihtiyacı süreklilik arz eder.

Millet adına lâyük her topluluğun bu noktaya gelebilmesi, aynı sahada (vatan) uzun süre yaşamaları şartıyla teşekkür edebilir. Bu kategori altında vatan kavramı öğrenciler tarafından, insanlar için olmazsa olmaz öneme sahip imgeler ile açıklanmıştır.

Bu kategori altında en çok üretilen “su” metaforu, sadece insan hayatının devam etmesinde değil, dünyadaki canlı hayatının devamlılığındaki en önemli unsurlardan birisidir. İnsanlar susuz yaşayamazlar ve öğrenciler de bu metaforu vatan algısının açıklanmasında kullanarak insanların vatansız yaşayamayacaklarını ifade etmek istemişlerdir.³⁵ Öğrenciler su, nefes ve gıda gibi insan hayatının devamı için olmazsa olmaz kavramlar üretmiş olması, vatan kavramının ifadesi için önemli olmasına rağmen

³⁵ “Bizi sen sevgisiz, susuz, havasız;

Ve vatansız bırakma Allah’ım!” (Arif Nihat Asya - Dua).

bunların korunması ve mümkünse geliştirilmesine yönelik ifadeler kullanmamış olmamaları bir eksikli olarak belirtilebilir. Yaşam için olmazsa olmaz unsurların sadece önemini bilmenin yetmeyeceğini, onları korumamız ve mümkünse geliştirmemiz gerektiği vurgusu hem doğru bir çevre algısı hem de doğru bir vatan algısının oluşturulmasında yardımcı olacaktır. Kişisel sorumluluklarının bilincinde, toplumsal sorunlara duyarlı, sorunun değil çözümün bir parçası olan katılımcı bireylerin yetişmesi ve bu anlayışların toplum nezdinde gelişmesi de bu yöndeki vatan algısını geliştirecektir.

Bu kategori altında üretilen önemli metaforlardan birisi de “güneş” metaforudur. Bu metaforu da öğrenciler genel manada ya güneşin sıcaklığı, canlılığı ile ya da onun hayat vericiliği, ışığı ile kullanmıştır. Ayrıca unutulmamalıdır ki, güneş bir ısı ve ışık kaynağı olarak yer yüzündeki hayatın oluşması ve devam etmesinde en önemli etkenlerden birisidir.

Bu kategori altında az sayıda üretilmesine rağmen bir diğer dikkat çekici metafor ise, besin piramidinin en altında bulunan “üretici canlılar” imgesidir. Bilindiği gibi, üretici canlılar, diğer canlıların ihtiyaç duyacağı enerji ve besini sağlamaktadır. Bu sistemde güneşten gelen enerjiyi kullanılabilir hâle getiren ve oksijen üreten bu canlıların önemi, vatan kavramının açıklanmasında kullanılmıştır.

Bu kategori altında, ayrıca, öğrenciler tarafından gıda, giysi, gökyüzü, mülk, matematik, nefes ve yağmur imgeleri üretilmiştir.

“Vatan gıdaya gibidir/benzer. Çünkü; yemeksiz yaşanmaz.”

“Vatan giysi gibidir/benzer. Çünkü; bir insan nasıl ki giyecek bir kıyafeti olmadığına bedeni çıplak hissediyorsa bizimde vatanımız olmayınca kendimizi yalnız, çıplak ve savaşlar içinde başkasının himayesinde buluruz.”

“Vatan güneş gibidir/benzer. Çünkü; bizim vatanımız sıcak, merhametli, şefkatli olduğu için dıştan gelen vatandaşları her hâlükârda kabul eder. Tek fark güneş doğar-batar ama vatanımız bir kere doğdu mu bir daha batmaz.”

“Vatan güneş gibidir/benzer. Çünkü; zor zamanlarda bile senin yolunu aydınlatır. Karanlıkta hiçbir şekilde yol alamazsın. Güneşe her an ihtiyaç duyarsın.”

“Vatan mülk gibidir/benzer. Çünkü; bir insan malını mülkünü kaybedince hiçbir şeydir ya işte vatanını kaybedince de insan hiçbir şeydir.”

“Vatan matematik gibidir/benzer. Çünkü; evrendeki düzeni matematikle açıklarız. Ülkemizdeki düzeni de vatan ile açıklarız. Dolayısıyla ikisi de olmazsa olmazdır.”

“Vatan nefes gibidir/benzer. Çünkü; insan nefes almadan yaşayamadığı gibi vatansızda yaşayamaz.”

“Vatan nefes gibidir/benzer. Çünkü; insan nefessiz yaşayamaz, bu millet de vatansız yaşayamaz.”

“Vatan su gibidir/benzer. Çünkü; nasıl ki insan su olmadan hayatına devam edemezse vatansız da yaşayamaz.”

“Vatan su gibidir/benzer. Çünkü; ikisi de vazgeçilmezdir.”

“Vatan üretici canlılar gibidir. Çünkü; besin piramidinin en altını üretici canlılar oluşturur. Bizim de yaşamımızda ilk basamağı vatanımız oluşturur. Vatanımız olmasa üzerine kurulan her şey temeli atılmamış bir bina gibi çöker. Vatansız bir millet, milletsiz bir vatan olmaz. Hürriyet, adalet, hukuk, yönetim, haklar vb. vatan oldukça mümkündür.”

“Vatan yağmur gibidir/benzer. Çünkü; yağmur damlası tek başına bir şey ifade etmez, ama tamamı, birlik ve beraberliği, bereketi ifade eder. Vatan da aynı şekildedir.”

Kategori 5. Hayat Kaynağının İfadesi Olarak Vatan

Bu kategori toplamda 22 öğrenci (%4,73) ve 4 metafordan (%5,20) oluşmaktadır (Tablo-11). Bu kategorideki başat metaforlar *deniz* ($f=8$) ve *özgürlük* ($f=6$) imgeleri olmuştur.

Tablo-11: Hayat Kaynağının İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Deniz	8	1,7	36,4
2	Özgürlük	6	1,3	27,3
3	Umut	3	0,6	13,6
4	Yaşam	5	1,1	22,7
	Toplam	22	4,8	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Hayat kaynağının ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri vatanın, hayatın ta kendisi olması, vatanın gelecek için hayati bir öneme sahip olması ve vatanın insan yaşamı için bir umut kaynağı olmasıdır.

Bu kategori altında, öğrenciler tarafından en fazla üretilen metafor “deniz” imgesidir. Bu imge ile öğrenciler, denizin farklı türde bitki ve hayvanın bir arada yaşadığı bir alan olmasının yanında onun insanda çağrıştırdığı ümide, yaşama sevincine ve coşkuya olan katkısına vurgu yapmışlardır.

Bu kategori altında üretilen “özgürlük” imgesi, vatan kavramının açıklanmasında önemli metaforlardandır. Vatan kavramı, özgürlük kavramından ayrı düşünilemeyen uğrunda canlar verilen manevi bir değerdir. Vatan da özgürlük, namus ve bayrak gibi uğruna yaşanılacak, gerektiğinde ölünecek mukaddes bir değerdir. Çünkü özgür olan bir kimse esarete nasıl tahammül edebilir ki?

Ayrıca “umut” metaforu da sadece bugüne dair değil, geleceğe dair beklentilerimizin, yaşama dair hayallerimizin bir ifadesi olarak kullanılmıştır. İnsan hep azmiyle ve ümidiyle yaşamaktadır. Ümitsizliğe düşen insanın ise ruhu ve vicdanını kararmaya başlamaktadır. Vatan da insanın geleceğe güvenle bakabildiği, hayallerini gerçekleştirebileceği bir yerdir. Bu yüzden vatanını kaybetmiş bir topluluk ile gelecekte ümidini kesmiş bir kimse aynı durumdadır.

“Vatan deniz gibidir/benzer. Çünkü; deniz içinde birçok canlının yaşadığı ve kıyısıyla birlikte bir bütün olarak, gece ayrı, gündüz ayrı güzeldir. Vatan da bölünmez bir bütündür. Vatan milleti içine alan birlik ve beraberlik içinde yaşatan, geleceğe umutla bakmamızı sağlayan yerdir.”

“Vatan özgürlük gibidir/benzer. Çünkü; sadece vatanımızda özgürce yaşayabiliriz.”

“Vatan umut gibidir/benzer. Çünkü; vatan umut ettikçe güzeldir.”

“Vatan umut gibidir/benzer. Çünkü umut etmeden insan yaşayamaz. Vatan da olmadan yaşayamaz.”

“Vatan yaşam gibidir/benzer. Çünkü vatan olmazsa biz de olmayız.”

Kategori 6. Kimliğin İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 21 öğrenci (%4,54) ve 3 metafor (%3,90) temsil etmektedir (Tablo-12). Bu kategorideki başat metafor *bayrak* ($f=15$) imgesi olmuştur.

Tablo-12: Kimliğin İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Bayrak	15	3,2	71,4
2	Benlik	1	0,2	4,8
3	Millet	5	1,1	23,8
	Toplam	21	4,5	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Kimliğin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır: Kimlik, bireylerin gerek kültürel gerekse yaşadıkları çevrelerdeki sosyal konum ve statülerinin karşılığıdır ve inanç, tutum, davranış ve değer yargıları gibi yaşam biçimini sembolize eder. Kısaca “ben kimim?” sorusunun cevabıdır. Bu noktadan hareketle öğrenciler, millî kimliğin tanımlanmasında kullanılabilecek metafor imgeleri üretmişlerdir.

“Bayrak” metaforu, bu kategori içinde en çok tercih edilen metafordur ve renginin kırmızılığı ile bu toprak için toprağa düşmüş askerlerin kanları arasındaki ilişki ile ülkemizin ve milletimizin bağımsızlığının sembolü olması gibi özellikleri ön plâna çıkmıştır. Bayrak da vatan da bağımsızlığın ve kendimizi ifade edişimizin simgeleridir. Ayrıca bayrağın her millette algılanışı aynı değildir. Örneğin, ABD’de veya Brezilya’da bayrak şort ya da bikini olarak giyilebilirken Türk toplumunda bayrağa atfedilen değer bu ülkelerdeki insanlardan farklıdır. Millî kimliğin oluşması ve gelişmesinde, ayrıca vatan kavramının açıklanmasında bayrak metaforu önemli bir imgedir. Öğrenciler de bayrak metaforunu kullanarak vatanın vazgeçilmez ve bölünmezliğini ifade etmişlerdir.

Yine “millet” metaforu ile öğrenciler tarafından vatan ve milletin et ve tırnak gibi olduğu ikisinin birbirinden ayıramayacağı ve milletin bölünmezliği ile vatanın bölünmezliğine atıfta bulunduğu söylenebilir. Vatan, bir milletin üzerinde yaşadığı ve her türlü maddi ve manevi ihtiyacını karşılayabildiği coğrafi bir mekânın ifadesidir. Bir toprak parçasını vatan yapan unsurlardan birisi de o topraklar için gerektiğinde canını vermiş millet adına lâyük bir topluluğun olması gerekmektedir. Ve bu topluluğun aralarında hiçbir ayrıma gidilmeksizin bir arada yaşama ülküsüne sahip insanlardan oluşan bölünmez bir parça olduğu vurgusu öğrenci ifadelerine hâkimdir.

“Vatan bayrak gibidir/benzer. Çünkü; ikisi de bizim bağımsızlığımızın simgesidir.”

“Vatan bayrak gibidir/benzer. Çünkü; vazgeçilmez ve bölünmezdir.”

“Vatan bayrak gibidir/benzer. Çünkü; bu toprak için toprağa düşmüş şehitlerimizin kanı vardır.”

“Vatan benlik gibidir/benzer. Çünkü; benliğini kaybetmiş bir insanın anlamı kalmaz.”

“Vatan millet gibidir/benzer. Çünkü; bölünmez, bütündür.”

Kategori 7. Kutsallığın İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 38 öğrenci (%8,21) ve 8 metafor (%10,39) temsil etmektedir (Tablo-13). Bu kategorideki başat metafor *namus* ($f=24$) imgesi olmuştur.

Tablo-13: Kutsallığın İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Cennet	5	1,1	13,2
2	Din	1	0,2	2,6
3	Hayır vakfi	1	0,2	2,6
4	Hazine	1	0,2	2,6
5	Miras	4	0,9	10,5
6	Namaz	1	0,2	0,2
7	Namus	24	5,2	63,2
8	Şeref	1	0,2	2,6
Toplam		38	8,2	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Kutsallığın ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır: Kutsal kavramı, dinî her türlü eksiklikten uzak, saygı duyulan nesne ve olaylar için kullanılmaktadır. Kutsal olarak değerlendirilebileceğimiz dini ve ahlaki değerler ile birlikte örf, adet, gelenek ve görenekler bir toplumun kültürel kimliğinin oluşmasında vazgeçilmez unsurlardır.

Vatan; din, ahlak ve estetik güzelliklerin bir müzesidir, bir sergisidir. Vatanımızı içten gelen bir aşkla sevmemiz, bu samimi güzelliklerin bütünü olduğu içindir (Gökalp, 1996: 89). Özellikle Namık Kemal'in etkisiyle devlet, vatan hâline gelmiş ve kutsal bir değer hâlini almıştır. Bu noktadan hareketle, bu kategori altında üretilen metaforlar incelendiğinde dinî ve maneviyatla ilgili kutsal kabul edilen değerler, vatan kavramının açıklanmasında kullanılmıştır.

Bu kategori altında en çok üretilen metafor, “namus” imgesidir. Bu imge altında öğrenciler, birey olarak onurlu şekilde yaşamaya devam edebilmelerinin şartı olarak gördükleri namusu, vatan kavramının açıklanmasında kullanmışlar ve onun da namus gibi korunmasının gerekliliğini belirtmişlerdir.

Ayrıca bu kategori altında üretilen bir diğer metafor “miras” imgesidir. Öğrencilerin, bu vatanın geçmiş nesillerin kendilerine mirası ve gelecek nesillere hakkıyla bırakmaları gereken bir emanet olduğunun farkında olmaları doğru bir vatan

algısı için önemlidir. Burada miras, sorumluluk, sürdürülebilir olma kavramları ön plâna çıkmaktadır. Çünkü vatan gibi hem somut hem de somut olmayan özellikleri içinde barındıran bir kavramın yeni nesiller tarafından benimsenmesi ve daha sonraki nesillere aktarılması toplumların diğer toplumlarla, doğayla ve geçmişleriyle etkileşimine bağlı olarak gerek kimlik gerekse süreklilik duygusu vermektedir.

Bu kategoride, ayrıca, öğrenciler tarafından cennet, hayır vakfı, hazine, namaz ve şeref imgeleri üretilmiştir.

“Vatan cennet gibidir/benzer. Çünkü; eşsiz ve mükemmeldir. Tüm güzellikler oradadır.”

“Vatan din gibidir/benzer. Çünkü; insanlar uğruna gözlerini kırpmadan ölür.”

“Vatan hayır vakfı gibidir/benzer. Çünkü; hiçbir karşılık beklemezsin neredeyse dört milyon Suriyeli göçmeni beslemekte, göz kulak olmaktadır.”

“Vatan hazine gibidir/benzer. Çünkü; tüm güzellikler onda toplanmıştır.”

“Vatan miras gibidir/benzer. Çünkü; korunup kollanması gereken bir emanettir.”

“Vatan miras gibidir/benzer. Çünkü; bize büyüklerimizden kalmış ve değerini bilemediğimiz emanettir.”

“Vatan miras gibidir/benzer. Çünkü; Mustafa Kemal Atatürk’ümüzün bize korumamız için bıraktığı emanetidir.”

“Vatan namaz gibidir/benzer. Çünkü; namaz beş vakit insanın aklında kalır. Namaz görevi gibi vatana dair görevlerini de yerine getirmezsen vicdan azabı insanı öldürür.”

“Vatan namus gibidir/benzer. Çünkü; kendi namusumuzu nasıl koruyorsak vatanımızı da öyle korumalıyız.”

“Vatan namus gibidir/benzer. Çünkü; insan namusuna nasıl sahip çıkıyorsa vatanına da aynı sahip çıkmalıdır. Bu vatan kolay kazanılmadı. Kolay geri verilmez.”

Kategori 8. Sağlamlık ve Bölünmezliğin İfadesi Olarak Vatan

Bu kategori toplamda 3 öğrenci (%0,65) ve 3 metafordan (%3,90) oluşmaktadır (Tablo-14). Bu kategoriye ait başat metafor bulunmamaktadır.

Tablo-14: Sağlık ve Bölünmezliğin İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Bir	1	0,2	33,3
2	Elmas	1	0,2	33,3
3	Sıfır	1	0,2	33,3
Toplam		3	0,6	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Sağlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır: (a) vatanın teklifi ve bütünlüğü, (b) vatanın tek parça oluşu ve bölünmezliğidir.

“Bir” imgesi, teklifin, değişmezliğin ifadesi olarak kullanılmaktadır. Burada öğrenci ifadesinde hepimizin farklı yönlerden farklı özellikleri olsa da vatan mefhumu içerisinde bir arada yaşayabildiğimiz ve bu vatanın bütünlüğünün hiçbir şart altında değişmeyeceğinin vurgusunu yapmaktadır.

“Elmas” imgesi, doğada bilinen en düzenli atom dizilişine sahiptir. Bilindiği üzere her mineral aynı sertlikte değildir.³⁶ Elmas bilinen en sert, sadece çok güçlü lazerlerle çizilebilen bir mineraldir. Bu imge ile öğrenci, vatanın bölünmezliğini ve onun ışıltılı güzelliğini ifade etmektedir.

“Vatan $\sin x^2 + \cos x^2 = 1$ gibidir/benzer. Çünkü; sonuç her zaman ve her şartta bir olacaktır. Bir eder. Tektir, değişmez. X değerleri, yani bizler farklı farklı olsak da sonuçta bir ederiz.”

“Vatan elmas gibidir/benzer. Çünkü; elmasın hem değeri ve ışıltısı çok hem de sertliği ve parçalanması zordur.”

“Vatan sıfır gibidir/benzer. Çünkü; hiçbir sayıyı sıfır sayısına bölemeyiz, vatanımız da bölünmez.”

³⁶ 1812 yılında Alman mineral bilimcisi Friedrich Mohs tarafından yapılan minerallerin sertliğini gösteren bu ayırım “Mohs ölçeği” olarak bilinir. Burada sertlik derecesi 1’den 10’a doğru artar. Sertliği 1 olan mineraller en yumuşak, 10 olan mineraller ise en sert minerallerdir. Bu durumda tablodaki her mineral kendinden önce gelenlerden daha serttir ve onları çizer. Ayrıca bu sertliğin tayininde, sertlik derecesi bilinen bazı cisimlerden (Örneğin, tırnak - 2,5; çelik - 6,5 sertlik derecesindedir) de yararlanılır (Hoşgören, 2010: 50-52).

Kategori 9. Sevdanın İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 32 öğrenci (%6,91) ve 4 metafor (%5,20) temsil etmektedir (Tablo-15). Bu kategorideki metafor imgelerinin tamamı başat metafordur: *aşk* ($f=10$), *sevgili* ($f=9$), *ateş* ($f=7$), *sevgi* ($f=6$).

Tablo-15: Sevdanın İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Aşk	10	2,2	31,3
2	Ateş	7	1,5	21,9
3	Sevgi	6	1,3	18,8
4	Sevgili	9	1,9	28,1
Toplam		32	6,9	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Sevdanın ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri:

(a) vatanın sevginin, aşkın kendisi olması, (b) vatanın sevenleri için güven, düşmanları için korku verici oluşu, (c) vatanın sevilen yerine konulmasıdır.

Namık Kemal'in *İbret* gazetesinde yayınlanan *Vatan* adlı makalesinde vatan sevgisi konusundaki açıklamalarından bazısına yer verilmiştir:

“Şîr-hârlar [bebek] beşiğini, çocuklar eğlendiği yeri, gençler maişet-gâhını [geçim te'min edilen yer], ihtiyarlar kûşe-i feragatini [insanların her şeyden feragat edip çekildiği köşe], evlad vâlidesini [ana], peder [baba] ailesini ne türlü hissiyat ile severse insan da vatanını o türlü hissiyat ile sever.

Bu hissiyat sırf sebepsiz bir meyl-i tabûden [içgüdü] ibaret değildir. İnsan vatanını sever, çünkü mevâhib-i Kudret'in [Cenab-ı Hakk'ın verdiği nimetler] en azizi olan hayat hava-yı vatani [vatan havasını] teneffüs ile başlar...” (Kemal, 2005: 474-475).

Bu ifadeler de göz önünde bulundurulduğunda öğrencilerin ürettiği metaforlarda, kendi yaş gruplarına uygun olarak, “aşk”, “sevgi” ve “sevgili” imgeleri ön plâna çıkmıştır. Gerekçe kısımları incelendiğinde öğrenciler, sevgilinin tek olduğundan, onun sevgisini her hücrelerinde hissettiklerinden, kusurlarını görmezden geldiklerine, en güzelin o olduğuna inandıklarını vurgulamışlardır. Bu vurgulamalar anlamlıdır; çünkü insan en içten duygularını delikanlılık çağında almaktadır. Kişiliğini oluşturan, ona vücut veren din, ahlak ve güzellik anlayışı gibi duyguları hangi milletten almışsak, daima o topluluk içinde yaşamak isteriz. Başka bir topluluğun içinde daha büyük bir zenginlikle yaşamak

mümkün olsa bile kendi toplumumuz içinde yoksulluğu ona tercih ederiz. Algılarımız, kavrayışlarımız, tutumlarımız, hep içinde yaşadığımız, terbiyesini aldığımız milletin etkisi altındadır. Dolayısıyla bunları da ancak o topluluk içinde bulabilir ve ona büyük bir sevgiyle bağlarız.

“Ateş” imgesi de öğrenciler tarafından genellikle onun insanların içini ısıttığı, fakat bu ateşin düşmanları ise yakabileceği vurgusunu yapmak için kullanılmıştır.

“Vatan aşk gibidir/benzer. Çünkü; anlatılmaz yaşanır.”

“Vatan aşk gibidir/benzer. Çünkü; yüreğinde aşk olmayan insan yaşayamaz.”

“Vatan ateş gibidir/benzer. Çünkü; dostlarını ısıtır, düşmanlarını yakar.”

Vatan ateş gibidir/benzer. Çünkü; el uzatana yakar. Vatanımıza el uzatana yakarız destek olanı koruyup kollarız.”

“Vatan sevgi gibidir/benzer. Çünkü; yeni doğan bebeğe duyulan katıksız, karşılıksız eşi benzeri olmayan sevgi misali.”

“Vatan sevgili gibidir/benzer. Çünkü; tektir.”

“Vatan sevgili gibidir/benzer. Çünkü; onun için yaşarsın.”

“Vatan sevgili gibidir/benzer. Çünkü; her zaman aklındadır, kalbindedir. Vazgeçemezsin, unutamazsın, kıyamazsın vatanına, ona bir şey olsun istemezsin. Kendinden sakınırsın onu canını verirsın uğruna. Birazcık uzaklaşsan sanki yıllardır uzakmışın gibi gelir. Vatan insanın her şeyidir, gözünden çıkaramayacağı, kaybetmeyi göze alamayacağı tek şeyidir.”

“Vatan sevgili gibidir/benzer. Çünkü; onu her şeyiyle seversin. Kusurlarını görmezden gelirsın, hep en güzel odur senin için. Ona bağlısındır. Onda kendini iyi hissedersin, başka yerleri, hatta dünyayı bile gezsın, hep aklın ondadır. İstesın bile kopamazsın. Korkarsın ‘ya ona bir şey olursa’ diye. Hatta gerekirse, uğruna canını verebileceğini bilirsın. Bu yüzden vatan sevgiliye benzer.”

“Vatan sevgili gibidir/benzer. Çünkü; onu her hücrende hissedersın. Vazgeçemezsin, onu koruyup kollama uğruna birçok savaş vermen gerekir. O cennet vatan için her zaman şükredersın. O öyle bir sevgilidir ki ona sahip olmanın gururunu her daim yüreğinde hissedersın.”

Kategori 10. Sığınma Yerinin İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 47 öğrenci (%10,15) ve 11 metafor (%14,29) temsil etmektedir (Tablo-16). Bu kategorideki başat metafor imgeleri şunlardır: *evimiz* ($f=24$), *yuva* ($f=9$).

Tablo-16: Sığınma Yerinin İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Ceviz kabuğu	1	0,2	2,1
2	Dağ	2	0,4	4,3
3	Demir	1	0,2	2,1
4	Duvar	1	0,2	2,1
5	Evimiz	24	5,2	51,1
6	Güvenlik	1	0,2	2,1
7	Kale	1	0,2	2,1
8	Kalkan	1	0,2	2,1
9	Barınak	1	0,2	2,1
10	Ülke	5	1,1	10,6
11	Yuva	9	1,9	19,1
Toplam		47	10,2	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Sığınma yerinin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri, “ev” ve “yuva” metaforunda aile bağlarına ve oradaki güven duygusuna yapılan atfın yanında gücüyle kendilerini koruyacaklarını düşündükleri kavramları, vatan algısını açıklamakta kullanılmalarıdır.

“Ev” ve “yuva” metaforları bu kategori içinde sırasıyla en çok tercih edilen iki imgedir. Aidiyet bağının ifadesi kategorisi ile beraber düşünüldüğünde ev ve yuva imgeleri, öğrencilerin aile üyeleri ile beraber yaşadıkları ortamları vurgulamışlardır. Bu imgelerde öğrenciler, aileleri ile güven ve huzur içinde yaşadıklarından hareketle vatanın da tıpkı böyle olduğundan söz etmişlerdir.

Bu kategorideki bir diğer metafor “ülke” imgesidir. Bu imge altında öğrenciler, ülke ve vatanın bölünmezliğini vurgulamış, güven içinde yaşadıkları yerin ülkeleri olduğunu belirtmişlerdir.

“Vatan ceviz kabuğu gibidir/benzer. Çünkü; vatan da tıpkı ceviz kabuğu gibi içindekileri korur.”

“Vatan dağ gibidir/benzer. Çünkü; vatan, her daim sırtımızı güvenle yaslayabileceğimiz yüce bir dağ gibi arkamızdadır.”

“Vatan duvar gibidir/benzer. Çünkü; onu kimse yıkamaz, her zaman arkasına sığınabilirsin.”

“Vatan evimiz gibidir/benzer. Çünkü; ev, bizim ne olursa olsun sığındığımız yerdir.”

“Vatan evimiz gibidir/benzer. Çünkü; eğer vatan olmazsa, içinde yaşayacağımız bir toprak, devlet, hükümette olmaz.”

“Vatan evimiz gibidir/benzer. Çünkü; insan kendi evinde nasıl rahat ve huzurlu hissediyorsa aynı şekilde vatanında da hisseder. Başkasının evindeyken yaşadığımız rahatsızlık hissi başkasının ülkesindeyken de hiss edilir.”

“Vatan evimiz gibidir/benzer. Çünkü; vatan da kendimizi güvende hissettiğimiz, yaşadığımız toprak parçasıdır.”

“Vatan kale gibidir/benzer. Çünkü; düşmanlar onu ne yıkabilir ne de ona sahip olabilir.”

“Vatan kalkan gibidir/benzer. Çünkü; vatan bizleri dışardan gelecek her türlü tehlikelere karşı korur.”

“Vatan barınak gibidir/benzer. Çünkü; vatan rahatça yaşadığımız yerdir. Birlik beraberlik içerisinde farklı düşünen, farklı dini olan insanların güvenle yaşadığı yerdir vatan.”

“Vatan ülke gibidir/benzer. Çünkü; güvenle yaşadığımız yerdir.”

“Vatan yuva gibidir/benzer. Çünkü; nereye gidersen git nerede bulunursan bulun sonunda oraya varmak istersin. Kendini hiçbir zaman yabancı hissetmediğin ve seni her zaman kabul edebilecek yerdir.”

“Vatan yuva gibidir/benzer. Çünkü; biz hepimiz Türk milleti olarak vatanımızı yuvamız gibi koruyup kollamalıyız. Yuvamızı kimsenin eline bırakmamalıyız. Kendi yuvamızda rahat bir yaşam sürebilmek için.”

Kategori 11. Tutunulacak Bir Yer İfadesi Olarak Vatan

Bu kategori toplamda 43 öğrenci (%9,29) ve 9 metafordan (%11,69) oluşmaktadır (Tablo-17). Bu kategorideki başat metaforlar *toprak* (f=19) ve *ağaç* (f=10) imgeleri olmuştur.

Tablo-17: Tutunulacak Bir Yer İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%)*	Geçerli Yüzde (%)**
1	Ağaç	10	2,2	23,3
2	Bağ	2	0,4	4,7
3	Bahçe	3	0,6	7,0
4	Bitki	1	0,2	2,3
5	Tohum	3	0,6	7,0
6	Çiçek	3	0,6	7,0
7	İncir ağacı	1	0,2	2,3
8	Nar	1	0,2	2,3
9	Toprak	19	4,1	44,2
Toplam		43	9,3	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Tutunulacak bir yer ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri şunlardır: vatanın toprak özelliğine atıfta bulunularak üretilen imgeler bulunmaktadır. Bu noktada da toprağın kendisi bir metafor kaynağı olduğu gibi tarımsal faaliyetler ve yetiştirilen bitkiler de metafor kaynağını oluşturmaktadır.

Bu kategoride en çok kullanılan “toprak” imgesi, özellikle ekim-dikim faaliyetleri yapılabilmesi ve insanları doyurması gibi özellikleri ile vatan kavramını açıklamıştır. Toprak canlıdır, o da insanlar gibi nefes alıp verir ve yaşamın kaynağını oluşturur. Su, güneş ve hava gibi, tüm canlıların ortak hazinesidir. Yeryüzündeki yaşamın devamlılığı bir yönden toprağa da bağlıdır. Toprak imgesi ayrıca devletin temelini de oluşturmaktadır. Devletin ülkesi, milletin mülküdür. Örneğin; Türk ülkesi, nesiller boyunca karış karış savunulan, sınırlarını kanı ile çizdiği üzerinde emeğinin, alın terinin bulunduğu, benimseyip koruduğu bir mirastır. Bu toprak ise bölünmez ve parçalanamaz bir bütünlüktedir. Ülkenin herhangi bir yerinden bir parçanın koparılması, sadece o parçada yaşayanların değil milletin mülkünün koparılması demektir. Bu yüzden farklı memleketlerden gelip ülkesinin bir yerinde çarpışan erler bunu ülke topraklarının bütünlüğü ve milletin parçalanmaz kutsal bir mülkü olduğu için can vermişlerdir.

“Ağaç” metaforunda ise, ağacın köklerinin sağlamlığı (Osmanlı Devleti için kullanılan çınar metaforu burada hatırlanabilir) ve dallarının ve yapraklarının yeniden yeşermesi ile devamlılığı vurgulanmıştır. Ayrıca, ağaç gölgesinden faydalanan insanların bu durumu da yine vatanın gölgesinde yaşama ile benzetilmiştir.

Bu kategoride, ayrıca, öğrenciler tarafından bağ, bahçe, bitki, tohum, çiçek, incir ağacı ve nar imgeleri üretilmiştir.

“Vatan ağaç gibidir/benzer. Çünkü; dışardan gelen darbelere karşı kırılan dallar yerine daha güçlü daha görkemli dallar gelir. Ağaç kökü ne kadar rüzgâr görürse görsün yıkılmaz. Hainler ne kadar saldırırsa biz o kadar fazla büyür görkemli hâle geliriz.”

“Vatan ağaç gibidir/benzer. Çünkü; nasıl bir ağaç gölgesinde insanları altında güneşten korur. Vatan da bizi başka devletlerin esiri olmaktan korur.”

“Vatan bahçe gibidir/benzer. Çünkü; bahçenin içinde yabancı ot ve böcek tehlikesinden emin şekilde türlü çiçek ve bitkiler yaşar.”

“Vatan bahçe gibidir/benzer. Çünkü; içinde birbirinden farklı ağaç, bitki, çiçek vardır. İlgilenirsek gelişir, büyür. İlgilenmezsek çürür, gider.”

“Vatan tohum gibidir/benzer. Çünkü; hangi tohumu ekersen onu biçersin, yetiştirdiğiniz insanlarda vatani oluşturur.”

“Vatan çiçek gibidir/benzer. Çünkü; sahip çıkarsan yeşerir, rengarenk ve türlü türlü güzel kokuları olur. Eğer sahip çıkmazsan kuruyup solar.”

“Vatan incir ağacı gibidir/benzer. Çünkü; incir ağacının kökü bir betonu parçalayacak kadar güçlüdür.”

“Vatan toprak gibidir/benzer. Çünkü; hepimiz bir toprakta birleşiriz.”

“Vatan toprak gibidir/benzer. Çünkü; her tohumu kabul etmez. Kuraklaşması da çamurlaşması da milletin özgüvenine, cesaretine, sevgisine bağlıdır.”

“Vatan toprak gibidir/benzer. Çünkü; toprak bizlere çok şey öğretir. İçinde barındırdığı hayvanları ve dışından saldırdığı nimetleri. Toprağa ne ekersen onu biçersin ne kadar bakarsan o kadar verim alırsın, ne kadar korursan o kadar iyi besin yetiştirirsin ve ne kadar yabancı otlar veya gübreden korursan yetiştirdiğini o kadar büyütürsün ve ne kadar seversen o kadar emek verirsin.”

“Vatan toprak gibidir/benzer. Çünkü; toprak devletin temelidir, hiç kimseye verilmez.”

“Vatan toprak gibidir/benzer. Çünkü; vatan bütünlüğü denildiği zaman aklımıza toprak bütünlüğünü, sınırlarımızı korumak gelir.”

“Vatan toprak gibidir/benzer. Çünkü; toprağı ektikçe toprak yeşerir ve meyve verir. Vatan da gençleri bilgilendirdikçe daha da kuvvetlenir.”

“Vatan toprak gibidir/benzer. Çünkü; varlığında bolluk, güven; yokluğunda kıtlık, boşluk vardır.”

Kategori 12. Uğruna Ölmeye Değer Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan

Bu kategoriyi toplamda 9 öğrenci (%1,94) ve 4 metafor (%5,20) temsil etmektedir (Tablo-18). Bu kategorideki başat metafor *fedakârlık* ($f=6$) imgesi olmuştur.

Tablo-18: Uğruna Ölmeye Değer Bir Unsurun İfadesi Olarak Vatan

Sıra No.	Metaforlar	Frekans (f)	Yüzde (%) [*]	Geçerli Yüzde (%) ^{**}
1	Asker	1	0,2	11,1
2	Emek	1	0,2	11,1
3	Fedakârlık	6	1,3	66,7
4	Mehmetçik	1	0,2	11,1
Toplam		9	1,9	100,0

* Tablodaki sayılar, yuvarlamadan dolayı toplamı vermeyebilir.

** Geçerli yüzde (*valid percent*), ilgili kategori içindeki yüzdelik değerini göstermektedir.

Uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan³⁷ kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri: vatan için gerektiğinde her türlü fedakârlığın göze alınabileceği, bu vatanın kolay kazanılmadığı, çok büyük fedakârlıkların yapıldığının unutulmaması gerektiği gerçeği etrafında toplanmıştır.

Asker ve Mehmetçik imgeleri arasındaki fark ise, Mehmetçik adı Türk askerine sevgi duygusu ile verilen ismin ifadesidir.³⁸ Öğrenciler bu imgeleri, rahat uyumalarını temin eden, her zaman her yerde vatan savunmasında görev yapan ve gerektiğinde gözünü kırpmadan şehit olanlar için kullanmışlar ve onları vatan kavramını açıklamak için kullanmışlardır.³⁹

“Vatan asker gibidir/benzer. Çünkü; her an her durumda vatan uğruna canını vermeye hazırdır.”

“Vatan emek gibidir/benzer. Çünkü; çok büyük zorluklarla kazanılmış ve bu uğurda çok canlar verilmiştir.”

“Vatan fedakârlık gibidir/benzer. Çünkü; vatanın olması için fedakârlık gerekir.”

³⁷ “Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki fedâ?

Şühedâ fişkırâcâk, toprağı sıksân şühedâ!

Cânı, cânânı, bütûn varımı alsın da Hudâ,

Etmesin tek vatanımdan beni dünyâda cüdâ.”

³⁸ “Evvvelâ o çok sevdiğim Mehmetçik adı askere giden masum köylümüzün kahramanlığını değil; kimsesizliğini, garipliğini, saflığını hatıra getiriyor (Peyami Safa)”.

³⁹ “Bu vatan toprağın kara bağrında

Sıradağlar gibi duranlarıdır,

Bir tarih boyunca onun uğruna

Kendini tarihe verenlerindir.” (Orhan Şaik Gökay - Bu Vatan Kimin?)

“Vatan fedakârlık gibidir/benzer. Çünkü; yıllarca yetiştirdiği evladını şehit veren bir annenin gözyaşı dökerken “vatan sağ olsun” demesidir.”

“Vatan fedakârlık gibidir/benzer. Çünkü; uğruna hesapsızca canımızı ve malımızı feda ederiz.”

“Vatan Mehmetçik gibidir/benzer. Çünkü; rahat uyumamızı sağlayan her zaman ve her yerde bu vatan için canını feda etmeye hazır askerlerdir.”

4.3.Kavramsal Kategorilerin Öğrencilerin Okumakta Oldukları Okul Türüne Dayalı Farklılıkları

Tablo-19 ve Şekil-3, 12 kavramsal kategorinin öğrencilerin okumakta oldukları okul türü bakımından karşılaştırmaktadır.

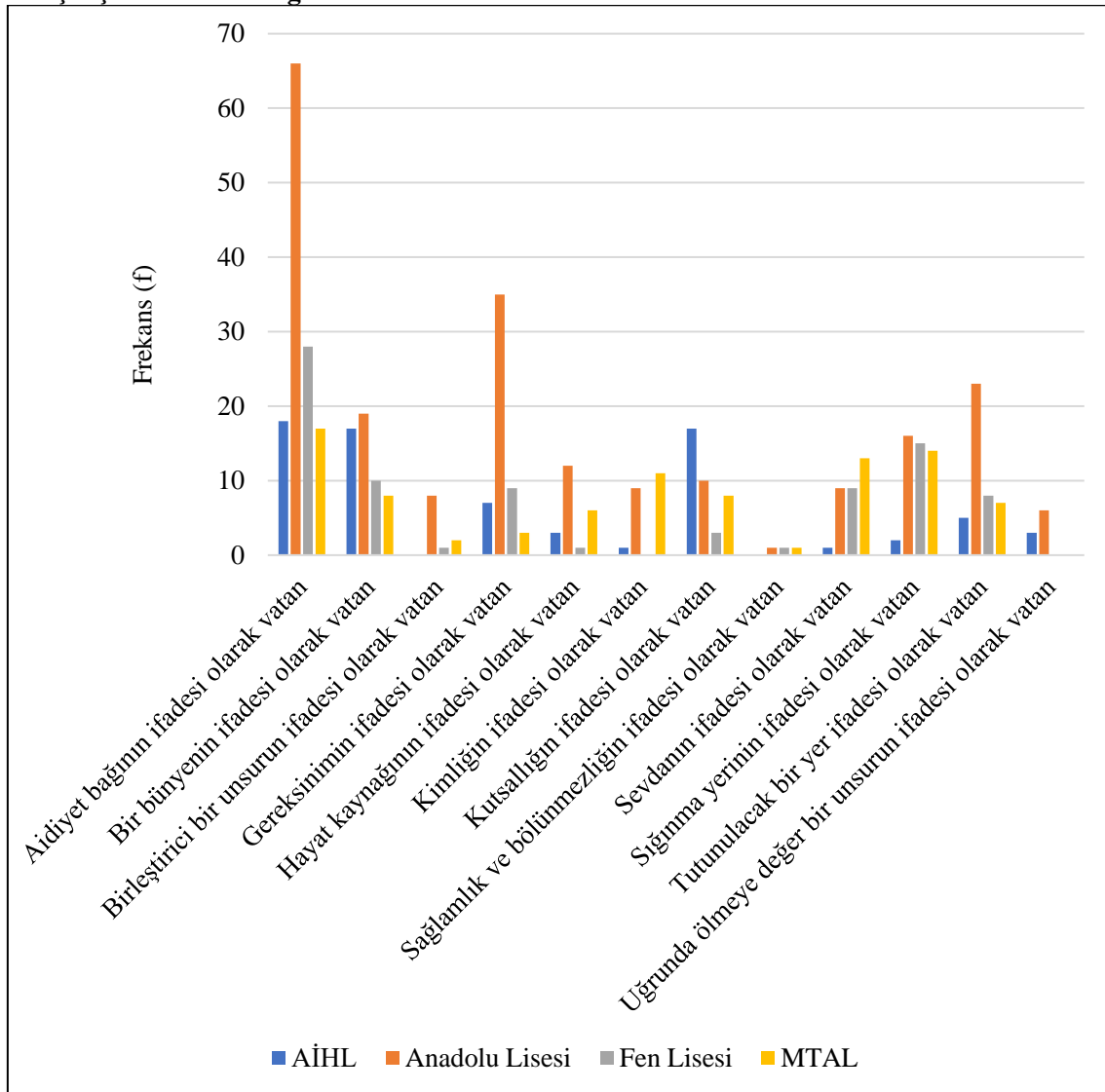
Tablo-19: 12 Kavramsal Kategorinin Okul Türü Bakımından Karşılaştırılması

Kavramsal Kategori	Okul Türü			
	AİHL	Anadolu Lisesi	Fen Lisesi	MTAL
	f (%)	f (%)	f (%)	f (%)
Aidiyet bağının ifadesi olarak vatan	18 (24,3)	66 (30,8)	28 (32,9)	17 (18,9)
Bir bünyenin ifadesi olarak vatan	17 (23,0)	19 (8,9)	10 (11,8)	8 (8,9)
Birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan	----	8 (3,7)	1 (1,2)	2 (2,2)
Gereksinimin ifadesi olarak vatan	7 (9,5)	35 (16,4)	9 (10,6)	3 (3,2)
Hayat kaynağının ifadesi olarak vatan	3 (4,1)	12 (5,6)	1 (1,2)	6 (6,7)
Kimliğin ifadesi olarak vatan	1 (1,4)	9 (4,2)	----	11 (12,2)
Kutsallığın ifadesi olarak vatan	17 (23,0)	10 (4,7)	3 (3,5)	8 (8,9)
Sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan	----	1 (0,5)	1 (1,2)	1 (1,1)
Sevdanın ifadesi olarak vatan	1 (1,4)	9 (4,2)	9 (10,6)	13 (14,4)
Sığınma yerinin ifadesi olarak vatan	2 (2,7)	16 (7,5)	15 (17,6)	14 (15,6)
Tutunulacak bir yer ifadesi olarak vatan	5 (6,8)	23 (10,7)	8 (9,4)	7 (7,8)
Uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan	3 (4,1)	6 (2,8)	----	----

$$\chi^2 = 110.041, df = 33, p = .000$$

Tablo-19'a göre, öğrencilerin okudukları okul türüne göre vatan kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler birbirlerinden önemli derecede farklılık göstermektedir ($\chi^2 = 110.041, df = 33, p = .000$).

Şekil-3: 12 Kavramsal Kategorinin Öğrencilerin Okumakta Oldukları Okul Türüne Göre Karşılaştırılması Grafiği

İlgili tablo ve şekil de göz önüne alındığında bu farklılıkları aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler, bir bünyenin ifadesi olarak vatan (%23,0), kutsallığın ifadesi olarak vatan (%23,0) ve uğrunda ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan (%4,1) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir.
- Anadolu Lisesinde okuyan öğrenciler, birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan (%3,7), gereksinimin ifadesi olarak vatan (%16,4), tutulacak bir yer ifadesi olarak vatan (%10,7) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir.

• Fen Lisesinde okuyan öğrenciler, aidiyet bağının ifadesi olarak vatan (%32,9), sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan (%1,2) ve sığınma yerinin ifadesi olarak vatan (%17,6) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir.

• Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde okuyan öğrenciler, hayat kaynağının ifadesi olarak vatan (%6,7), kimliğin ifadesi olarak vatan (%12,2) ve sevdanın ifadesi olarak vatan (%14,4) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir.

• Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler, birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan ile sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan kategorilerini temsil eden metaforlardan hiç üretmemişlerdir. Gerçekte sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan kategorisi toplam öğrenci sayısı içinde sadece 3 öğrenci tarafından üretilmiştir.

• Anadolu Lisesinde okuyan öğrenciler, tüm kavramsal kategoriler altında en az 1, en çok 66 tane metafor üretmişlerdir.

• Fen Lisesinde okuyan öğrenciler, kimliğin ifadesi olarak vatan ve uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan kategorilerini temsil eden metaforlardan hiç üretmemişlerdir.

• Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde okuyan öğrenciler, sadece uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan kategorisini temsil eden metaforlardan hiç üretmemişlerdir.

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırma verilerinden elde edilen bulguların sonuçları verilmiş ve bu bulgulara ilişkin yorumlar, ilgili çalışmalarla muhakeme edilmiş ve son olarak önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Sonuç ve Tartışma

Dilde kullanılan kelimeler, gerçek anlam olarak belli bir anlama sahiptir. Gerçek anlamı olan bir kelime cümle içerisinde farklı sözcüklerle birlikte kullanıldığında yeni anlamlar kazanmaktadır. Her insanın da anlama, yaşantı ve bilgi düzeyi farklı olduğu için herkes, aynı nesne, olay veya olguyu farklı şekilde anlamlandırabilmektedir. Hatta aynı kişi, farklı yer ve zamanlarda aynı nesne, olay ya da olguyu farklı anlamlandırabilmektedir. Bu yüzden algılama süreci bireyin içinde yaşadığı ortam ile geçmiş tecrübe ve deneyimlerine dayalı olarak değişmektedir.

Dünyayı nasıl algıladığımız hakkında sözcüklerin ve cümlelerin anlamlarının incelenmesi araştırmacılar için önemli veriler içermektedir. Anlam bilimin en çok üzerinde durduğu ve incelediği konulardan birisi de metaforlardır. Metafor, sözlük anlamı olarak “bir yerden başka bir yere götürmek” anlamına gelmektedir. Kişilerin genel olarak dünya görüşünü yapılandıran bir düşünme biçimi olan metaforik düşünme, özellikle soyut kavramların açıklanmasında sıkça kullanılmaktadır. Vatan kavramı da sadece üzerinde yaşanan toprak anlamında somut bir sözcüğün karşılığı değil, birçok yüce duyguların bir araya gelmesinden oluşan mukaddes bir sözcüğün karşılığı olarak da soyut bir kelimedir. Metaforlar, bu yönüyle, bireylerin vatan algısını ortaya koyabilmek için uygun bir ölçme aracıdır.

Bir kişinin doğup büyüdüğü veya yaşadığı memleket anlamında Arapça kökenli bir kelime olan vatan sözcüğü yerine Türk kaynaklarında “yurt”, “toprak”, “mülk”, “memalik-i mahrûsa”, “memalik-i şâhâne” sözcükleri daha ziyade kullanılmaktadır. Batı dillerinde ise “home”, “homeland”, “country”, “fatherland”, “motherland” kelimeleri vatan karşılığı olarak kullanılmaktadır.

Vatan algısının öğrencilerin zihinlerinde doğru şekilde yapılandırılabilmesi için aileden başlamak üzere eğitim hayatı öneme sahiptir. Bu algının doğru oluşturulabilmesi

Millî Eğitim Bakanlığına bağlı resmi ve özel orta öğretim kurumlarında kültür dersleri arasında yer alan coğrafya derslerinde -öğrencilere kazandırılmak istenen davranış ve değerler- öğretim programları vasıtasıyla sağlanmaktadır. Vatan sadece bir toprak parçasının ifadesi değil, içinde kişilerin anılarını barındıran, anlamlar üreten ve onların düşünce sistemlerini gösteren bir değerdir. Dolayısıyla vatan algısının zihinlerde gelişmesindeki temel kaynaklardan birisi de şüphesiz coğrafya öğretimidir.

Coğrafi unsurların zaman içinde millet olma bilincini gösteren topluluklar için ifade ettiği önem, vatan kavramının ortaya çıkmasıyla ilgilidir. Vatan bilinci ve sevgisi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan öğretim programlarında küçük yaştan itibaren öğrencilere kazandırılmaya çalışılan bir değerdir. Bu nedenle bireylerin vatan kavramının önemini anlamaları, vatan sevgisine sahip olmaları oldukça önem arz etmektedir. Bu noktadan hareketle, coğrafya derslerinin eğitim sistemimiz içindeki yerini ve vatan bilinci oluşturmadaki önemini göstermektedir.

Açıklanan bu noktalardan hareketle, bu araştırma, ortaöğretim öğrencilerinin vatan kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri ortaya çıkarma amacına yönelik olarak gerçekleştirilmiş ve araştırmanın verileri analiz edildiğinde şu sonuçlara ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan 463 öğrencinin; 118'i (%25,5) erkek ve 345'i (%74,5) kız öğrencidir. Ayrıca bu öğrencilerin 214'ü (%46,2) Anadolu Lisesi, 74'ü (16,0) Anadolu İmam Hatip Lisesi, 85'i (%18,4) Fen Lisesi ve 90'ı (%19,4) Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde öğrenim görmektedir.

Öğrenciler vatan kavramına ilişkin 77 adet geçerli metafor üretmiştir (*aile, namus, miras, kalp vb.*). Toplam 77 metafordan 31 tanesi (*asker, ayak, barınak, benlik, bir, bitki, ceviz kabuğu, demir, din, duvar, elmas, emek, giysi, güvenlik, hayır vakfı, hazine, incir ağacı, kale, kalkan, matematik, Mehmetçik, mıknaş, mülk, namaz, nar, öğretmen, sağlık, sıfır, şeref, takım, üretici canlılar*) sadece bir öğrenci tarafından üretilmiştir. Geriye kalan 46 metaforu temsil eden öğrenci sayısı ise 2 ile 66 arasında değişmektedir. Toplam 77 metafordan sadece 25'i, 6'dan (metafor başına ortalama katılımcı sayısı) daha fazla sayıda (ortalamanın üstünde) bir öğrenci grubu tarafından üretilmişken, 52 metafor ise 6'dan daha az sayıda (ortalamanın altında) bir öğrenci grubu tarafından üretilmiştir.

Bu araştırmaya özgü olarak, vatan kavramıyla ilgili öğrencilerin ürettiği zihinsel imgeler incelendiğinde, vatan kavramına ilişkin en yüksek frekansa sahip metaforların; *ana* ($f=66$), *aile* ($f=37$), *namus* ($f=24$), *evimiz* ($f=24$), *toprak* ($f=19$), *kalp* ($f=17$), *su*

($f=17$), bayrak ($f=15$), nefes ($f=12$), baba ($f=11$) ve güneş ($f=11$) olduğu tespit edilmiştir. Dolayısıyla, bu durum vatan kavramının sadece tek bir metafor ile bir bütün olarak açıklanabilmesinin mümkün olmadığını göstermektedir.

Öğrencilerin vatan kavramına yönelik sahip oldukları metaforlar 12 (on iki) kavramsal kategoride toplanmıştır. Bunlar; “aidiyet bağının ifadesi olarak vatan”, “bir bünyenin ifadesi olarak vatan”, “birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan”, “gereksinimin ifadesi olarak vatan”, “hayat kaynağının ifadesi olarak vatan”, “kimliğin ifadesi olarak vatan”, “kutsallığın ifadesi olarak vatan”, “sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan”, “sevdanın ifadesi olarak vatan”, “sığınma yerinin ifadesi olarak vatan”, “tutunulacak bir yer ifadesi olarak vatan” ve “uğrunda ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan” dır. Araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin hemen hemen 1/3’ü vatanı *aidiyet bağının ifadesi* ($f=129$; %27,86) olarak tanımlamaktadır. Geriye kalan 11 kavramsal kategorinin büyükten küçüğe sıralanışı ise aynı metafor frekans değerine sahip olan *bir bünyenin ifadesi* ve *gereksinimin ifadesi* ($f=54$; %11,66), *sığınma yerinin ifadesi* ($f=47$; %10,15), *tutunulacak bir yerin ifadesi* ($f=43$; %9,29), *kutsallığın ifadesi* ($f=38$; %8,21), *sevdanın ifadesi* ($f=32$; %6,91), *hayat kaynağının ifadesi* ($f=22$; %4,73), *kimliğin ifadesi* ($f=21$; %4,54), *birleştirici bir unsurun ifadesi* ($f=11$; %2,38), *uğrunda ölmeye değer bir unsurun ifadesi* ($f=9$; %1,94) ve *sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi* ($f=3$; %0,65) şeklindedir.

Aidiyet bağının ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri, öğrencilerin yetişmelerinde, bedensel ve ruhsal gelişimlerinde önemli rol oynayan imgeler olmasıdır. Vatan bu yönüyle bir sevgi ve dayanışma yeridir. Özellikle aile bireylerinin karşılıksız sevgi, iş birliği ve dayanışma içinde yaşamalarına vurgu yapılarak vatan algısının açıklanmasında kullanılmıştır.

Bir bünyenin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri, öğrenciler tarafından ya vücudun genelinden hareketle ya da bir organın işlevini ön plâna çıkararak bunu vatan kavramını açıklamada kullanılmış olmalarıdır.

Birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri özellikle iki kısımda özetlenebilir. Birinci kısımda vatanın bölünmezliği, bir bütün olduğu olgusu ön plândadır. İkinci kısımda ise vatanın, üzerinde yaşayan insan topluluklarını bir arada tutan doğal bir çimento gibi olduğu vurgusu hâkimdir.

Gereksinimin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri; vatan olmadan yaşam olmaz, vatan insan için hayati bir öneme sahiptir, insanın vatana olan ihtiyacı süreklilik arz eder şeklinde özetlenebilir.

Hayat kaynağının ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri vatanın, hayatın ta kendisi olması, vatanın gelecek için hayati bir öneme sahip olması ve vatanın insan yaşamı için bir umut kaynağı olmasıdır.

Kimliğin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforlar öğrenciler tarafından, millî kimliğin tanımlanmasında kullanılabilecek imgeler ön plâna çıkarılarak üretilmişlerdir.

Kutsallığın ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri öğrenciler tarafından dinî ve maneviyatla ilgili kutsal kabul edilen değerlerin kullanılmış olmasıdır.

Sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri vatanın tekliği, vatanın tek parça oluşu ve bölünmezliğidir.

Sevdanın ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri; vatan sevginin, aşkın kendisi olması, vatanın sevenleri için güven, düşmanları için korku verici oluşu, vatanın sevilen yerine konulmasıdır.

Sığınma yerinin ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri, öğrenciler tarafından ev ve yuva gibi aile bağlarına ve oradaki güven duygusuna yapılan hatırlatmaların yanında gücüyle kendilerini koruyacaklarını düşündükleri kavramların kullanılmasıdır.

Tutunulacak bir yer ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri vatanın toprak özelliğine atıfta bulunularak üretilen imgeler üretilmesidir. Bu noktada da öğrenciler tarafından toprağın kendisi bir metafor kaynağı olarak kullanıldığı gibi tarımsal faaliyetler ve yetiştirilen bitkiler de metafor kaynağını oluşturmaktadır.

Uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan kategorisini oluşturan metaforların temel özellikleri: vatan için gerektiğinde her türlü fedakârlığın göze alınabileceği, bu vatanın kolay kazanılmadığı, çok büyük fedakârlıkların yapıldığının unutulmaması gerektiği gerçeği etrafında toplanmıştır.

İlgili literatür incelendiğinde vatan ile ilgili metaforları konu edinen çalışmalarda da vatan kavramının tek bir metafor ve tek bir kavramsal kategori altında açıklanmadığına dair benzer sonuçlara ulaşılmıştır.

Özkan ve Taşkın (2014), "*İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Algusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi*" adlı makalesinde, Niğde'de ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin (5 ortaokulda 164 öğrenci) vatan kavramına ilişkin oluşturmuş oldukları metaforları ortaya koymak istemişlerdir. Araştırmaya katılan öğrenciler toplamda 46 ayrı metafor üretmişlerdir. Öğrencilerin ürettikleri metaforlar incelendiğinde "aile, anne, baba ve anne-baba" metaforlarının en çok üretilenler olduğu tespit edilmiştir. Çalışma neticesinde öğrencilerin ürettikleri metaforlar "sosyal ilişkiler alanı, mekân-yer alanı, doğal ve duygusal çevre, yaşamsal önem" olmak üzere dört kategoriye ayrılmıştır.

Gömleksiz ve Öner (2016), "*Ortaokul Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Metaforik Algıları*" adlı makalesinde, Elâzığ'da ortaokul 5. 6. ve 7. sınıf öğrencilerinin (3 ortaokulda 188 öğrenci) vatan kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığı ile ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. Öğrencilerin en çok "ev" ve "aile" metaforlarını geliştirdiği tespit edilmiştir. Çalışma sonucunda öğrencilerin vatan kavramına ilişkin olarak geliştirdikleri metaforlar "güven ve dayanışma", "önemli olma", "özen" olmak üzere üç kategoriye ayrılmıştır. Öğrencilerin geliştirdikleri metaforlar incelendiğinde vatan kavramına ilişkin olarak olumlu düşüncelere sahip oldukları, vatan sınırları içinde kendilerini güvende hissettikleri, vatanın önemini farkına vardıkları ve korunması gerektiğini düşündükleri belirlenmiştir.

Çifçi ve Dikmenli'nin (2016), "*Üniversite Öğrencilerinin Vatan Algısı ve Geçmişe Dönük Değişimi*" adlı makalesi, öğrencilerin geçmişte vatan algılarındaki değişimlere sebep olan faktörleri ortaya koymak ve var olan algısal durumlarını açıklamayı amaçlamıştır. Araştırmanın sonucunda millî kimlik, bağımsızlık ve aidiyet algısı ile birlikte ve ortak yaşam, farklılıkların zenginliği ve gaye birliği algısı olmak üzere iki farklı vatan algısı teması, vatan ile ilgili algı değişikliğinde ise dört farklı temaya (Suriye, Irak, Filistin, Doğu Türkistan'da yaşanan savaş ve iç karışıklıklar, Türkiye'de yaşanan terör olayları, ilkokul, ortaokul ve lise eğitimi sırasında öğretmen ve okul etkisi, Ailesinde ve yakın çevresinde yaşanan olaylar) ulaşılmıştır.

Er Türküresin (2018), "*Ortaokul Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla Belirlenmesi*" adlı makalesinde, Kütahya'da öğrenim gören ortaokul öğrencilerinin (1 ortaokul ve 227 öğrenci) vatan kavramına ilişkin algılarını metaforlar yoluyla ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Çalışma neticesinde, 2 tema (maddi, ihtiyaç bildiren unsurlar ve manevi değer bildiren unsurlar), 9 kategori (barınacak

yer, toprak parçası, topluluk, bağımsızlık, güç, kahraman, koruyan, değerli ve zenginlik) ve 64 geçerli metafor elde edilmiştir. Öğrenciler tarafından en çok üretilen metaforlar aile, anne, bayrak, ev, kalp ve M. Kemal Atatürk olmuştur. Öğrencilerin ürettikleri metaforlar incelendiğinde daha çok vatan kavramının manevi özelliklerine ilişkin metaforlar ürettikleri görülmüştür. Sonuç olarak öğrencilerin vatan kavramına ilişkin algılarının olumlu olduğu, vatan sevgisine yönelik farkındalıklarının olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Ortaöğretim öğrencilerine yönelik daha önce böyle bir çalışma yapılmamış olması nedeniyle sadece konu benzerliği olan çalışmalar incelenmiştir. Bu çalışmaların neticeleri incelendiğinde -bu araştırmaya uygun şekilde- benzer metaforların en çok üretilenler arasında olduğu, bunun yanında vatan kavramını açıklamak için birden çok metafor kullandığı görülmüştür. Bu durumun nedeni metaforların özü ile ilgilidir. Çünkü metaforlar, tanımlamaya çalıştıkları kavram, olgu ya da olayın sadece bir parçasını ifade etmektedir.

Öğrencilerin okudukları okul türüne göre vatan kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler birbirlerinden önemli derecede farklılık göstermektedir. Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler, bir bünyenin ifadesi olarak vatan (%23,0), kutsallığın ifadesi olarak vatan (%23,0) ve uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan (%4,1) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir. Anadolu İmam Hatip Lisesinde okuyan öğrenciler, birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan ile sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan kategorilerini temsil eden metafor imgelerinden hiç üretmemişlerdir. Anadolu Lisesinde okuyan öğrenciler, birleştirici bir unsurun ifadesi olarak vatan (%3,7), gereksinimin ifadesi olarak vatan (%16,4), tutunulacak bir yer ifadesi olarak vatan (%10,7) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir. Ayrıca bu okul türündeki öğrenciler, tüm kavramsal kategoriler altında en az 1, en çok 66 tane metafor üretmişlerdir. Fen Lisesinde okuyan öğrenciler, aidiyet bağının ifadesi olarak vatan (%32,9), sağlamlık ve bölünmezliğin ifadesi olarak vatan (%1,2) ve sığınma yerinin ifadesi olarak vatan (%17,6) kategorilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir. Ayrıca, Fen Lisesinde okuyan öğrenciler kimliğin ifadesi olarak vatan ve uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan

kategoriilerini temsil eden metaforlardan hiç üretmemişlerdir. Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde okuyan öğrenciler ise hayat kaynağının ifadesi olarak vatan (%6,7), kimliğin ifadesi olarak vatan (%12,2) ve sevdanın ifadesi olarak vatan (%14,4) kategoriilerini temsil eden metafor imgelerini diğer okul türündeki öğrencilere nazaran daha fazla oranda üretmişlerdir. Ayrıca, Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesinde okuyan öğrenciler, sadece uğruna ölmeye değer bir unsurun ifadesi olarak vatan kategorisini temsil eden metaforlardan hiç üretmemişlerdir.

Katılımcıların okul türü faktörünün ele alındığı bazı metafor çalışmalarında da bu çalışmanın sonuçlarına benzer şekilde zihinsel imgelerin birbirinden önemli derecede farklılık gösterdiği bulgulara ulaşılmıştır:

Saban vd. (2006), “*Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi*” adlı makalesinde öğretmen adayları toplam 111 adet geçerli metafor üretmiş ve bu metaforlar ortak özellikleri bakımından 10 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Kız öğrenciler öğretmenlerin “bilgi sağlayıcı”, “bireysel gelişimi destekleyici” ve “karakter gelişimcisi” rollerini; erkek öğrenciler ise öğretmenlerin “şekillendirici/biçimlendirici”, “yol gösterici/yönlendirici” ve “iş birlikçi/demokratik lider” rollerini kapsayan metafor imgelerini birbirlerine kıyasla daha çok benimsemiştir.

Saban’ın (2008a), “*İlköğretim I. Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Bilgi ve Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler*” adlı makalesinde öğretmen ve öğrenciler bilgi kavramına ilişkin olarak toplam 106 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından 12 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Araştırma sonucunda katılımcı türüne göre (öğretmen ve öğrenci) öğretmen ve öğrencilerin bilgi kavramına ilişkin sahip oldukları algıları birçok faktöre bağlı olarak şekillenmekte ve birbirlerinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Örneğin, öğrenciler bilgi olgusunun farklı boyutlarına vurgu yaparak bilgiyi kavramsallaştırmaları bakımından kendi öğretmenlerinden farklı düşünüş tarzları sergilemişlerdir. Ayrıca, öğretmen ve öğrenciler sadece iki kategorideki metafor imgelerini benzer oranlarda üretmiştir.

Saban (2008b), “*Okula İlişkin Metaforlar*” adlı makalesinde, ilköğretim birinci kademe öğrenci, öğretmen ve öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin sahip oldukları metaforları ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın bulgularına göre,

katılımcılar okul kavramına ilişkin olarak toplam 74 adet geçerli metafor üretmiştir. Bu metaforlar daha sonra ortak özellikleri bakımından irdelenerek 10 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. İlköğretim öğrencilerinin, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının okul kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeler birbirlerinden önemli derecede farklılık göstermiştir. Öğrenciler sevgi ve dayanışma yeri olarak okul, bilgi ve aydınlanma yeri olarak okul ve hoş ve güzel bir yer olarak okul kategorilerini temsil eden metafor imgelerini öğretmenlere ve öğretmen adaylarına kıyasla daha çok oranda üretmiştir. Öğretmenler büyüme ve olgunlaşma yeri olarak okul ve geleceğin umudu ve güvencesi olarak okul kategorilerini temsil eden metafor imgelerini öğrencilere ve öğretmen adaylarına kıyasla daha çok oranda üretmiştir. Öğretmen adayları ise araç olarak okul, iş ve çalışma merkezi olarak okul, disiplin ve kontrol merkezi olarak okul ve yol gösterici ve yönlendirici olarak okul kategorilerini temsil eden metafor imgelerini öğrencilere ve öğretmenlere kıyasla daha çok oranda üretmiştir.

Saban (2009b), “*Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi*” adlı makalesinde, öğretmen adaylarının öğrenci kavramına ilişkin sahip oldukları zihinsel imgeleri incelemiştir. Araştırmanın bulgularına göre, öğretmen adayları öğrenci kavramına ilişkin toplam 156 adet geçerli metafor üretmiş ve bu metaforlar ortak özellikleri bakımından 11 farklı kavramsal kategori altında toplanmıştır. Kavramsal kategoriler öğretmen adaylarının program türü, cinsiyeti ve sınıf düzeyi bakımından önemli derecede farklılık göstermiştir. Örneğin; erkek öğretmen adayları, boş bir zihin olarak öğrenci, pasif bilgi alıcısı olarak öğrenci, ham madde olarak öğrenci ve özürlü bir varlık olarak öğrenci kategorilerini temsil eden metafor imgelerini kız öğretmen adaylarına kıyasla daha çok oranda üretmiştir. Kız öğretmen adayları ise itaatkâr bir varlık olarak öğrenci, değerli bir varlık olarak öğrenci ve gelişen bir varlık olarak öğrenci kategorilerini temsil eden metafor imgelerini erkek öğretmen adaylarına kıyasla daha çok oranda üretmiştir.

Bu çalışmaya ait olmak üzere, öğrenciler tarafından en çok kullanılan metafor imgesi “anne” imgesidir. Anne, evladını asla bırakmayan, her hatasını affedebilen ve onu karşılıksız sevebilendir. Bu yönüyle öğrenciler, vatan kavramını yüce bir varlık olarak gördükleri, kaybetmeyi hayal dahi edemeyecekleri anneleri ile özdeşleştirmişlerdir.

Öğrenciler tarafından önemli metaforlardan birisi de “sağlık” imgesidir. Sıhhatimiz yerindeyken sağlığın önemini bilmediğimiz gibi her gün üzerinde yaşadığımız,

nimetlerinden faydalandığımız vatanın önemini de bilemediğimiz vurgusunun yapılması önemlidir.

Ayrıca öğrenciler tarafından kullanılan “miras” imgesi de önemli bir metafor imgesidir. Çünkü vatan, aralarında milli bir birlik bulunan insan topluluklarının üzerinde yaşadığı; hatıraları ve idealleri, geçmişi ve geleceği birleşmiş bir coğrafyadır. Vatan sadece coğrafi bir unsur (toprak parçası) değil, geçmişten kalan bir miras ve gelecek nesillere devredilecek bir emanettir. Bu nedenle bugünün gençlerinin doğru bir vatan algısına sahip olması ayrıca önemlidir.

Bir diğer dikkat çekici husus ise, vatan tanımlarında sıkça vurgulandığı üzere insanların anıları da bu kavram üzerinde etkilidir. Fakat öğrencilerin hiçbirisi bu konuya dair metafor üretmemiştir.

Öğrencilerin örneğin su, gıda ve toprak gibi ürettiği imgelerin sadece hayatımız için olmazsa olmaz özelliğine vurgu yaptığı, bunların korunmasının vatanın korunmasına da katkı sağlayacağı yönünde ifadelerin bulunmaması da ayrıca dikkat çekicidir. Yaşam için olmazsa olmaz unsurların sadece önemini bilmenin yetmeyeceğini, onları korumamız ve mümkünse geliştirmemiz gerektiği vurgusu hem doğru bir çevre algısı hem de doğru bir vatan algısının oluşturulmasında yardımcı olacaktır. Kişisel sorumluluklarının bilincinde, toplumsal sorunlara duyarlı, sorunun değil çözümün bir parçası olan katılımcı bireylerin yetişmesi ve bu anlayışların toplum nezdinde gelişmesi de bu yöndeki vatan algısını geliştirecektir. Bu noktada öğretim programlarımızın aktif vatandaşlık anlayışını temel alan bir yaklaşımla düzenlenmesi önem arz etmektedir.

Üretilen metafor gerekçelerinde olumsuz açıklamaların bulunmaması öğrencilerin vatan kavramıyla ilgili olumlu düşüncelere sahip olduğunun kanıtı olarak gösterilebilir. Bu durum öğrencilerin genel manada vatan kavramını zihinlerinde doğru olarak yapılandırdıklarını göstermektedir.

Bireylere verilecek nitelikli bir coğrafya eğitimi, doğru bir vatan algısının gelişmesi ve dolayısıyla millî bir kimliğin gelişip kökleşmesinde gelecekte de önemini kaybetmeden koruyacaktır.

Bu nâçiz çalışmanın, Türk ilmine faydalı olmasını temenni ederim.

5.2. Öneriler

Araştırmada elde edilen bulgular ışığında aşağıdaki önerilerde bulunmaktadır:

- ✓ 2017-2018 eğitim ve öğretim yılında 9. sınıflarda uygulanmaya başlanan ve 2018-2019 eğitim ve öğretim yılından itibaren tüm kademelerde uygulanacak olan yeni coğrafya dersi öğretim programının 9 ve 10. sınıflarda tüm okul türlerinde okutulacak kazanımlarında “vatanseverlik” değeri ile eşleştirilmiş üç kazanım olduğu (9.2.4, 10.1.14 ve 10.1.17) tespit edilmiştir. Konunun önemi düşünüldüğünde bunun yetersiz olduğu söylenebilir. Özellikle bu noktada, 11 ve 12. sınıfta coğrafya dersi görmeyecek öğrenciler olacağını da düşünerek bir plânlama yapılması yerinde olacaktır.
- ✓ Coğrafya dersi öğretim programlarında vatan algısını ve vatan sevgisini geliştirecek etkinlik ve değerlere ağırlık verilebilir.
- ✓ Okullarda öğrencilerin aktif bir şekilde kullanabileceği, içerisinde vatanseverlik değerinin geliştirilmesine katkı sağlayacak kitapların bulunduğu kütüphaneler kurulabilir. Bu kitapların öğrenciler tarafından okunarak müzakere edilmesi, hem okuma alışkanlığının arttırılmasına hem de etkileşimli şekilde öğrenmeye olumlu katkı sağlayabilir.
- ✓ Gerek coğrafya dersi öğretim programının uygulanmasında gerek ders işlenişinde öğretmenlerin yardımcısı olan ders kitaplarında ve Eğitim Bilişim Ağında (EBA) değerlerin uygulanmasına yönelik yol gösterici farklı yöntem ve tekniklere yer verilebilir.
- ✓ Gelecekteki araştırmalarda farklı bir yöntemin kullanılmasının yanında farklı sosyal ve kültürel bölgelerin ve farklı ortaöğretim kurumlarının da dâhil edildiği bir örneklem kullanılarak sonuçları karşılaştırma imkânı elde edilebilir.
- ✓ Yine gelecekteki araştırmalarda, coğrafya öğretmenlerinin vatan kavramına ilişkin algılarının belirlenmesine yönelik çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Adıgüzel, S. (2015). Bahtiyar Vahabzade'nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (31), 63-74.
- Akçura, Y. (1976). *Üç Tarz-ı Siyaset*. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Akdemir, B. (2006). *6-12 Yaş Arası Zihinsel Engelli Çocukların Görsel Algı Becerilerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akder, M. (2009). *Biçim Kavram İlişkisi İçinde Mekân, Metafor, Estetik*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Aksan, D. (2003). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Bilgi Dizisi (3. bs.). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2009). *Anlambilim Konuları ve Türkçe'nin Anlambilimi* (5. Baskı.). Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksoy, B. (2003). Millî Kimliğin Kazanılmasında Coğrafyanın Önemi. *Türk Yurdu*, 23(194), 55-59.
- Aladağ, C. (2003). *Orta Öğretimde Coğrafya Öğretmeni Profili ve Öğretmen Görüşleri Işığında Müfredat Değerlendirilmesi (Konya İli Örneği)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ardalı Büyükarman, D. (2007). *Türk Tiyatro Edebiyatında Vatan Kavramı (1860-1940)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Arık, R. O. (1990). *Coğrafyadan Vatana*. Kültür Eserler Dizisi (Dördüncü Baskı.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Arık, R. O. (1992). *Türk Milliyetçiliği*. Dergâh Yayınları (İkinci Baskı.). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Aristoteles. (2017). *Poetika - Şiir Sanatı Üzerine*. (F. Akderin, Çev.) (3. Baskı.). İstanbul: Say Yayınları.

- Arsal, S. M. (2018). *Milliyet Duygusunun Sosyolojik Esasları- Milliyet Duygusunun Sosyolojik, Psikolojik ve Tarihî Temelleri Üzerine Araştırmalar*. Kültür Serisi (5. Basım.). İstanbul: Ötüken.
- Arslan, M. M. ve Bayrakçı, M. (2006). Metaforik Düşünme ve Öğrenme Yaklaşımının Eğitim-Öğretim Açısından İncelenmesi. *Millî Eğitim Dergisi*, (171), 100-108.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. (2013a). Adana Esnaflarıyla Konuşma. 22 Haziran 2018 tarihinde <http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/adana-esnaflariyla-konusma> adresinden erişildi.
- Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi. (2013b). Birinci İnönü Savaşı Hakkında. 6 Haziran 2018 tarihinde <http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/birinci-inonu-savasi-hakkinda> adresinden erişildi.
- Atatürkçülük*. (1983). (C. 1-2, C. 2). Ankara: Genelkurmay Başkanlığı Basımevi.
- Aydın, İ. S. ve Pehlivan, A. (2010). Türkçe Öğretmen Adaylarının “Öğretmen” ve “Öğrenci” Kavramlarına İlişkin Kullandıkları Metaforlar. *Journal of Turkish Studies*, 5(3), 818-842. doi:10.7827/TurkishStudies.1465
- Ayık, H. (2009). Düşünceden Dile Felsefe ve Metafor. *Milel ve Nihâl*, 6(1), 55-73.
- Bakan, İ. ve Kefe, İ. (2012). Kurumsal Açıdan Algı ve Algı Yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), 19-34.
- Başgil, A. F. (1947). Devletin Ülke unsuru: Ülke ile Devlet Birliği Arasındaki Münasebetin Hukuki ve Sosyolojik Mana ve Mahiyeti Üzerinde Bir İzah Denemesi. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 13(4), 1261-1281.
- Batı, A. (2012). *İnsan-Bilgisayar Etkileşiminde Arayüz Tasarımı ve Metaforlar*. (Yayımlanmamış sanatta yeterlik tezi). Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, İstanbul.
- Bayazit, İ. (2011). Öğretmen Adaylarının Matematik Öğretiminde Analoji Kullanımları Konusundaki Görüş ve Yeterlilikleri. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, (31), 139-158.

- Besceli, N. (2013). *Thomas Mann ve Haruki Murakami' de karşılaştırmalı bir metafor, "Kuyu"*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Bilgegil, M. K. (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. Enderun Yayınları (2. bs.). İstanbul: Enderun Yayınları.
- Birinci, N. (1987). *Kahramanlık Şiirleri Antolojisi*. Kültür Eserleri Dizisi. İstanbul: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Burkaz, V. (2016). *Aristoteles'te Algı Kavramı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Cambridge Dictionary. (2018). Translation of "metaphor" - English-Turkish dictionary. *Cambridge Dictionary*. 1 Haziran 2018 tarihinde <https://dictionary.cambridge.org/tr/> adresinden erişildi.
- Coşkun, Menderes. (2006). Klasik Türk Şiirinde Mürekkep İstiare, Temsilî İstiare ve Alegori. *Bilig*, (38), 51-70.
- Çelikten, M. (2006). Kültür ve Öğretmen Metaforları. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 269-283.
- Çifçi, T. ve Dikmenli, Y. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Vatan Algısı ve Geçmiş Dönük Değişimi. *Journal of Turkish Studies*, 11(3), 847-847. doi:10.7827/TurkishStudies.9286
- Darıcı, Z. (2014). *Feridüddin-i Attar'ın Mantıku't-Tayr İsimli Eserinde Metaforik Üslub*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Demir, M. (2009). Batı 'Metafor'u ve Doğu 'İstiare'sinin Mukayeseli Olarak İncelenmesi. *Türkbilig / Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, (18), 64-90.
- Diker, E. (2010). *Değişen Reklamcılık ve Metafor Kullanımı "Dergi Reklamları Üzerine İnceleme"*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Dilçin, C. (1983). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi: Ölçüler-Uyak-Nazım Biçimleri-Söz Sanatları*. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Dönmez, G. (2017). *Ortaokul Öğrencilerinin Fen Bilimleri Dersine, Bilime, Fen Bilimleri Öğretmenine ve Bilim İnsanına Yönelik Metaforik Alguları ve İmajları*.

- (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Ebulgazi Bahadır Han. (1996). *Şecere-i Terakime (Türkmenlerin Soykütüğü)*. (Z. Kargı Ölmez, Ed.) Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi. Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları.
- Ekinci, N. (2016). Metafor ve Mantık. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (57), 159-174.
- Eliuz, Ü. (2014). Bahtiyar Vahapzade 'de Vatan Temi ve Anne İlişkisi. *Erdem*, 10(57), 63-73.
- Er Türküresin, H. (2018). Ortaokul Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Yoluyla Belirlenmesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(10), 30-41.
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Kâşgarlı Mahmud- Dîvânü Lugâti't-Türk (Giriş- Metin- Çeviri- Notlar- Dizin)*. T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları (3. Baskı.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Erdem, M. (2004). Mağrupi'nin Şiirlerinde Metonimi. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 55-63.
- Eren, E. (2000). *Örgütsel Davranış ve Yönetim Psikolojisi*. İşletme Ekonomisi (6. bs.). İstanbul: Beta Yayınları.
- Ergin, M. (1970). *Orhun Âbideleri*. 1000 Temel Eser (Birinci Basılış.). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Ergin, M. (1971). *Dede Korkut Kitabı*. 1000 Temel Eser (İkinci Basılış.). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Ergün, E. S. (2015). *Edebi Metnin Yorumunda Algı ve Anlama Bağlı Öznel Yaklaşım Sorunu: Türk Şiirinde Metafor Örneği*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Erinç, S. M. (2009). *Resmin Eleştirisi Üzerine*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Ersoy, A. F. ve Öztürk, F. (2015). Bir Vatandaşlık Değeri Olarak Yurtseverlik: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Algısı. *İlköğretim Online*, 14(3), 974-992. doi:10.17051/io.2015.85864
- Forceville, C. (1994). Pictorial Metaphor in Advertisements. *Metaphor and Symbolic Activity*, 9(1), 1-29.

- Forceville, C. (2002). The Identification of Target and Source in Pictorial Metaphors. *Journal of Pragmatics*, 34(1), 1-14.
- Foucault, M. (2015). *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) (5. Baskı.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Gabain, A. von. (1937). Hun - Türk Münasebetleri (ss. 895-911). II. Türk Tarih Kongresi, sunulmuş bildiri, İstanbul: T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu.
- Gazâlî. (2012). *İhyâ'u Ulûm'id-Dîn*. (S. Gülle, Çev.) (C. 1-4, C. 3). İstanbul: Huzur Yayınevi.
- Girmen, P. (2007). *İlköğretim Öğrencilerinin Konuşma ve Yazma Sürecinde Metaforlardan Yararlanma Durumları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Göçgün, Ö. (1999). *Namık Kemal'in Şairliği ve Bütün Şiirleri*. Fikir ve Sanat Adamları Dizisi. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1976). *Türkleşmek, İslâmlaşmak, Muasırlaşmak*. Kültür Bakanlığı Ziya Gökalp Yayınları (Birinci Basılış.). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gökalp, Z. (1996). *Türkçülüğün Esasları*. Türk Klasikleri (Üçüncü Baskı.). İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Gömlüksiz, M. N. ve Öner, Ü. (2016). Ortaokul Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Metaforik Algıları. *Journal of Turkish Studies*, 11(2), 1409-1420. Doi:10.7827/TurkishStudies.9455
- Gümüş, M. (2013). Türklerde Vatan Kültürünün Oluşumu: Anadolu Tecrübesi. *Journal of Turkish Studies*, 8(9), 1553-1570. Doi:10.7827/TurkishStudies.5077
- Güney, S. (2015). *Sosyal Psikoloji*. Nobel Yayın (3. Basım.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Han Kubat, S. (2008). *İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatan ve Millet Sevgisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Hardal, M. (2016). Ortaöğretim Öğrencilerinde Şehitlik Algısının Metaforlarla İncelenmesi. *International Journal of Humanities and Art Researches*, 1(1), 100-117.

- Hoşgören, M. Y. (2010). *Jeomorfoloji'nin Ana Çizgileri I* (Yedinci Baskı). İstanbul: Çantay kitabevi.
- Hüseyin, A. (1987). Bilgi Teorisi (İlmin İmkânı). *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 29(1), 1-39. doi:10.1501/Ilhfak_0000000630
- İnan, A. (1949). Atatürk'te Vatan Mefhumu ve Millet Sevgisi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, VII(4), 507-514.
- Kaplân, M. (1948). *Namık Kemal: Hayatı ve Eserleri*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Kara Kuvvetleri Komutanlığı. (2003). *Yurt Sevgisi Eğitimi*. Ankara: Kara Kuvvetleri Basımevi.
- Karaağaç, G. (2002). *Dil, Tarih ve İnsan*. Kaynak Eserler. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Karaalioğlu, S. K. (1983). *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü* (Genişletilmiş Üçüncü Basım.). İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Karamehmet, B. (2012). *Kuramsal İletişimde Metafor* (1. Baskı.). İstanbul: Beta Basım.
- Karamehmet, B. (2017). Metafor ile Markaları Yönetmek. *Atatürk İletişim Dergisi*, (13), 125-148.
- Karasar, N. (2016). *Bilimsel İrade Algı Çerçevesi ile Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler* (İkinci Yazım, 31. Basım.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık.
- Karpat, K. H. (2017). *Osmanlı'da Milliyetçiliğin Toplumsal Temelleri* (1. Baskı.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keklik, N. (1984). Felsefe Bakımından Metafor. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 0(25), 17-36.
- Keklik, N. (1987). Mevlana'da Metafor Yoluyla Felsefe. *İstanbul Üniversitesi Felsefe Arkivi Dergisi*, 0(26), 19-55.
- Kemal, N. (1996). *Vatan Yahut Silistre*. Yeni Türk Edebiyatı Kaynakları. İzmir: Akademi Kitabevi.
- Keskin, M. (1991). Ziya Gökalp'te Vatan Kavramı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(4), 443-452.
- Koca Sarı, S. (2012). *Kutadgu Bilig'de Metafor*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Kuntay, M. C. (1971). *Türk'ün Şehnamesinden Seçmeler*. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Kunter, E. (2006). *Askeri Birliklerde Erbaş ve Erlerin Yurt Sevgisi Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gaziantep.
- Kutluay, F. (2009). *Ütopyalarda Metafor*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Lakoff, G. ve Johnson, M. (2015). *Metaforlar: Hayat, Anlam ve Dil*. (G. Y. Demir, Çev.) İthaki Yayınları (1. Baskı.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Lewis, B. (1984). *Modern Türkiye'nin Doğuşu*. (M. Kıratlı, Çev.) T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları (2. bs.). Ankara: T.C. Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Mardin, Ş. (2002). *Jön Türklerin Siyasi Fikirleri (1895-1908)*. Şerif Mardin Bütün Eserleri (9. bs.). Ankara: İletişim Yayınları.
- Merriam, S. B. (2015). Nitel Araştırmalarda Geçerlik, Güvenirlik ve Etik. S. Turan (Ed.), *Nitel Araştırma- Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber* içinde (3. Basımdan Çeviri.: 199-228). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Miles, M. B. ve Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook* (Second Edition.). California/ London /New Delhi: SAGE Publishing.
- Millî Eğitim Bakanlığı Ortaöğretim Kurumları Yönetmeliği. Pub. L. No. 07/09/2013 tarihli ve 28758 sayılı Resmî Gazete (2013).
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2011). Ortaöğretim Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2018). Ortaöğretim Coğrafya Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı. Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. <http://mufredat.meb.gov.tr/ProgramDetay.aspx?PID=336> adresinden erişildi.
- Morgan, G. (1980). Paradigms, Metaphors, and Puzzle Solving in Organization Theory. *Administrative Science Quarterly*, 25(4), 605-622. doi:10.2307/2392283

- Nesterova, S. (2011). *Mevlânâ'nın "Mesnevî" İsimli Eserinde Metaforik Anlatımın Metafizik Boyutu*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Onay, E. (2013). *15. Yüzyıldan 18. Yüzyıla Kasidelerde İdeal Hükümdar Portresi ve Hükümdarın Metaforik Sunumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Öcal, A. ve Yıldırım, E. (2014). Dış Göçler Sebebiyle Parçalanmış Aile Çocuklarının Değer Algılarının İncelenmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34(2), 155-183. doi:10.17152/gefd.27414
- Ögel, B. (1988). *Dünden Bugüne Türk Kültürünün Gelişme Çağları*. Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları (Genişletilmiş Üçüncü Basım.). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Özarslan, M. Z. (2014). *Kitleleri Harekete Geçirme Aracı Olarak Sosyal Algı Yönetimi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özbay, M. ve Karakuş Tayşi, E. (2011). Dede Korkut Hikâyeleri'nin Türkçe Öğretimi ve Değer Aktarımı Açısından Önemi. *PEGEM Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 1(1), 21-31.
- Özcan, S. (2010). *Ahmet Hamdi Tanpınar'ın Huzur Adlı Eserinde Sıradışı Benzetmeler (Özgün Metaforlar)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Özer, M. A. (2012). Bir Modern Yönetim Tekniği Olarak Algılama Yönetimi ve İç Güvenlik Hizmetleri. *Karadeniz Araştırmaları*, (33), 147-180.
- Özgürbüz, İ. E. (2013). *Coğrafya Ders Kitaplarındaki Analojilerin ve Metaforların Analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Özkan, R. ve Taşkın, M. A. (2014). İlköğretim Öğrencilerinin Vatan Olgusuna İlişkin Algılarının Belirlenmesi. *Journal Of History School*, 7(XVII), 889-906. doi:10.14225/Joh461
- Özkartal, M. (2009). *İlköğretim Sanat Etkinlikleri Dersinde Dede Korkut Destanı'nın Milli Değerlerin Kazanılmasına Etkisi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Pala, İ. (2007). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*. Kapı Yayınları (15. bs.). İstanbul: Kapı Yayınları.
- Presmeg, N. C. (1998). Metaphoric and Metonymic Signification in Mathematica. *Journal of Mathematical Behavior*, 1(17), 25-32.
- Saban, A. (2002). Sınıf Öğretmeni Adaylarının İlkokula İlişkin En Çok Hatırladıkları ve En Çok Tercih Ettikleri Metaforlar. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 1(2), 211-223.
- Saban, A. (2004). Giriş Düzeyindeki Öğretmen Adaylarının “Öğretmen” Kavramına İlişkin İleri Sürdükleri Metaforlar. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 2, 131-155.
- Saban, A. (2008a). İlköğretim I. Kademe Öğretmen ve Öğrencilerinin Bilgi ve Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *İlköğretim Online*, 7(2), 421-455.
- Saban, A. (2008b). Okula İlişkin Metaforlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, (55), 459-496.
- Saban, A. (2009a). Öğretmen Adaylarının Öğrenci Kavramına İlişkin Sahip Oldukları Zihinsel İmgeler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Saban, A. (2009b). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 281-326.
- Saban, A., Koçbeker-Eid, B. N. ve Saban, A. (2006). Öğretmen Adaylarının Öğretmen Kavramına İlişkin Algılarının Metafor Analizi Yoluyla İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 6(2), 461-522.
- Sanders, D. A. ve Sanders, J. A. (1984). *Teaching Creativity Through Metaphor: An Integrated Brain Approach*. New York: Longman Inc.
- Sarı, M. (2016). Divân Şiirinde Vatan. *Hikmet-Akademik Edebiyat Dergisi (Online)*, (5), 209-244.
- Saruhan, M. S. (1994). *İslâm Düşüncesinde “İsti’are” (Metafor)*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Saydam, A. (2012). *İletişimin Akıl ve Gönül Penceresi: Algılama Yönetimi* (Gözden Geçirilmiş 5. Basım.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Selçuk, Z. (2010). *Eğitim Psikolojisi* (19. Baskı.). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

- Sepetçioğlu, M. N. (1986). *Türk Destanları*. 100 Büyük Edip 100 Büyük Şair (3. bs.). İstanbul: Toker Yayınları.
- Sevgi, A. (2018, 6 Aralık). Edebiyatımızda Vatan ve Namık Kemâl'in Vatan Sevgisi. *Yeniçağ Gazetesi*. 22 Mayıs 2018 tarihinde <http://www.yenicaggazetesi.com.tr/edebiyatimizda-vatan-ve-namik-kemalin-vatan-sevgisi-6248yy.htm> adresinden erişildi.
- Shuell, T. J. (1990). Teaching and Learning as Problem Solving. *Theory Into Practice*, 29(2), 102-108. doi:10.1080/00405849009543439
- Sınar Çılgın, A. (2005). Vatan Yahut Silistre'de Vatan Kavramı. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(9), 135-145.
- Stake, R. E. (2005). Qualitative Case Studies. N. K. Denzin ve Y. S. Lincoln (Ed.), *The Sage Handbook of Qualitative Research* içinde (3rd ed.: 443-466). Thousand Oaks, CA: Sage Publications Ltd.
- Stupak, R. J. (2001). Perceptions Management: An Active Strategy for Marketing and Delivering Academic Excellence at Liberal Arts Colleges. *Public Administration Quarterly*, 25(2), 229-244.
- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar (Türkmenler)- Tarihleri- Boy Teşkilatı- Destanları*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları (5. Baskı.). İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- Sütçü, T. (2004). *Tanzimat Sonrası Türk Edebiyatında Vatan Temi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Şahan, K. (2014). *Türk Şiirinde Metafor (1923-1960)*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Şimşek, A. (2013). Araştırma Modelleri. A. Şimşek (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri* içinde, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını (2. Baskı.: 80-107). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Web-Ofset Tesisleri.
- Taşagıl, A. (2018). *Türk Model Devleti- Gök Türkler* (2. Basım.). İstanbul: Bilge Kültür Sanat.
- Togan, A. Z. V. (1981). *Umumî Türk Tarihi'ne Giriş / En Eski Devirlerden 16. Asra Kadar*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları (3. Baskı., C. I). İstanbul: Enderun Yayınları.

- Turan, O. (1969). *Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi- Türk Dünya Nizamının Millî İslâmî ve İnsânî Esasları* (C. 1-II, C. I). İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Türk Dil Kurumu. (1975). *Felsefe Terimleri Sözlüğü*. 19 Mayıs 2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5afffa7ee36608.65951740 adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (1978). *Hâlbilim Terimleri Sözlüğü*. 26 Mayıs 2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b09b6ca9f8ba5.13233554 adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2018). *Güncel Türkçe Sözlük*. 27 Mayıs 2018 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5b09ebf8b05ce4.24092868 adresinden erişildi.
- Ustaoglu, F. G. (2015). *Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Metafor*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Uyan Dur, B. İ. (2016). Metafor ve Ekslibris. *EX-LIBRIST- Uluslararası Ekslibris Dergisi*, 3(5), 122-128.
- Yaylagül, Ö. (2006). Divânü Lûgati't-Türk'teki Ad Aktarmalı (Metonymic) Yapılar. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 77-88.
- Yıldırım Becerikli, S. (1999). *Örgüt kültürü Oluşumunda Örgüt İçi İletişimin Rolü Departmanlı Mağazacılık Sektöründe Hâlkla İlişkiler Açısından Bir Değerlendirme: Beğendik A.Ş. Örneği*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Genişletilmiş 10. Baskı.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım, S. (2006). *TSK Vatandaşlık Bilinci ve Vatan Sevgisi Eğitiminin Analizi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.
- Yıldızlı, M. E. (2011). *Kutadgu Bilig'de Dünya Metaforu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, C. ve Zeybek, H. İ. (1997). Ders Geçme ve Kredili Sisteme Göre Liselerimizde Coğrafya Öğretiminin Yeri ve Bazı Sorunları. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10((1997)), 309-320.

- Yılmaz, Ç. (2007). *Derrida'nın Metafor Kullanımı*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yörü, S. (2007). *Vatan Sevgisi ve Yurttaşlık Bilinci Oluşturmada Lise Coğrafya Derslerinin Yerinin Değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yücel Cengiz, İ. (2016). *Biyoloji Öğretmen Adaylarının Laboratuvar Kavramına İlişkin Metaforları ve Görsel İmajları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

Sayı : 81576613/605.01/21801318

18.12.2017

Konu: Araştırma Uygulama İzni

NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

- İlgi: a) Necmettin Erbakan Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 13/12/2017 tarihli ve 48178250-300-E.17525 sayılı yazısı
b) Millî Eğitim Bakanlığının 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 (2017/25) sayılı genelgesi

İlgi (a) yazı ile Necmettin Erbakan Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı Coğrafya Eğitimi Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Yasin DURAN'ın "Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi" konulu yüksek lisans tezi kapsamında hazırlanmış olduğu veri toplama aracının Konya ili İsmil Anadolu İmam-Hatip Lisesi ve Karatay Fen Lisesi, Afyonkarahisar ili Dazkırı Anadolu Lisesi, Gaziantep ili Nuriye-Vasıf Onat Kız Anadolu Lisesi, İstanbul ili Gazi Mesleki ve Teknik Anadolu lisesi ve Aksaray İlinde bulunan Taşpınar Anadolu Lisesinde öğretim gören öğrencilere uygulanmasına yönelik izin talebi Genel Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Denetimi il, ilçe millî eğitim müdürlükleri ve okul/kurum idaresinde olmak üzere, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre; onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen ve uygulama sırasında da mühürlü ve imzalı örnekten çoğaltılmış veri toplama araçlarının ilgi (b) genelge doğrultusunda uygulanması uygun bulunmuştur.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

**Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı İle Aynıdır**

18 Aralık 2017

Gürhan ÇİÇEK
Bakan a.
Genel Müdür

Ek: Veri Toplama Aracı (2 Sayfa)

Sevda BERKİTEN
Şef

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VATAN KAVRAMINA İLİŞKİN
ALGILARININ METAFORLA BELİRLENMESİ ÇALIŞMASINDA
KULLANILACAK ÖĞRENCİ ANKET SORULARI**

AÇIKLAMA

Değerli Öğrenciler;

Bu çalışmanın amacı, ortaöğretim öğrencilerinin “vatan” kavramına ilişkin algılarını oluşturdukları metaforlar aracılığı ile ortaya çıkarmaktır. Çalışmaya katılımınız gönüllülük esasına dayanmaktadır. İsminizi yazmak ya da kimliğinizi açığa çıkaracak bir bilgi vermek zorunda değilsiniz ve araştırmada katılımcıların isimleri gizli tutulacaktır.

Bu araştırmada elde edilecek bulgular “Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi” isimli yüksek lisans tezinde kullanılacaktır.

Formu okumak ve değerlendirmek üzere zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

Yasin DURAN

Necmettin Erbakan Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Yüksek Lisans Öğrencisi

**ORTAÖĞRETİM ÖĞRENCİLERİNİN VATAN KAVRAMINA İLİŞKİN
ALGILARININ METAFORLA BELİRLENMESİ ÇALIŞMASINDA
KULLANILACAK ÖĞRENCİ ANKET SORULARI**

SORULAR

Bölüm-I

Açıklama: Bu bölümde kişisel bilgilere yönelik sorular yer almaktadır. Her bir soru ifadesini okuyarak, durumunuza en uygun seçeneği "X" işareti koyarak belirtiniz.

1. Cinsiyetiniz

(...) Erkek   (...) Kız

2. Okumakta Olduğunuz Kurumunuz

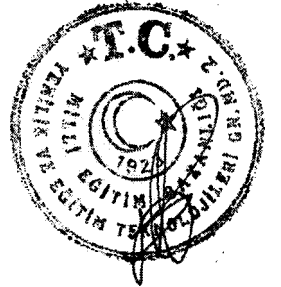
(...) Anadolu Lisesi   (...) Anadolu İmam Hatip Lisesi

(...) Fen Lisesi   (...) Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi

Bölüm-II

Açıklama: Bu bölümde aşağıda verilen cümledeki boşlukları size uygun gelen ifadelerle doldurunuz.

Vatan, ... gibidir/benzer. Çünkü; .....

Ortaöğretim Öğrencilerinin Vatan Kavramına İlişkin Algılarının Metaforla Belirlenmesi

ORIJINALLIK RAPORU (TURNITIN)

%**29**

BENZERLİK ENDEKSİ

%**23**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**17**

YAYINLAR

%**12**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

- 1** ÇİFÇİ, Taner and DİKMENLİ, Yurdal. "ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN VATAN ALGISI VE GEÇMİŞE DÖNÜK DEĞİŞİMİ", Erzincan Üniv. Fen Edebiyat Fak. Türk Dili ve Edebiyatı Bl., 2016. %**1**
Yayın
- 2** www.turkishstudies.net %**1**
İnternet Kaynağı
- 3** ejercongress.org %**1**
İnternet Kaynağı
- 4** Submitted to Trakya University %**1**
Öğrenci Ödevi
- 5** SABAN, Ahmet, EİD KOÇBEKER, Beyhan Nazlı and SABAN, Aslıhan. "Maratonda yarışmak ya da gizemli bir yere yolculuk yapmak: Sınıf öğretmeni adaylarının tecrübe ettikleri ve ideallerindeki öğrenme algıları", İletişim Hizmetleri, 2014. %**1**
Yayın

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı:	Yasin DURAN	İmza:	
Doğum Yeri:	Bozkır		
Doğum Tarihi:	12.01.1992		
Medeni Durumu:	Bekâr		

Öğrenim Durumu

Derece	Okulun Adı	Program	Yer	Yıl
İlköğretim	Özel İdare 100. Yıl İÖO	-	Konya-Selçuklu	2006
Lise	Mehmet Akif Ersoy Lisesi	-	Konya-Selçuklu	2010
Lisans	Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi	Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Bölümü / Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı	Konya - Meram	2015
Yüksek Lisans	-	-	-	-

Becerileri:	MEB onaylı Bilgisayar İşletmenliği - Operatör Sertifikası
İlgi Alanları:	Coğrafya, Eğitim
İş Deneyimi:	Selçuk Üniversitesi - Memur (2013 - 2015) Selçuk Üniversitesi - Bilgisayar İşletmeni (2015 - 2016) Millî Eğitim Bakanlığı - Öğretmen (2016 - hâlen)
Aldığı Ödüller:	-
Hakkımda bilgi almak için önerebileceğim şahıslar:	Caner ALADAĞ - Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi Cep Tel: +90 505 401 42 54
Tel:	+90 506 269 14 28
Adres	Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü A1 Blok No:146 Meram/KONYA

